अस्माकम् संस्कृतम्

कक्षा ३

नाम : ....

क्रमाङ्क : ....

विद्यालय : ....

नेपाल सरकार
शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय
पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
सानोठिमी, भक्तपुर

प्रकाशक : नेपाल सरकार
शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय
पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
सानोठिमी, भक्तपुर

पहिलो संस्करण : वि. सं. २०७८

मूल्य : रु.
मुद्रक :
वितरक :

तपाईंले किनेको पुस्तकमा छपाइ प्रविधिसम्बन्धी कुनै त्रुटि फेला परेमा वितरक अथवा स्थानीय विक्रेताबाट उक्त पुस्तक साट्न सक्नुहुने छ ।

- मुद्रक तथा वितरक

हाम्रो भनाइ

पाठ्यक्रम शिक्षण सिकाइको मूल आधार हो । पाठ्यपुस्तक विद्यार्थीमा अपेक्षित दक्षता विकास गर्ने एक मुख्य साधन हो । यस पक्षलाई दृष्टिगत गर्दै पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले विद्यालय शिक्षालाई व्यावहारिक, समयसापेक्ष र गुणस्तरीय बनाउने उद्देश्यले पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तकको विकास तथा परिमार्जन कार्यलाई निरन्तरता दिँदै आएको छ । आधारभूत शिक्षाले बालबालिकामा आधारभूत साक्षरता, गणितीय अवधारणा र सिप एवम् जीवनोपयोगी सिपको विकासका साथै व्यक्तिगत स्वास्थ्य तथा सरसफाइसम्बन्धी बानीको विकास गर्ने अवसर प्रदान गर्नुपर्छ । आधारभूत शिक्षाको माध्यमबाट बालबालिकाहरूले प्राकृतिक तथा सामाजिक वातावरणप्रति सचेत भई अनुशासन, सदाचार र स्वावलम्बन जस्ता सामाजिक एवम् चारित्रिक गुणको विकास गर्नुपर्छ । यसले विज्ञान, वातावरण र सूचना प्रविधिसम्बन्धी आधारभूत ज्ञानको विकास गराई कला तथा सौन्दर्यप्रति अभिरुचि जगाउनुपर्छ । शारीरिक तन्दुरुस्ती, स्वास्थ्यकर बानी एवम् सिर्जनात्मकताको विकास तथा जातजाति, धर्म, भाषा, संस्कृति, क्षेत्रप्रति सम्मान र समभावको विकास पनि आधारभूत शिक्षाका अपेक्षित पक्ष हुन् । देशप्रेम, राष्ट्रिय एकता, लोकतान्त्रिक मूल्यमान्यता तथा संस्कार सिकी व्यावहारिक जीवनमा प्रयोग गर्नु, सामाजिक गुणको विकास तथा नागरिक कर्तव्यप्रति सजगता अपनाउनु, स्तरअनुकूल व्यवहारकुशल सिपको प्रयोग गर्नु र दैनिक जीवनमा आइपर्ने व्यावहारिक समस्याहरूको पहिचान गरी समाधानका उपायको खोजी गर्नु पनि आधारभूत तहको शिक्षाका आवश्यक पक्ष हुन् । यी पक्षलाई दृष्टिगत गरी आधारभूत तह (कक्षा १-३) को पाठ्यक्रम, २०७६ अनुरूप ऐच्छिक विषयका रूपमा संस्कृत भाषा विषयको यो पुस्तक विकास गरिएको छ । यो पुस्तक आधारभूत विद्यालय तहको कक्षा ३ मा नमुना पाठ्यपुस्तक तथा कार्यपुस्तकका रूपमा प्रयोग गरिने छ । यसमा बहुविषयक एकीकृत ढाँचाको पाठ्यक्रमको कार्यान्वयनलाई सहयोग पुग्ने गरी विषयवस्तुलाई विभिन्न विषयसँग सम्बन्धित हुने विषयक्षेत्रमा आधारित गरिएको हुँदा विद्यार्थीको सिकाइलाई अन्तरसम्बन्धित गरी दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित गर्न र सान्दर्भिक बनाउन सहयोग पुग्ने विश्वास गरिएको छ ।

संस्कृत भाषा विषयको यस पुस्तकको विकास सहप्रा. ध्रुवप्रसाद भट्टराई, श्री निश्चल अधिकारी, श्री शालिग्राम ढकाल र श्री पुरुषोत्तम घिमिरे सम्मिलित कार्यदलबाट भएको हो । यस नमुना विद्यार्थी कार्यपुस्तकको विकास कार्यमा श्री अणप्रसाद न्यौपाने, श्री केशवप्रसाद दहाल, प्रा.डा. माधवशरण उपाध्याय, प्रा. ध्रुवप्रसाद ज्ञवाली, प्रा. डा. नारायणप्रसाद गौतम, डा. मुकुन्दप्रसाद लामिछाने, उपप्रा. रोहिणीराज तिमिल्सिना, श्री शिवराज लामिछाने, श्री टुकराज अधिकारी, श्री गणेशप्रसाद भट्टराई, श्री कमल नेपाल, श्री गणेशप्रसाद तिमिल्सिना, श्री मनोज भण्डारी र श्री पर्वतराज घिमिरेको विशेष योगदान रहेको छ । यस पुस्तकको लेआउट डिजाइन श्री खडोस सुनुवारबाट भएको हो । यस पुस्तकको विकास तथा सम्पादन कार्यमा संलग्न सबैप्रति पाठ्यक्रम विकास केन्द्र धन्यवाद प्रकट गर्दछ ।

पाठ्यपुस्तकले विद्यार्थीमा निर्धारित सक्षमता विकासका लागि विद्यार्थीलाई सहयोग गर्ने छ । यसले विद्यार्थीको सिकाइमा सहयोग पुऱ्याउने एउटा महत्त्वपूर्ण र आधारभूत सामग्रीका रूपमा कक्षा क्रियाकलापबाट हुने सिकाइलाई मजबुत बनाउन सहयोग गर्ने छ । त्यसैले यो शिक्षकको सिकाइ क्रियाकलापको योजना नभई विद्यार्थीका सिकाइलाई सहयोग पुऱ्याउने सामग्री हो । यसका लागि यस पाठ्यपुस्तकलाई विद्यार्थीको सिकाइमा सहयोग पुऱ्याउने एउटा महत्त्वपूर्ण आधारका रूपमा बालकेन्द्रित, सिकाइकेन्द्रित, अनुभवकेन्द्रित, उद्देश्यमूलक, प्रयोगमुखी र क्रियाकलापमा आधारित बनाउने प्रयास गरिएको छ । सिकाइ र विद्यार्थीको जीवन्त अनुभवबिच तादात्म्य कायम गर्दै यसको सहज प्रयोग गर्न शिक्षकले सहजकर्ता, उत्प्रेरक, प्रवर्धक र खोजकर्ताका रूपमा भूमिकाको अपेक्षा गरिएको छ । यसलाई अझ परिष्कृत पार्नका लागि शिक्षक, विद्यार्थी, अभिभावक, बुद्धिजीवी एवम् सम्पूर्ण पाठकहरूको समेत विशेष भूमिका रहने हुँदा सम्बद्ध सबैको रचनात्मक सुझावका लागि पाठ्यक्रम विकास केन्द्र हार्दिक अनुरोध गर्दछ ।

वि.सं. २०७८

पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
सानोठिमी, भक्तपुर

विषयसूची

क्र.स.	विषयक्षेत्र	पृष्ठसङ्ख्या
१.	वर्णज्ञानम्	१-२५
३.	मम परिवारः	२६-३६
४.	मम दिनचर्या	३७-६८
५.	अस्माकम् समुदायः	६९-८३
६.	अस्माकम् विद्यालयः	८४-९७
७.	अस्माकम् पर्यावरणम्	९८-११६
८.	मम रचना	११७-१४०
९.	अस्माकम् संस्कृतिः	१४१-१६१
१०.	सञ्चारप्रविधिः बाह्यसम्पर्कः च	१६२-१७०

विद्यार्थी कार्यपुस्तक कार्यान्वयनका सम्बन्धमा

१. कक्षा ३ मा संस्कृत पढ्ने विद्यार्थीका लागि संस्कृत दोस्रो भाषा हो । तसर्थ विद्यार्थीमा नेपाली तत्सम शब्दबाहेकको संस्कृत भाषाको अपेक्षित शब्दभण्डार नहुन पनि सक्छ । त्यसैले यो पुस्तक विकास गर्दा पाठ्यक्रमको मूल मर्मअनुरूप लयबोध, गति, यति र हाउभाउसहित सस्वरवाचन गरी विषयवस्तुमा प्रवेश गराउनुहोस् ।

२. भाषा सिकाइलाई प्रभावकारी र व्यवस्थित बनाउन ध्वनि सचेतीकरणण, लेख्यवर्णको पहिचान र प्रयोग, शब्दभण्डार, पठन प्रवाह, दृश्यबोध, श्रुतिबोध तथा पठनबोध र लेखाइसम्बद्ध क्रियाकलाप गराउनुहोस् ।

३. संस्कृत असीमित ज्ञानराशि र असङ्ख्य शब्दभण्डार भएको समृद्ध भाषा हो । त्यसैले प्रारम्भिक तहबाट नै यस भाषामा निबद्ध सबै विषयको ज्ञान गराउन सम्भव छैन । तसर्थ प्रारम्भिक तहमा प्रयुक्त सबै शब्दको पहिलो भाषामा जस्तै उच्चारण, अर्थबोध र प्रयोग गराउनुभन्दा भाषिक रूपान्तरण र स्थानान्तरणका माध्यमले सिकाइ गर्नु गराउनु उपयुक्त हुन्छ । तसर्थ यसको सिकाइ सहजीकरणका क्रममा भाषिक रूपान्तरण र स्थानान्तरणमा विशेष जोड दिनुहोस् । यसका लागि यहाँ एउटै अर्थ दिने विभिन्न शब्दहरू दिइएका छन् । यसो गर्नुको कारण शब्दको वैकल्पिक प्रयोगबाट पुनरावृत्तिसहित वर्णको चिनारी गराउनु हो । अतः दिइएका शब्द र अर्थलाई हुबहु उपयोग नगरी तिनको सान्दर्भिक प्रयोग मात्र गर्नुहोस् । यसलाई अन्य भाषाको शब्दभण्डार अभिवृद्धिका लागि पनि उपयोग गर्नुहोस् ।

४. यस पुस्तकमा दिइएका चित्र वर्णन गर्दा विद्यार्थीलाई आफ्नो भाषा हुँदै संस्कृतका शब्द प्रयोग गर्न लगाउनुहोस्, जस्तै : कृष्ण यहाँ आऊ । कृष्णः अत्र आगच्छः । यसका लागि अन्य विषयमा उपयोग भएका परिचित चित्रबाट पनि अभ्यास गराउनुहोस् ।

५. सिकाइ सहजीकरणका क्रममा दोस्रो भाषा शिक्षण विधि तथा बहुभाषिक शिक्षण विधि अवलम्बन गर्नुहोस् ।

६. पहिलो भाषामा निर्देशन दिई दोस्रो भाषाको सिकाइ सहजीकरणका साथै भाषिक स्थानान्तरण र रूपान्तरण गर्ने अन्तर्राष्ट्रिय शैक्षणिक प्रचलन रहेको र त्यो प्रभावकारी पनि मानिएकाले यस पुस्तकमा सोही विधि र प्रक्रिया अपनाइएको छ । यही मर्मलाई आत्मसात् गरी यसको प्रयोग गर्नुहोस् ।

७. यस पुस्तकमा प्रारम्भिक कक्षा पढाइका आधारभूत पक्ष (ध्वनि सचेतीकरण, लेख्यवर्ण सचेतीकरण, शब्दभण्डार, पठन प्रवाह, बोध र लेखाइ) लाई प्राथमिकताका साथ समावेश गरिएकाले यसको सिकाइ सहजीकरणका क्रममा कक्षा ३ का (विशेषतः नेपाली र अङ्ग्रेजी) का शिक्षक निर्देशकाबाट सहयोग लिनुहोस् ।

८. यस पुस्तकमा समावेश गरिएका श्लोक वा लयबद्ध पाठलाई पालैपालो (फरक दिनमा फरक श्लोक) सामूहिक रूपमा सस्वरवाचन गर्ने अभ्यास गराउनुहोस् । हरेक दिन एउटा पाठलाई कक्षाको सुरुमा गाएर सुनाउन लगाउनुहोस् । सस्वरवाचन गर्दा सबैभन्दा पहिलो शिक्षकले नमुना वाचन गरी सुनाउनुहोस् । त्यसपछि शिक्षक र विद्यार्थीले सँगसँगै गाउनुहोस् । अन्त्यमा विद्यार्थीलाई आफैँ वाचन गर्न लगाउनुहोस् ।

९. हरेक पाठमा प्रयुक्त शब्दको नेपाली र अङ्ग्रेजी भाषामा अर्थ समावेश गरी यसलाई पाठको अन्त्यमा राखिएको छ । सिकाइ सहजीकरणका क्रममा शिक्षकले ती अर्थलाई उपयोग गरी भाषिक रूपान्तरण र स्थानान्तरणलाई टेवा दिनुहोस् ।

प्रथमः पाठः

वर्णस्वरूपम्

१. शिक्षकेण सह वाचयत *(शिक्षकसँगै गाउनुहोस्)*

क् ख् ग् घ् हलः सन्ति स्वयम् नैवोच्चर्यन्ते ।
क का कि की एषाम् अन्ते अ आ इ ई श्रूयन्ते ॥
अ आ इ ई स्वराः सन्ति एते स्वयम् राजन्ते ।
हलाम् वाहकाः अचः एते शब्दजनकाः कथ्यन्ते ॥
अ इ उ ऋ लृ ह्रस्वाः सन्ति मात्रा तेषाम् एकैव
आ ई ऊ ॠ दीर्घाः सन्ति एवम् ए ओ ऐ औ च ।
दूरात् हूते सर्वस्वरेषु प्लुतः भवति त्रिमात्रः ।
यथा माता पुत्रम् प्रति 'कृष्णा३ अत्र आगच्छ' ॥

क् ख् ग् घ् यी हल्-वर्ण हुन्, यिनीहरू आफैँ उच्चरित हुन सक्दैनन् । क का कि की यिनीहरूको अन्तमा (क्रमैले) अ आ इ ई (ध्वनि) सुनिन्छन् । अ आ इ ई स्वरवर्ण हुन् । यिनीहरू आफैँ उच्चरित हुन सक्छन् । हल्का वाहक यी अच्-वर्णहरू शब्दका जनक भनिन्छन् ।

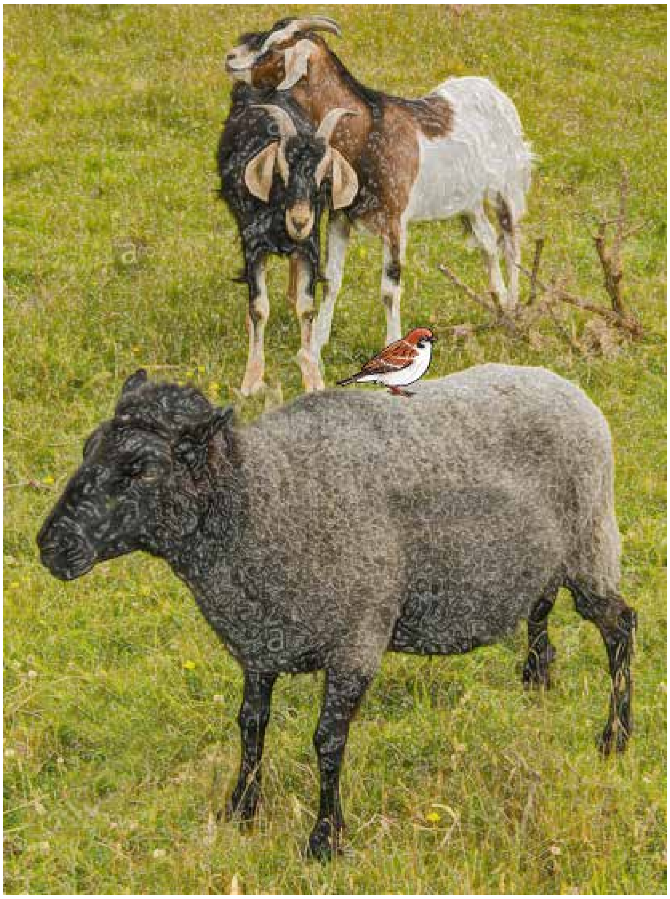
अ इ उ ऋ लृ (यी पाँच वर्ण) ह्रस्व हुन् र यिनीहरूको एक मात्र मात्रा हुन्छ । आ ई ऊ ॠ दीर्घ हुन्, त्यसैगरी ए ओ ऐ औ पनि दीर्घ हुन् । टाढाबाट बोलाउँदा सबै स्वरवर्ण प्लुत हुन्छन् र प्लुतको तीन मात्रा हुन्छ । जस्तै : आमाले छोरालाई (बोलाउनुहुन्छ), "कृष्णा ! यहाँ आऊ" । प्लुत स्वरलाई चिनाउन त्यस्तो स्वरको पछाडि '३' अङ्कको सङ्केत दिइन्छ ।

२. चित्रम् वर्णयत *(चित्रमा के भइरहेको छ ? भन्नुहोस्)*

३. अनुच्छेदम् पठित्वा 'ए' इति वर्णयुक्तम् मात्रायुक्तम् च शब्दम् रेखया परिवेष्टयत

(अनुच्छेद पढ्नुहोस् र 'ए' वर्ण तथा मात्रायुक्त शब्दमा घेरा लगाउनुहोस्)

चित्रे एकः एडकः अस्ति । सः घासम् चरति । अत्र द्वे अजे च स्तः । ते अपि चरतः । चरणक्षेत्रे अनेके वृक्षाः अपि सन्ति । वृक्षेषु खगाः दृश्यन्ते । तस्य समीपे ग्रामः अस्ति । ग्रामे जनानाम् उपवेशः वर्तते ।

चित्रमा एउटा भेडा छ । त्यो घाँस चरिरहेको छ । यहाँ दुईओटा बाख्रा पनि छन् । ती पनि चरिरहेका छन् । चरनक्षेत्रमा धेरै रुख पनि छन् । रुखमा चराहरू देखिन्छन् । त्यसको नजिकै गाउँ छ । गाउँमा मानिसहरू बैठक बसिरहेका छन् ।

४. शिक्षकमुखात् श्रुत्वा यथामात्रम् उच्चारयत *(सुन्नुहोस् र मात्रा मिलाएर उच्चारण गर्नुहोस्)*

अ, इ, उ, ऋ, लृ

अथ, इति, उडु, ऋषिः

आ, ई, ऊ, ॠ, ए, ओ, ऐ, औ

आभा, ईली, ऊरू, मातॄणाम्, वैदेही, पोतौ

५. वर्णम् उच्चार्य समुचितप्रकोष्ठे स्थापयत *(उच्चारण गर्नुहोस् र उपयुक्त कोठामा लेख्नुहोस्)*

अ, आ, इ, ई, उ, ऊ, ऋ, ॠ, लृ, ए, ओ, ऐ, औ

ह्रस्वाः			दीर्घाः		
------------	------------	------------	------------	------------	------------
------------	------------	------------	------------	------------	------------
------------	------------	------------	------------	------------	------------
------------	------------	------------	------------	------------	------------

६. शब्दस्य आदौ प्रयुक्तम् स्वरध्वनिम् आधृत्य परस्परम् मेलयत *(शब्दको सुरुको अक्षरमा प्रयोग भएको स्वरध्वनिका आधारमा मिल्ने शब्दबिच जोडा मिलाउनुहोस्)*

ऐरावतः	शृगालः
एडकः	वैनतेयः
औषधम्	भीमः
ऋक्षः	मेषः
उलूकः	गौः
ईशः	शुनकः

७. शृणुत पठत च *(सुन्नुहोस् र पढ्नुहोस्)*

साधोः स्वभावः

कस्याश्चन नद्याः समीपे एकः साधुः निवसति स्म । सः सज्जनः दयालुः च आसीत् । सः सर्वदा परोपकारम् करोति स्म । यः कः अपि आगत्य साहाय्यम् पृच्छति चेत् सः परोपकारम् करोति । एकदा सः साधुः स्नानार्थम् नदीम् अगच्छत् । सः नद्याम् अवतीर्य स्नानम् अकरोत् । तदा महति जलप्रवाहे एकः वृश्चिकः आगच्छत् । वृश्चिकः साधोः समीपम् प्रापत् । तम् दृष्ट्वा साधुः 'एषः वृश्चिकः रक्षणीयः' इति अचिन्तयत् । साधुः वृश्चिकम् अगृह्णात् । वृश्चिकः साधोः हस्तम् अदशत् । दंशनस्य पीडया साधुः एकवारम् वृश्चिकम् अत्यजत् । परन्तु सः पुनः तम् अगृह्णात् । वृश्चिकः पुनः साधुम् अदशत् । यदा साधुः वृश्चिकम् हस्ते गृह्णाति स्म, सः दशति स्म । तथापि साधुः तम् तटम् आनेतुम् प्रयत्नम् करोति स्म । सः तम् सम्यक् गृहीत्वा सावधानेन नदीतटम् आनयत् । तत्र एकः पुरुषः तत् सर्वम् पश्यन् आसीत् । सः पुरुषः साधुम् अपृच्छत् "भोः सज्जन ! भवान् किमर्थम् वृश्चिकम् रक्षति ? सः दशति किल" इति । तदा साधुः अवदत्, "तस्य स्वभावः एव दुष्टः । दशनम् एव वृश्चिकस्य स्वभावः वर्तते । परन्तु मम स्वभावः परोपकारः अस्ति । क्षुद्रः जन्तुः सः यदि स्वभावम् न त्यजति, तदा अहम् मनुष्यः स्वभावम् कथम् त्यजामि ?"

कुनै नदीको छेउमा एक जना साधु बस्नुहुन्थ्यो । उहाँ सज्जन र दयालु पनि हुनुहुन्थ्यो । उहाँ सधैँ अरूको उपकार गर्नुहुन्थ्यो । जोकोहीले आफूसित सहयोग माग्यो भने उहाँ परोपकार गर्नुहुन्थ्यो । एक दिन उहाँ नदीमा नुहाउन जानुभयो । उहाँले नदीमा ओर्लिएर नुहाउनुभयो । त्यति बेला ठुलो जलप्रवाहमा एउटा बिच्छी बगेर आयो । बिच्छी साधुको नजिकै आइपुग्यो । त्यसलाई देखेर साधुले यसको रक्षा गर्नुपर्छ भन्ने सोच्नुभयो । उहाँले बिच्छीलाई समात्नुभयो । बिच्छीले उहाँको हातमा टोक्यो । टोकाइको पीडाले उहाँले एकपटक बिच्छीलाई छोड्नुभयो । तर उहाँले फेरि त्यसलाई समात्नुभयो । बिच्छीले फेरि पनि साधुलाई टोक्यो । जब उहाँ बिच्छीलाई समात्नुहुन्थ्यो, त्यसले टोकिहाल्थ्यो । तैपनि उहाँ त्यसलाई नदीको किनारमा ल्याउन प्रयत्न गरिरहनुहुन्थ्यो । उहाँले राम्ररी पक्रिएर सावधानीपूर्वक बिच्छीलाई किनारमा ल्याउनुभयो । त्यहाँ बसिरहेका एक पुरुषले त्यो सबै हेरिरहेका थिए । उनले साधुलाई सोधे, “हे सज्जन ! तपाईँ किन बिच्छीलाई बचाउनुहुन्छ ? त्यसले त टोक्छ !” त्यसपछि साधुले भन्नुभयो, “त्यसको स्वभाव नै दुष्ट हो । टोक्नु नै बिच्छीको स्वभाव हो । तर मेरो स्वभाव परोपकार गर्नु हो । त्यो क्षुद्र जन्तुले त आफ्नो स्वभाव त्याग्दैन भने म मानव भएर कसरी आफ्नो स्वभाव त्याग्न सक्छु ?”

८. अनुच्छेदम् पठित्वा शब्दे प्रयुक्तम् ध्वनिम् कथयत *(अनुच्छेद पढी शब्दमा प्रयोग भएका ध्वनि भन्नुहोस्)*

अद्य शनिवासरः अस्ति । एषः अवकाशदिवसः वर्तते । मम भगिनी दूरदर्शने हास्यचित्रम् पश्यति । तत्र देवानाम् कथा प्रचलन्ती वर्तते । ऐरावतः इन्द्रस्य वाहनम् अस्ति । सः स्वकीयस्य ईशस्य आज्ञाम् पालयति । इन्द्रः देवानाम् राजा वर्तते । सः असुरैः सह युद्धम् करोति । सः वज्रेण असुरान् हन्ति । देवसेना असुरसैनिकान् विजयते ।

ध्वनिः	**आदौ**	**मध्ये**	**अन्ते**
अ	अद्य	वाहनम्	मम
आ	आज्ञाम्	---------------	राजा
इ	---------------	भगिनी	---------------
ई	---------------	---------------	प्रचलन्ती
ए	एषः	---------------	---------------
ऐ	---------------	असुरसैनिकान्	---------------

आज शनिबार हो । यो बिदाको दिन हो । मेरी बहिनी टेलिभिजनमा व्यङ्ग्यचित्र हेर्छिन् । त्यहाँ देवताहरूको कथा प्रसारण भइरहेको छ । ऐरावत इन्द्रको वाहन हो । ऊ आफ्नो स्वामीको आज्ञा पालन गर्छ । इन्द्र देवताका राजा हुन् । उनको दैत्यहरूसित युद्ध हुन्छ । उनी वज्रले दैत्यहरूलाई मार्छन् । देवताको सेनाले दैत्यका सैनिकमाथि विजय पाउँछ ।

९. **ह्रस्ववर्णस्य दीर्घस्वरूपम् अन्विष्य परस्परम् मेलयत** *(ह्रस्व वर्णको दीर्घ स्वरूप खोजी जोडा मिलाउनुहोस्)*

अ	ई
इ	ॠ
उ	आ
ऋ	ऊ

१०. शब्दस्य उच्चारणेन अन्त्यवर्णम् परिचित्य रिक्तस्थानम् पूरयत *(उच्चारण गर्नुहोस् र शब्दको अन्तिममा आएको ध्वनि चिनी खाली ठाउँमा उपयुक्त वर्ण र शब्द लेख्नुहोस्)*

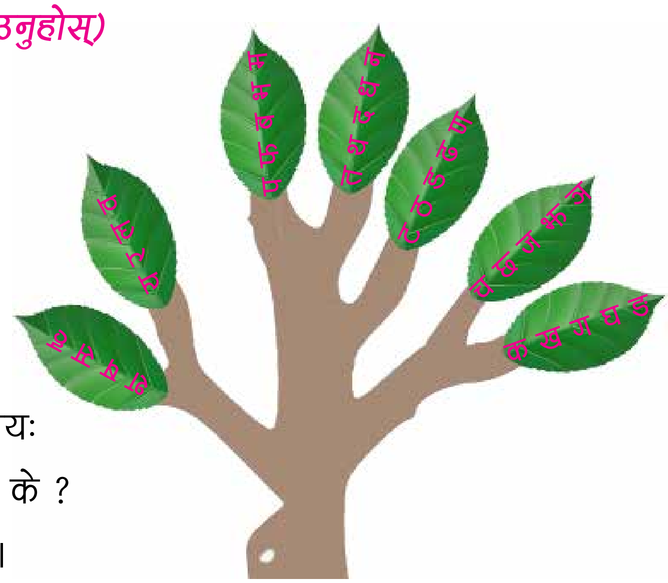
शब्दः	अन्त्यस्वरः	ह्रस्वः/दीर्घः
पञ्च	अ	ह्रस्वः
कविता	आ	दीर्घः
इमे	ए	दीर्घः
सर्वत्र	---------------	---------------
लता	---------------	---------------
अपि	---------------	---------------
नदी	---------------	---------------
दातृ	---------------	---------------
के	---------------	---------------
रक्षायै	---------------	---------------
गुरो	---------------	---------------
द्वौ	---------------	---------------

हलः = व्यञ्जन वर्णहरू, Consonants
सन्ति = हुन्, Are
स्वयम् = आफैं, Oneself
नैवोच्चर्यन्ते = उच्चरित हुन सक्दैनन्, Can't be uttered
अन्ते = अन्तमा, At last
श्रूयन्ते = सुनिन्छन्, Are listened/heard
अचः = स्वर वर्णहरू, Vowels
राजन्ते = प्रकाशित हुन्छन्, Shine
हलाम् = व्यञ्जन वर्णहरूको, Of the Consonants
वाहकाः = बोक्नेवाला, Porters
शब्दजनकाः = शब्द बनाउने वाला, Constructors of the words
एकैव = एक मात्र, Only one
एवम् = त्यसै गरी, Like that
त्रिमात्रः = तीन मात्रा भएको, With three matras
यथा = जस्तै, For example
माता = आमा, Mother
पुत्रम् प्रति = छोरालाई, To the son
अत्र = यहाँ, Here
आगच्छ = आऊ, Come

द्वितीयः पाठः

वर्णवर्गाः

१. **शिक्षकेण सह वाचयत** *(शिक्षकसँगै गाउनुहोस्)*

क अस्मात् कवर्गः क ख ग घ ङ
च आदिः चवर्गः च छ ज झ ञ
ट अस्मात् टवर्गः ततः तवर्गः
प आदिः पवर्गः वर्गाः पञ्चैव ॥

सर्ववर्गप्रथमाः क च ट त प
ख छ ठ थ फ द्वितीयाः तस्मात् तृतीयः
घ झ ढ ध भ चतुर्थाः ङ ञ ण न म के ?
एते सन्ति पञ्चमाः नासिक्याश्च ये ॥

कबाट कवर्ग क ख ग घ ङ ।
चबाट चवर्ग च छ ज झ ञ ॥
टबाट टवर्ग अनि तवर्ग ।
पबाट पवर्ग पाँच छन् वर्ग ॥

वर्गका हुन् प्रथम क च ट त प ।
ख छ ठ थ फ द्वितीय ग ज तृतीय ॥
घ झ ढ ध भ चतुर्थ ङ ञ ण न म कुन ?
पञ्चम यी वर्गका नाके ध्वनि हुन् ॥

२. **चित्रम् वर्णयत** *(चित्रमा के भइरहेको छ ? भन्नुहोस्)*

३. चित्रम् विलोक्य कोष्ठस्थशब्दानाम् आदिवर्णक्रमेण रिक्तस्थानम् पूरयत *(चित्र हेर्नुहोस् र कोष्ठकका शब्दहरूको सुरुको वर्णको क्रम मिलाई खाली ठाउँ भर्नुहोस्)*

खगः, घनः, काकः, गगने

एषः ------------ अस्ति । काकः ------------ अस्ति । खगः ------------ उड्डीयते । गगने ------------ वर्तते । घनः कृष्णः अस्ति । काकः अपि कृष्णः अस्ति ।

यो काग हो । काग चरो हो । चरो आकाशमा उड्छ । आकाशमा बादल हुन्छ । बादल कालो छ । काग पनि कालो छ ।

४. शब्दम् श्रुत्वा उच्चारयत *(सुन्नुहोस् र उच्चारण गर्नुहोस्)*

वर्गः, वर्गाः, वर्गीयः, प्रथमः, द्वितीयः, तृतीयः, चतुर्थः, पञ्चमः

५. उच्चारणे नासिकायाः साहाय्यम् अपेक्षमाणम् वर्णम् रेखया परिवेष्ट्य मञ्जूषायाम् लिखत *(उच्चारण गर्दा नाके स्वर आउने वर्णमा गोलो घेरा लगाई 'नासिक्याः' लेखिएको कोठामा लेख्नुहोस्)*

क	ख	ग	घ	ङ
च	छ	ज	झ	ञ
ट	ठ	ड	ढ	ण
त	थ	द	ध	न
प	फ	ब	भ	म

नासिक्याः

----

६. एकस्य एव वर्गस्य वर्णात् प्रारब्धान् शब्दान् अन्विष्य परस्परम् मेलयत *(एउटै वर्गका वर्णबाट सुरु भएका शब्दहरू खोजी जोडा मिलाउनुहोस्)*

महिषी	ददाति
धनिकः	गायति
डिम्भः	जयति
छात्रः	पिबति
कोकिलः	टीकते

७. श्रवणानन्तरम् पठत *(सुन्नुहोस् र पढ्नुहोस्)*

सन्तोषस्य रहस्यम्

एकस्मिन् ग्रामे एकः धनिकः आसीत् । तस्य सुन्दरम् भवनम् आसीत् । तस्य पत्नी, पुत्राः च आसन् । गृहे सेवकाः आसन् । महती कृषिभूमिः आसीत् । तस्य का अपि न्यूनता न आसीत् । परन्तु आश्चर्यम् नाम सः निद्राम् न प्राप्नोति स्म । सर्वम् सद् अपि सः रात्रौ निद्राम् कर्तुम् न शक्नोति स्म । एकदा सः स्वगृहे उपविश्य चिन्तयन् आसीत् । तस्मिन् अपि दिने तस्य निद्रा न आगता । किमर्थम् मम एवम् भवति इति तस्य मनसि महती चिन्ता उत्पन्ना । तस्मिन् एव समये सः दूरतः मधुरम् गीतम् अशृणोत् । कः एवम् गायति इति सः न जानाति स्म । तथापि 'पश्यामि' इति चिन्तयित्वा सः गीतस्य ध्वनिम् अनुसरन् अग्रे अग्रे अगच्छत् । सः एकम् कुटीरम् अपश्यत् । तस्मिन् कुटीरे कश्चन निर्धनः आसीत् । सः तत्र शयनम् कृतवान् आसीत् । सः भित्तिम् आलम्ब्य सन्तोषेण उच्चैः गायन् आसीत् । तस्य मुखे सन्तोषम् दृष्ट्वा धनिकस्य आश्चर्यम् अभवत् ।

धनिकः तम् अपृच्छत्, “भो मित्र ! भवान् एतावता आनन्देन गायन् अस्ति । भवतः आनन्दस्य किम् कारणम् ?” तदा सः निर्धनः उत्तरम् अवदत्, “महाशय ! मम समीपे धनम् किम् अपि नास्ति । सत्यम्, तद् अहम् जानामि । किन्तु अहम् बहिः पश्यामि । इदानीम् प्रकृतिः कथम् शोभते । वसन्तकालः अस्ति, सर्वत्र पुष्पाणि विकसन्ति । भ्रमराः सञ्चारम् कुर्वन्ति । वसन्तकालस्य सौन्दर्यम् सर्वत्र दृश्यते । एतद् अस्ति, अहम् तद् पश्यामि । भवान् वस्तुतः किम् करोति ? मम समीपे तद् नास्ति, एतद् नास्ति, अन्यत् नास्ति इति एव चिन्तनम् करोति । यद्यपि भवतः समीपे सर्वम् अस्ति, तथापि भवान् यद् नास्ति तस्मिन् विषये एव चिन्तयति । अतः भवान् दुःखम् अनुभवति । मम पार्श्वे यद् अस्ति, अहम् तस्मिन् एव विषये चिन्तयामि, अतः सुखम् अनुभवामि । एतदेव मम सन्तोषस्य रहस्यम्” इति । निर्धनस्य वचनम् श्रुत्वा धनिकस्य ज्ञानोदयः भवति ।

एउटा गाउँमा ठुलो धनी थियो । उसको सुन्दर महल थियो । श्रीमती र छोरा थिए । घरमा सेवकहरू थिए । ठुलो खेतीयोग्य जमिन थियो । उसलाई केहीको पनि कमी थिएन । तर आश्चर्यको कुरा उसलाई निद्रा आउँदैनथ्यो । सबै कुरा भएर पनि ऊ राति निदाउन सक्दैनथ्यो । एक दिन ऊ आफ्नो घरमा बसेर सोचिरहेको थियो । त्यस दिन पनि ऊ निदाएको थिएन । मलाई किन यस्तो भइरहेको छ भनेर उसलाई निकै चिन्ता लागिरहेको थियो । त्यति नै बेला उसले टाढाबाट मिठो गीत सुन्यो । कसले गाइरहेको छ भन्ने उसलाई थाहा थिएन । तैपनि हेर्छु भनेर ऊ गीतको ध्वनि पछ्याउँदै अघि अघि गयो । उसले एउटा कुटी देख्यो । त्यहाँ कुनै गरिब मानिस थियो । ऊ त्यहाँ सुतिरहेको थियो । ऊ भित्तामा अडेस लागेर ठुलो स्वरले गाइरहेको थियो ।

धनीले उसलाई सोध्यो, “हे मित्र ! तपाईं यसरी आनन्दले गाइरहनुभएको छ । तपाईंको आनन्दको कारण के हो ?” त्यसपछि त्यो गरिबले भन्यो, “महाशय ! मसित केही पनि धन छैन । त्यो कुरा मलाई थाहा छ । तर म बाहिर हेर्छु । अहिले प्रकृति कति राम्रो देखिन्छ । वसन्त ऋतु छ, सबैतिर फूल फुलेका छन् । भँगेराहरू (फूलमा) घुम्दछन् । वसन्त ऋतुको सौन्दर्य सबैतिर देखिन्छ । म जे छ त्यही हेर्छु । वास्तवमा तपाईं के गर्नुहुन्छ ? मसित त्यो छैन, यो छैन, अर्को छैन, यस्तो मात्र सोच्नुहुन्छ । तपाईंसित सबै कुरा छ तैपनि तपाईं आफूसँग जे छैन त्यसको विषयमा मात्र सोच्नुहुन्छ । त्यसले तपाईं दुःखी हुनुहुन्छ । मसँग जे छ म त्यही नै विषयमा सोच्छु । त्यसैले म सुखी छु । यही नै मेरो सन्तोषको रहस्य हो ।” गरिबको कुरा सुनेर धनीको आँखा खुल्दछ ।

८. सारिण्या साहाय्येन समुचितम् विकल्पम् विचित्य प्रश्नानाम् उत्तरम् लिखत

(तालिकाको सहयोगले सही विकल्प छानी तलका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस्)

स्पर्शवर्णाः					
कवर्गः	क	ख	ग	घ	ङ
चवर्गः	च	छ	ज	झ	ञ
टवर्गः	ट	ठ	ड	ढ	ण
तवर्गः	त	थ	द	ध	न
पवर्गः	प	फ	ब	भ	म
	वर्गप्रथमाः	वर्गद्वितीयाः	वर्गतृतीयाः	वर्गचतुर्थाः	वर्गपञ्चमाः

(क) 'छ' इति वर्णः कस्मिन् वर्गे अस्ति ?

(अ) कवर्गे (आ) चवर्गे (इ) टवर्गे

(ख) तवर्गस्य चतुर्थः वर्णः कः ?

(अ) थ (आ) द (इ) ध

(ग) वर्गाणाम् पञ्चमवर्णाः के ?

(अ) क च ट त प (आ) ग ज ड द ब (इ) ङ ञ ण न म

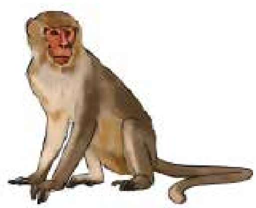
(घ) टवर्गे के वर्णाः सन्ति ?

(अ) ट ठ ड ढ ण (आ) त थ द ध न (इ) प फ ब भ म

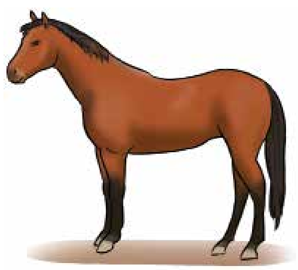
(ङ) ग ज ड द ब एते वर्गाणाम् कतमाः वर्णा सन्ति ?

(अ) द्वितीयाः (आ) तृतीयाः (इ) चतुर्थाः

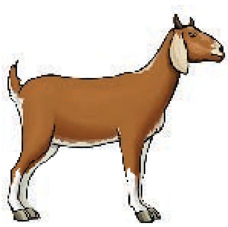
९. कोष्ठकस्य निर्देशानुसारेण रिक्तस्थाने वर्णम् स्थापयित्वा चित्रस्य वस्तुनः नाम लिखत *(कोष्ठकको निर्देशनअनुसार खाली ठाउँमा वर्ण राखी चित्रमा भएको वस्तुको नाम लेख्नुहोस्)*

वा---------रः (तवर्गस्य पञ्चमः वर्णः)

घो---------कः (टवर्गस्य प्रथमः वर्णः)

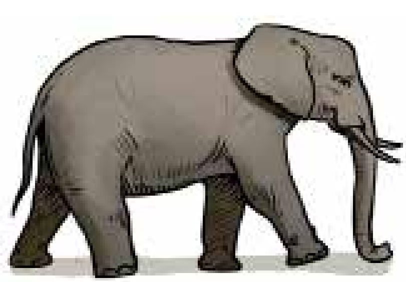
अ---------ः (चवर्गस्य तृतीयः वर्णः)

---------गः (कवर्गस्य द्वितीयः वर्णः)

---------ल्लूकः (पवर्गस्य चतुर्थः वर्णः)

---------री (कवर्गस्य प्रथमः वर्णः)

१०. निर्दिष्टवर्णान् उच्चार्य उच्चारणक्रमे ओष्ठयोः मेलने 'ओष्ठ्यः', जिह्वया दन्तानाम् स्पर्शने च 'दन्त्यः' इति लिखत *(उच्चारणमा ओठ जोडिने वर्णका लागि 'ओष्ठ्यः' र जिब्राले दाँतलाई छुने वर्णका लागि 'दन्त्यः' लेख्नुहोस्)*

शब्दः	वर्णः	ओष्ठ्यः/दन्त्यः
पाषाणः	प	ओष्ठ्यः
दिवाकरः	द	दन्त्यः
तडागः	त	------------
बिडालः	ब	------------
भुजङ्गः	भ	------------
कथा	थ	------------
वसुधा	ध	------------
फणः	फ	------------

११. उच्चारणक्रमे अल्पश्वासनिष्कासकम् वर्णम् 'अल्पप्राण' समूहे अधिकश्वासनिष्कासकम् च 'महाप्राण' समूहे लिखत *(उच्चारणमा मुखबाट कम श्वास निस्किने वर्णलाई 'अल्पप्राण' र बढी श्वास निस्किनेलाई 'महाप्राण' समूहमा राख्नुहोस्)*

वर्गाणां प्रथम-तृतीय-पञ्चमाः यणश्च अल्पप्राणाः ।

वर्गाणां द्वितीय-चतुर्थौ शलश्च महाप्राणाः ॥

क	ख	ग	घ	ङ
च	छ	ज	झ	ञ
ट	ठ	ड	ढ	ण
त	थ	द	ध	न
प	फ	ब	भ	म

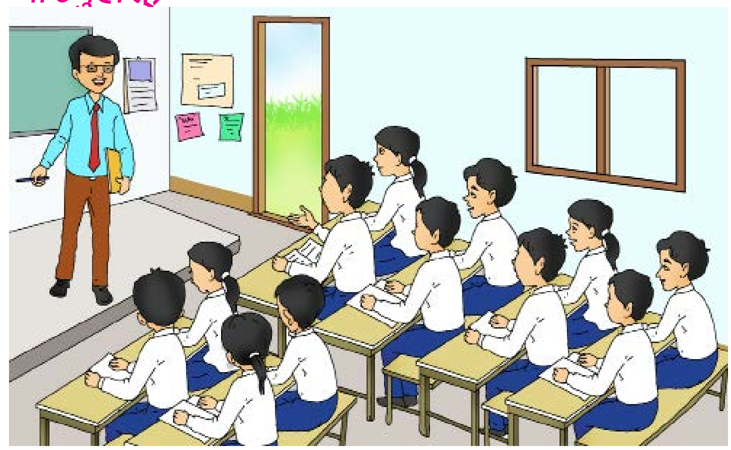
अल्पप्राण-वर्णाः			महाप्राण-वर्णाः		
------------	------------	------------	------------	------------	------------
------------	------------	------------	------------	------------	------------
------------	------------	------------	------------	------------	------------
------------	------------	------------	------------	------------	------------
------------	------------	------------	------------	------------	------------

अस्मात् = यसबाट, From this
वर्गः = समूह, Group
कवर्गः = कवर्ग (क ख ग घ ङ), Group of first five Devanagari consonants
आदिः = सुरु, Beginning
चवर्गः = चवर्ग (च छ ज झ ञ), Group of second five Devanagari consonants
टवर्गः = टवर्ग (ट ठ ड ढ ण), Group of third five Devanagari consonants
तवर्गः = तवर्ग (त थ द ध न), Group of fourth five Devanagari consonants
पवर्गः = पवर्ग (प फ ब भ म), Group of fifth five Devanagari consonants
ततः = त्यसपछि/अनि, After that
सर्वः = सबै, All
प्रथमः = पहिलो, First
द्वितीयः = दोस्रो, Second
तृतीयः = तेस्रो, Third
चतुर्थः = चौथो, Fourth
पञ्चमः = पाँचौं, Fifth
नासिक्यः = नाके स्वर आउने (वर्ण), Nasal
के = के/कुन, What (Question)
ये = जो/जुन, What (Conjunction)

तृतीयः पाठः

वर्णप्रयोगः

१. शिक्षकेण सह वाचयत *(शिक्षकसँगै गाउनुहोस्)*

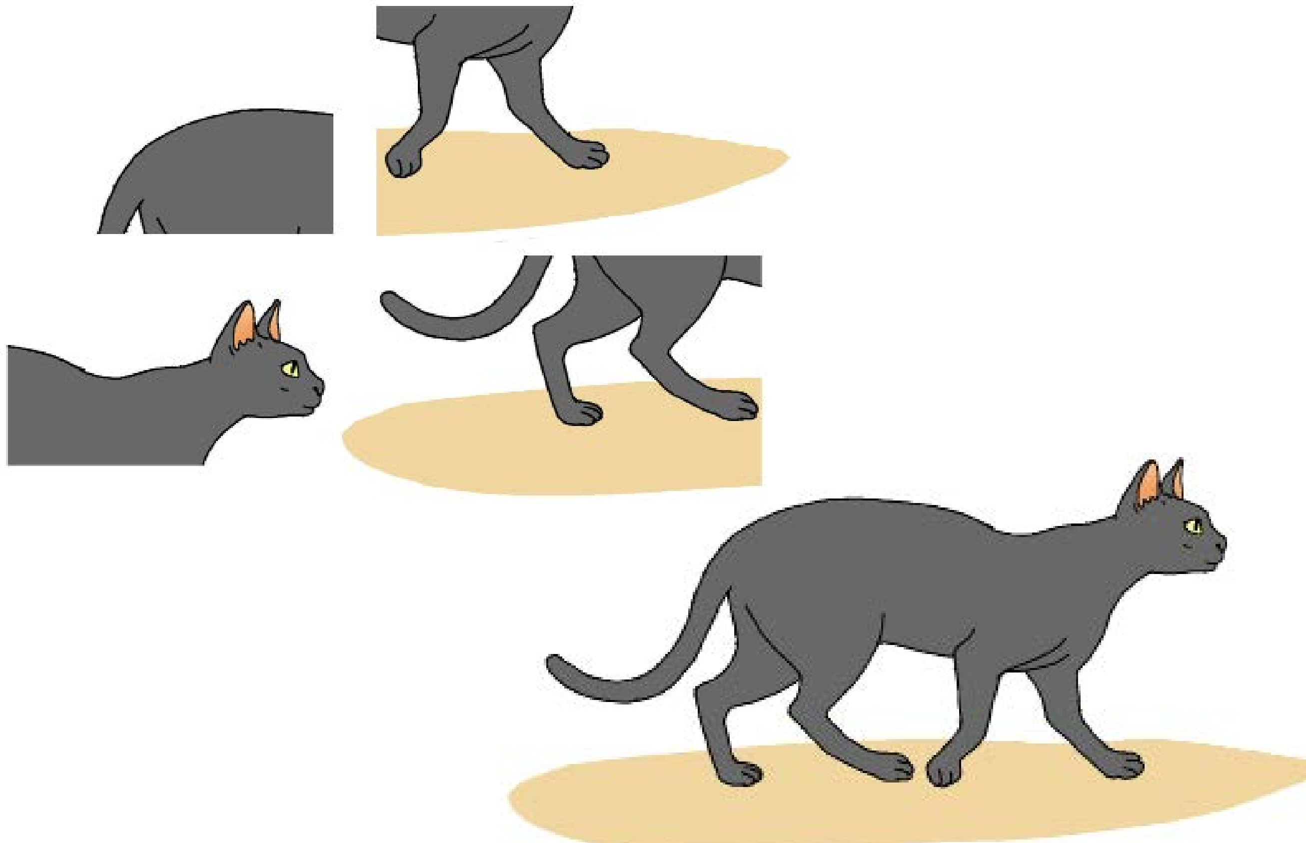
गुरो ! किमर्थम् वर्णाध्ययनम् ?
स्वर-व्यञ्जनयोः किम् वा चक्रम् ?
वर्णः नित्यः, वाण्याः बीजम्
स्वर-व्यञ्जनयोः योगैः सर्वम् ॥
वर्णात् शब्दः शब्दात् वाक्यम्
वाक्यात् काव्यम्, बहुविधशास्त्रम् ।
शास्त्रात् ज्ञानम् परमम् लक्ष्यम्
शनैः शनैः तद् अधिगन्तव्यम् ॥

(विद्यार्थी सोध्दै छन्) हे गुरु ! (हामीले) वर्ण किन पढ्नुपर्छ ? (यो) स्वर र व्यञ्जनको चक्र के हो ? (गुरु भन्नुहुन्छ) वर्ण अविनाशी छ र यो भाषाको बिउ हो । स्वर र व्यञ्जन वर्णको मेलबाट नै सबै बन्दछ ।
वर्ण वर्ण मिलेर शब्द बन्दछ । शब्द शब्द मिलेर वाक्य बन्दछ । वाक्यहरू मिलेर काव्य र अनेक किसिमका शास्त्रहरू बन्दछन् । शास्त्रबाट ज्ञान प्राप्त गर्नु नै (हाम्रो) अन्तिम लक्ष्य हो । (हामीले) बिस्तारै बिस्तारै त्यसलाई प्राप्त गर्नुपर्दछ । (त्यसैले वर्ण, शब्द, वाक्य आदिको क्रमैले निरन्तर अध्ययन गर्नुपर्दछ ।)

२. चित्रम् वर्णयत *(चित्रमा के भइरहेको छ ? भन्नुहोस्)*

३. चित्रांशानाम् योजनेन निर्मितस्य चित्रस्य नाम लिखत *(चित्रका टुक्राहरूलाई जोडेर बनेको चित्रको नाम भन्नुहोस्)*

अयम् ---------------------- अस्ति ।

४. वर्णस्य, वर्णसमुदायस्य, शब्दस्य च क्रमेण उच्चारणम् कुरुत *(वर्ण, वर्णसमुदाय र शब्दको क्रमले उच्चारण गर्नुहोस्)*

य् ओ ग् अः	यो गः	योगः
व् अ र् ण् अः	वर् णः	वर्णः
स् व् अ र् अः	स्व रः	स्वरः
व् य् अ ञ् ज् अ न् अ म्	व्यञ् ज नम्	व्यञ्जनम्
अ ध् य् अ य् अ न् अ म्	अध् य य नम्	अध्ययनम्
ज् ञ् आ न् अ म्	ज्ञा नम्	ज्ञानम्
श् आ स् त् र् आ त्	शास् त्रात्	शास्त्रात्

५. उदाहरणम् अनुसृत्य उच्चारणक्रमानुसारेण वर्णान् पृथक्कुरुत *(उदाहरण हेरी उच्चारण क्रमअनुसार वर्णहरू छुट्याएर लेख्नुहोस्)*

रामेण - र् आ म् ए ण् अ   लता - ल् अ त् आ   पत्रम् - प् अ त् र् अ म्

तोयम् - --------------------   वारि - --------------------   नेत्रे - ----------------------

मूलम् - --------------------   लौकिकी - --------------   ज्ञानी - --------------------

अमृतम् - ------------------   गुरुणा - -----------------   कक्षा - --------------------

गन्तव्यम् - ----------------   विद्वान् - -----------------   सिद्धः - --------------------

सर्वम् - --------------------   चक्रम् - ------------------   शनैः - --------------------

६. आदौ समानवर्णस्थौ शब्दौ परस्परम् मेलयत *(सुरुमा उही वर्ण भएका शब्दहरूबिच जोडा मिलाउनुहोस्)*

ज्ञानम्	तृप्तिः
क्षमा	जातम्
त्रयी	दिनकरः
द्यौः	शक्तिः
श्रीः	कुः

७. श्रवणानन्तरम् पठत *(सुन्नुहोस् र पढ्नुहोस्)*

कोपस्य निवारणम्

एकस्मिन् ग्रामे यज्ञः पत्न्या सह निवसति स्म । तस्य पत्न्याः नाम पूर्णिमा आसीत् । तौ दम्पती प्रतिदिनम् कलहम् कुरुतः स्म । एतेन पार्श्वगृहस्थाः सर्वे बहुकष्टम् अनुभवन्ति स्म । एकदा कश्चन योगीश्वरः तम् ग्रामम् आगतवान् । सः सिद्धिम् प्राप्तवान् इति वार्ता सर्वत्र प्रसृता । तदा पूर्णिमा योगीश्वरम् उपागच्छत् । सा तम् अवदत्, "भो योगीश्वर ! अस्माकम् गृहे सर्वदा कलहः भवति । एतेन अहम् बहुकष्टम् अनुभवामि । सर्वे प्रतिवेशिनः जनाः माम् उपहसन्ति । अतः भवान् कृपया एतस्य निवारणस्य उपायम् वदतु" इति । तदा योगीश्वरः नेत्रे निमील्य किञ्चित् कालम् उपविष्टवान् । अनन्तरम् सः उक्तवान्, "देवि ! भवती चिन्ताम् न करोतु । भवत्याः कष्टस्य परिहारम् अहम् वदामि । अहम् भवत्यै दिव्यम् जलम् ददामि । भवती गृहम् गत्वा पत्युः आगमनात् पूर्वम् एतद् मुखे स्थापयित्वा उपविशतु ।"

योगीश्वरात् जलम् गृहीत्वा पूर्णिमा गृहम् गतवती । पत्युः आगमनात् पूर्वम् मुखे जलम् स्थापयित्वा सा उपविष्टवती । सायङ्काले यज्ञः सर्वाणि कार्याणि समाप्य गृहम् आगतवान् । पूर्णिमा तस्मै चायम् दत्तवती । चायम् गृहीत्वा सः कोपेन उक्तवान्, "एतत् किम् चायम् वा ? एतत् पातुम् एव न शक्यते ।" अनन्तरम् सः बहिः गत्वा उपविष्टवान् । यद्यपि पूर्णिमायाः कोपः आगतः, तथापि सा

मौनम् उपविष्टवती । यतः तस्याः मुखे जलम् आसीत् । एवमेव कानिचन दिनानि अतीतानि । तयोः गृहे कोलाहलः एव न श्रूयते स्म । एतेन पार्श्वगृहस्थाः सर्वे सन्तोषम् अनुभवन्ति स्म । एकमासात् अनन्तरम् योगीश्वरेण दत्तम् दिव्यम् जलम् समाप्तम् । पूर्णिमा योगीश्वरस्य समीपम् गतवती । सा उक्तवती, "भो महात्मन् ! जलम् सर्वम् समाप्तम् । अतः पुनः मह्यम् दिव्यम् जलम् ददातु ।" योगीश्वरः मन्दहासपूर्वकम् उक्तवान्, "भद्रे, मया दत्तम् जलम् सामान्यजलम् एव । भवती यदा मुखे जलम् पूरयित्वा उपविशति स्म, तदा किमपि वक्तुम् न शक्नोति स्म । तेन भवत्याः पतिः अपि अधिकम् किमपि न वदति स्म । यथा एकेन हस्तेन करताडनम् न सम्भवति, तथा एव एकेन जनेन कलहः अपि न भवति । 'अहम् श्रेष्ठः, मम कथनम् एव सत्यम्' इति स्पर्धा न भवति चेत् गृहे शान्तिः भवति ।" योगीश्वरस्य वचनेन सन्तुष्टा पूर्णिमा गृहम् प्रत्यागतवती ।

कुनै गाउँमा यज्ञ पत्नीसित बस्दथे । उनकी पत्नीको नाम पूर्णिमा थियो । ती दम्पती हरेक दिन झगडा गर्दथे । यसले छिमेकका सबै जनालाई धेरै कष्ट हुन्थ्यो । एक दिन कुनै योगी त्यो गाउँमा आउनुभयो । उहाँले सिद्धि प्राप्त गर्नुभएको छ भन्ने कुरा सबैतिर फैलियो । त्यसपछि पूर्णिमा योगीलाई भेट्न गइन् । उनले योगीलाई भनिन्, "हे श्रेष्ठ योगी ! हाम्रो घरमा सधैँ झगडा हुन्छ । यसबाट मलाई धेरै पीडा हुन्छ । छरछिमेकका सबै मानिस मलाई देखेर हाँस्छन् । त्यसैले यसको समाधानको उपाय मलाई बताउनुहोस् ।" त्यसपछि योगी केहीबेर आँखा चिम्लिएर बस्नुभयो । केही समयपछि उहाँले भन्नुभयो, "हे देवी ! तपाईँ चिन्ता नगर्नुहोस् । तपाईँको समस्याको समाधान म बताउँछु । म तपाईँलाई दिव्य पानी दिन्छु । घरमा गएर श्रीमान् आउनुभन्दा पहिले यो पानी मुखमा राखेर बस्नुहोस् ।"

योगीबाट पानी लिएर पूर्णिमा घर गइन् । श्रीमान् घर आउने बेला भएपछि उनी मुखमा पानी राखेर बसिन् । साँझमा यज्ञ सबै काम सकेर घर आए । पूर्णिमाले श्रीमान्लाई चिया दिइन् । चिया पिएर उनले रिसाउँदै भने, "यस्तो पनि चिया हुन्छ ? यो त पिउनै सकिँदैन ।" यति भनेर उनी बाहिर गएर बसे । यो सुनेर पूर्णिमालाई पनि रिस उठ्यो तर उनी चुप लागेर बसिन् । किनकि उनको मुखमा पानी थियो । यसैगरी केही दिन बिते । उनीहरूको घरमा हल्ला सुनिन छाड्यो । यसबाट छिमेकका मानिसहरूलाई सन्तोष भएको थियो । एक महिनापछि योगीले दिएको दिव्य पानी सकियो । पूर्णिमा योगीलाई भेट्न गइन् । उनले भनिन्, "हे महात्मा ! सबै पानी सकियो । त्यसैले मलाई फेरि दिव्य पानी दिनुहोस् ।" योगीले मुस्कुराउँदै भन्नुभयो, "हे भद्र महिला ! मैले

दिएको पानी सामान्य पानी नै थियो । तपाईं जब मुखमा पानी भरेर बस्नुहुन्थ्यो तब केही पनि बोल्न सक्नुहुँदैनथ्यो । त्यसले तपाईंका श्रीमान् पनि धेरै बोल्नुहुँदैनथ्यो । जसरी एक हातले ताली बस्दैन त्यसै गरी एक जनाको कारण झगडा पनि हुँदैन । म ठुलो हुँ, मेरो भनाइ नै सत्य हो भन्ने होडबाजी भएन भने घरमा सधैं शान्ति हुन्छ ।" योगीको वचनले सन्तुष्ट भएकी पूर्णिमा घर फर्किइन् ।

८. **शिक्षकेण सह पद्यम् वाचयत, तदनु शब्दस्थान् स्वरवर्णान् गणयित्वा अक्षरसङ्ख्याम् च लिखत** *(शिक्षकसँगै पद्य वाचन गर्नुहोस् र उदाहरण हेरी तलका शब्दहरूमा खुट्टो नकाटिएका सबै अक्षरहरू मात्र गनी खाली ठाउँमा सङ्ख्या लेख्नुहोस्)*

कल्याणमस्तु सर्वेषाम् विलसन्तु समृद्धयः ।

सुखाः समीरणाः वान्तु भान्तु सर्वाः दिशः शुभाः ॥

कल्याणमस्तु = ५ अक्षराणि

सर्वेषाम् = ३ अक्षराणि

शुभाः = २ अक्षरे

विलसन्तु = ------------ अक्षराणि

समृद्धयः = ------------ अक्षराणि

सुखाः = ------------ अक्षराणि

समीरणाः = ------------ अक्षराणि

वान्तु = ------------ अक्षरे

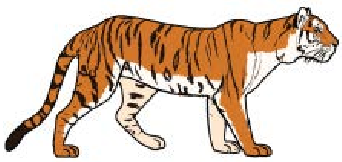
भान्तु = ------------ अक्षरे

सर्वाः = ------------ अक्षरे

दिशः = ------------ अक्षरे

सबैको कल्याण होस् । सबैको धनसम्पत्ति बढोस् । सुखदायी स्वच्छ हावा बहोस् । सबै दिशाहरू कल्याणकारी भएर सुशोभित होऊन् ।

९. कोष्ठकस्थम् सङ्केतम् अनुसृत्य रिक्तस्थाने संयुक्तवर्णम् योजयित्वा चित्रस्य नाम लिखत *(कोष्ठकको सङ्केतका आधारमा खाली ठाउँमा संयुक्त वर्ण भरी चित्रका वस्तुको नाम लेख्नुहोस्)*

व्या------------ (घ् र् अः)

प------------म् (त् र् अ)

य------------ (ज् ञ् अः)

वि------------न् (द् व् आ)

वि------------लयः (द् य् आ)

------------त्रम् (श् र् ओ)

१०. वर्णान् संयोज्य शब्दम् रचयत *(वर्ण जोड्नुहोस् र शब्द बनाउनुहोस्)*

व् आ क् य् अ म् = वाक्यम्

क् आ व् य् अ म् = --------------------

श् अ ब् द् अः = --------------------

प् र् अ क् आ श् अः = --------------------

श् इ क् ष् आ = --------------------

ब् उ द् ध् इः = --------------------

११. अनुस्वारस्या, अनुनासिकस्वरस्य, विसर्गस्य च प्रयोगम् आधृत्य शब्दान् समुचितकोष्ठे लिखत *(अनुस्वार (ं), अनुनासिक (ँ) र विसर्ग (ः) को प्रयोग भएका शब्द चिनी उपयुक्त कोठामा लेख्नुहोस्)*

ॐ, पर्वतः, संशोधनम्, पुँल्लिङ्गम्, किंवदन्ती, पुनःस्थापना, दुःखम्, सँस्कर्ता, लक्ष्मीः, संविधानम्, प्रियंवदा, कृतिः

अनुस्वारः	अनुनासिकः	विसर्गः
--------------------------------	--------------------------------	--------------------------------
--------------------------------	--------------------------------	--------------------------------
--------------------------------	--------------------------------	--------------------------------
--------------------------------	--------------------------------	--------------------------------
--------------------------------	--------------------------------	--------------------------------
--------------------------------	--------------------------------	--------------------------------

१२. अभ्यासपुस्तिकायाम् अनुलेखनम् कुरुत *(उस्तै बनाएर कापीमा सार्नुहोस्)*

एकः व्यापारी आसीत् । सः भोजनालयम् सञ्चालयति स्म । सः चायम् अपि विक्रीणीते स्म । तस्य एकः सहयोगी च आसीत् । एकदा सहयोगी चायम् निर्मितवान् । सः ग्राहकाय चायम् दत्तवान् आसीत् । तदैव सहसा हस्तात् काचनिर्मितम् चायपात्रम् भूमौ अपतत् । काचपात्रम् चूर्णितम् अभवत् । व्यापारी सहयोगिने गालीम् अददात् । सः अवदत्, “त्वम् मम सर्वनाशम् अकरोः ।” व्यापारीणः पञ्चवर्षीयः एक पुत्रः अपि आसीत् । अपरस्मिन् दिने सः यतस्ततः क्रीडन् आसीत् । उत्पीठिकायाम् तदा एव सः सज्जीकृतानि पञ्च काचपात्राणि अस्पृशत् । सर्वाणि काचपात्राणि भूमौ निपत्य खण्डितानि अभवन् । व्यापारी सम्भ्रमम् धावित्वा पुत्रम् उपागच्छत् । व्यापारी अवदत्, “पुत्र, काचखण्डेन कुत्रापि आहतिः जाता न वा ? पुत्रः अकथयत्, “न ।” व्यापारी अवोचत्, “हे भगवान् धन्यः आसि, पुत्रः सुरक्षितः । काचपात्राणाम् चूर्णनेन कम् ?”

एउटा व्यापारी थियो । ऊ भोजनालय चलाउँथ्यो । ऊ चिया पनि बेच्थ्यो । उसको एक जना सहयोगी पनि थियो । एक दिन सहयोगीले चिया बनायो । ऊ ग्राहकलाई चिया दिँदै थियो, अकस्मात् सिसाको गिलास भुइँमा खस्यो । गिलास फुट्यो । व्यापारीले सहयोगीलाई गाली गर्‍यो । उसले भन्यो, “तैँले मेरो सर्वनाश गरिस् ।” व्यापारीको एउटा पाँच बर्से छोरो पनि थियो । भोलिपल्ट ऊ यताउति खेल्दै थियो । त्यसै बेला उसले टेबुलमा सजाएर राखेका सिसाका पाँचओटा गिलास छायो । सबै गिलास भुइँमा खसेर टुक्रा टुक्रा भए । व्यापारी हडबडाएर दौडिँदै छोराको नजिक गयो । व्यापारीले भन्यो, “बाबु, सिसाको टुक्राले कतै घाउ त लागेन !” छोराले भन्यो, “छैन ।” व्यापारीले भन्यो, “हे भगवान्, धन्य छौ । छोरो सुरक्षित भयो । सिसाका गिलास फुटेर के भयो र ?”

गुरो ! = हे गुरु !, Hello teacher!
किमर्थम् = किन, Why
वर्णाध्ययनम् (वर्ण+अध्ययनम्) = वर्णको पढाइ, The study of the letters
स्वर-व्यञ्जनयोः = स्वर र व्यञ्जनको, Of the vowels and consonants
किम् = के, What
चक्रम् = चक्कर, A cycle
नित्यः = सधैँ रहिरहने/कहिल्यै ननासिने, Eternal
वाण्याः = वाणीको, Of the language
बीजम् = बिउ, Seed
योगैः = योगले/मिलनले, By combination
सर्वम् = सबै (नपुं.), All
वर्णात् = वर्णबाट, From the letter
शब्दः = शब्द, Word
वाक्यम् = वाक्य, Sentence
काव्यम् = कविको भाव वा रचना, Poetry
बहुविधम् = धेरै किसिमका, Of many kinds
ज्ञानम् = ज्ञान, Knowledge
परमम् = अन्तिम, Most distant
लक्ष्यम् = उद्देश्य, Aim
शनैः = बिस्तारै, Slowly
तद् = त्यो (नपुं.), That
अधिगन्तव्यम् = प्राप्त गर्नुपर्छ, To be achieved

चतुर्थः पाठः

सुन्दरः परिवारः

१. **शिक्षकेण सह वाचयत** *(शिक्षकसँगै गाउनुहोस्)*

मम परिवारः, मम परिवारः ।
लघुः, सुन्दरः मम परिवारः ॥

मम माता मिष्टान्नम् पचति ।
पिता तु नित्यम् विपणिम् व्रजति ॥
पितामहः सर्वस्याधारः ।
लघुः, सुन्दरः मम परिवारः ॥

भगिनी नित्यम् ग्रन्थम् पठति ।
भ्राता खेलति, ग्रामम् अटति
मयि सर्वेषाम् स्नेहोऽपारः ।
लघुः, सुन्दरः मम परिवारः ॥

मम परिवारः, मम परिवारः ।
लघुः, सुन्दरः मम परिवारः ॥

मेरो परिवार सानो र सुन्दर छ । मेरी आमा मिठाई पकाउनुहुन्छ । बुबा सधैँ बजार जानुहुन्छ । हजुरबुबा सबैको आधार हुनुहुन्छ । मेरो परिवार सानो र सुन्दर छ । (मेरी) दिदी सधैँ पुस्तक पढ्नुहुन्छ । दाइ खेल्नुहुन्छ र गाउँ घुम्नुहुन्छ । ममा सबैको अपार स्नेह छ । मेरो परिवार सानो र सुन्दर छ ।

२. **उदाहरणम् अनुसृत्य शब्दस्थानाम् वर्णानाम् विभागम् कुरुत** *(उदाहरण हेरी शब्दका वर्णहरू छुट्याउनुहोस्)*

भ्राष्ट्रम् = भ् र् आ ष् ट् र् अ म्

वाष्पः = ------------------------------ उष्णकम् = ------------------------------

भ्रोणी = ------------------------------ चुल्लिः = ------------------------------

३. चित्रम् दृष्ट्वा कोष्ठकस्थैः शब्दैः रिक्तस्थानम् पूरयत *(चित्र हेर्नुहोस् र कोष्ठकबाट उपयुक्त शब्द छानी खाली ठाउँ भर्नुहोस्)*

पिता, माता, पितामहः, भगिनी, अग्रजः, परिवारः

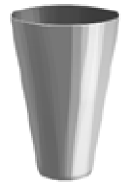
मम ------------ कार्यालयम् गच्छति । मम ------------ गृहिणी अस्ति । मम ------------ वृद्धः अस्ति । सः दण्डेन चलति । मम ------------ विद्यालयम् गच्छति । मम ------------ अपि विद्यालयम् गच्छति । मम ------------ सुन्दरः अस्ति ।

मेरा बुबा कार्यालय जानुहुन्छ । मेरी आमा गृहिणी हुनुहुन्छ । मेरा हजुरबुबा वृद्ध हुनुहुन्छ । उहाँ लौरो टेकेर हिँड्नुहुन्छ । मेरा दाइ विद्यालय जानुहुन्छ । मेरी दिदी पनि विद्यालय जानुहुन्छ । मेरो परिवार सुन्दर छ ।

४. चित्रम् दृष्ट्वा नाम कथयत *(चित्र हेरी नाम भन्नुहोस्)*

चमसः

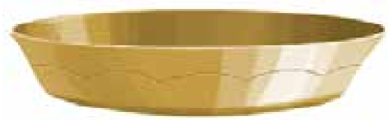
चषकः

कटोरिका

कटाहः

स्थाली

५. परस्परम् मेलयित्वा पुस्तिकायाम् वाक्यम् लिखत *(जोडा मिलाउनुहोस् र कापीमा वाक्य लेख्नुहोस्)*

पितामहः	मम अग्रजा अनुजा वा अस्ति ।
पिता	मम पितुः जनकः अस्ति ।
माता	मम अग्रजः अनुजः वा अस्ति ।
भगिनी	मम जनकः अस्ति ।
भ्राता	मम जननी अस्ति ।

६. अनुच्छेदम् पठत *(अनुच्छेद पढ्नुहोस्)*

एकः वृद्धः अस्ति । तस्य परिवारे पुत्रः, पुत्रवधूः, पौत्रः च सन्ति । वृद्धः गृहे अवहेलितः भवति । एकस्मिन् दिने पुत्रः विचारयति, "वृद्धम् पितरम् पर्वतात् पातयामि ।" पुत्रवधूः अपि स्वीकृतिम् ददाति । तौ योजनाम् कुरुतः । पुत्रः कण्डोले वृद्धम् स्थापयति । सर्वम् विलोकयन् पौत्रः पितरम् प्रति कथयति, "भो पितः ! कण्डोलम् न त्यजतु ।" पिता

तम् पृच्छति, “किमर्थम् ?” सः वदति, “यदा भवान् वृद्धः भविष्यति, तदा अहम् अपि एतत् करिष्यामि । अहम् अपि भवन्तम् पर्वतात् पातयिष्यामि । तदर्थम् कण्डोलम् प्रत्यावर्तयतु ।” पुत्रस्य वचसा लज्जितः पिता स्वपितुः सेवाम् प्रारभते ।

एक जना वृद्ध छन् । उनको परिवारमा छोरा, बुहारी र नाति छन् । वृद्ध घरमा अपहेलित छन् । एक दिन छोराले सोच्छन्, “वृद्ध बुबालाई पहाडबाट खसालिदिन्छु ।” बुहारी पनि त्यस कुरामा सहमत हुन्छिन् । उनीहरू योजना बनाउँछन् । छोराले वृद्ध बुबालाई डोकामा राख्छन् । यो सबै हेरिरहेको नातिले बुबालाई भन्छ, “हे बुबा, डोकोचाहिँ नछोड्नुहोला ।” बुबाले उसलाई सोध्नुहुन्छ, “किन ?” ऊ भन्छ, “जब तपाईँ बुढो हुनुहुने छ तब म पनि तपाईँलाई यस्तै गर्ने छु । म पनि तपाईँलाई पहाडबाट खसालिदिने छु । त्यसका लागि डोको फर्काएर ल्याउनुहोला ।” छोराको कुरा सुनेर लज्जित भएका बुबा आफ्नो बाबुको सेवा गर्न थाल्दछन् ।

७. अनुच्छेदम् पठित्वा विकल्पेषु समुचितम् उत्तरम् पुस्तिकायाम् लिखत *(अनुच्छेद पढ्नुहोस् र सही उत्तर छानेर कापीमा लेख्नुहोस्)*

मम नाम शुकरामः थारूः अस्ति । मम गृहम् दाङजनपदे अस्ति । मम परिवारे षट् जनाः सन्ति । मम पितामहस्य नाम जोगीरामः अस्ति । मम माता गृहिणी अस्ति । मम मातुः नाम फगुनी अस्ति । मम पिता कर्मचारी अस्ति । तस्य नाम बुधनः अस्ति । मम अग्रजः दशमकक्षायाम् पठति । मम भगिनी सप्तमकक्षायाम् पठति । अहम् तृतीयकक्षायाम् पठामि । मम परिवारः सुन्दरः अस्ति ।

(क) कस्य गृहम् दाङजनपदे अस्ति ?

(अ) शुकरामस्य (आ) झुज्जुलालस्य (इ) भोजुलालस्य

(ख) शुकरामस्य अग्रजः कस्याम् कक्षायाम् पठति ?

(अ) तृतीयकक्षायाम् (आ) सप्तमकक्षायाम् (इ) दशमकक्षायाम्

(ग) शुकरामस्य परिवारः कीदृशः अस्ति ?

(अ) सुन्दरः (आ) कुरूपः (इ) मध्यमः

(घ) कः सप्तमकक्षायाम् पठति ?

(अ) शुकरामस्य अग्रजः (आ) शुकरामस्य भगिनी (इ) शुकरामः

८. रिक्तस्थानेषु उपयुक्तम् विवरणम् समुल्लिख्य स्वपरिवारस्य परिचयम् दत्त *(खाली ठाउँमा उपयुक्त विवरण भरी आआफ्नो परिवारको परिचय दिनुहोस्)*

मम नाम ---------------- अस्ति । मम गृहम् ---------------- जनपदे अस्ति । मम परिवारे ---------------- जनाः सन्ति । मम पितामहस्य नाम ---------------- अस्ति । मम मातुः नाम ---------------- अस्ति । मम पितुः नाम ---------------- अस्ति । मम भ्रातुः नाम ---------------- अस्ति । मम भगिन्याः नाम ---------------- अस्ति । अहम् तृतीयकक्षायाम् पठामि । मम ---------------- सुन्दरः अस्ति ।

९. उदाहरणानुसारेण शब्दरूपम् परिवर्त्य प्रश्नम् पृच्छत *(उदाहरण हेर्नुहोस् र शब्दको रूप परिवर्तन गरी प्रश्न सोध्नुहोस्)*

पिता - पितुः नाम किम् ?

माता - ---------------- नाम किम् ?

अग्रजः - अग्रजस्य नाम किम् ?

पितामहः - ---------------- नाम किम् ?

भगिनी - भगिन्याः नाम किम् ?

पत्नी - ---------------- नाम किम् ?

परिवारः = परिवार, Family	**विपणिः** = बजार, Market	**खेलति** = खेल्नुहुन्छ, Plays
लघुः = सानो, Small	**पितामहः** = हजुरबुबा, Grandfather	**ग्रामः** = गाउँ, Village
सुन्दरः = राम्रो, Beautiful	**सर्वस्य** = सबैको, Of all	**अटति** = घुम्नुहुन्छ, Visits
माता = आमा, Mother	**आधारः** = आधार, Base	**मयि** = ममाथि, On me
मिष्टान्नम् = मिठाई, Sweets	**भगिनी** = दिदी वा बहिनी, Sister	**स्नेहः** = प्रेम, Love
पचति = पकाउनुहुन्छ, Cooks	**नित्यम्** = सधैँ, Always	**अपारः** = पार पाइनसक्नु, Limitless
पिता = बुबा, Father	**ग्रन्थः** = पुस्तक, Book	

पञ्चमः पाठः

पाठशाला

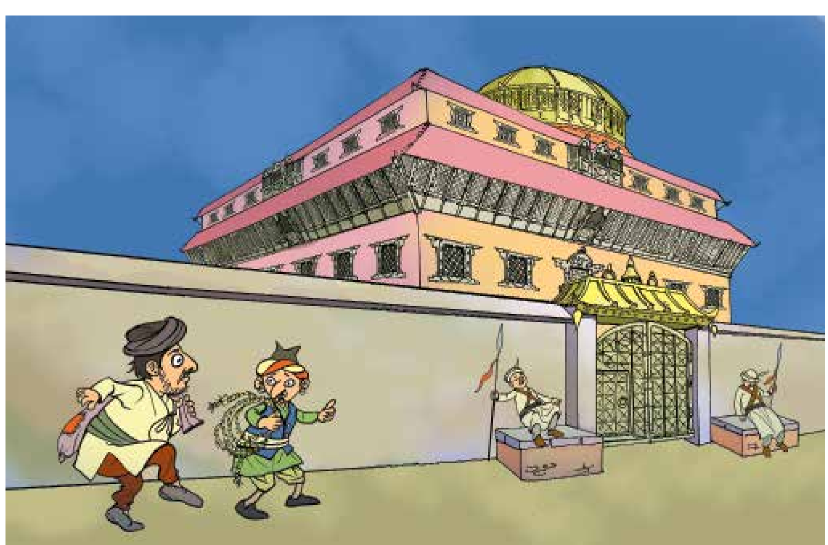
१. शिक्षकेण सह वाचयत *(शिक्षकसँगै गाउनुहोस्)*

अस्ति तव ग्रामे पाठशाला ।
कति बालिकाः सन्ति, कति बालाः ?
विंशतिः बालकाः तत्र वसन्ति ।
त्रिंशत् बालिकाः मृदु हसन्ति ॥
पञ्चाशत् खलु तत्र शिक्षिताः ।
शिक्षकाः कति सन्ति, कति शिक्षिकाः ?
पञ्च सन्ति शिक्षकाः पञ्च शिक्षिकाः ।
बालकाः सन्ति तत्र दीक्षिताः ॥
रम्या शान्ता चैव विशाला ।
पाठशाला अस्ति, पाठशाला ॥

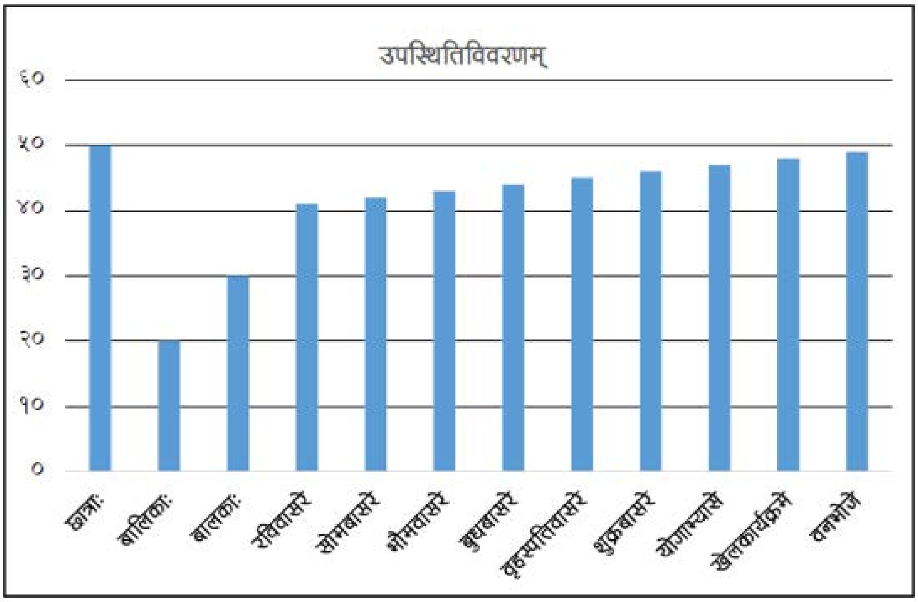

तिम्रो गाउँमा विद्यालय छ । (त्यहाँ) बालक र बालिका कति कति छन् ?
त्यहाँ बिस जना बालक बस्छन् । (त्यहाँ) तिस जना बालिका मधुरो हाँसो हाँस्छन् । पचास बालबालिका शिक्षित भएका छन् । (तिनमा) शिक्षक र शिक्षिका कति कति छन् ?
(त्यहाँ) शिक्षक पाँच जना छन् र शिक्षिका (पनि) पाँच जना (नै) छन् । त्यहाँ बालकहरू दीक्षित छन् । विद्यालय रमाइलो, शान्त र ठुलो छ ।

२. चित्रम् वर्णयत *(चित्रमा के भइरहेको छ ? भन्नुहोस्)*

३. चित्रस्य साहाय्येन कोष्ठकस्थैः शब्दैः वाक्यानि पूरयत *(चित्रको सहयोगले कोष्ठकबाट मिल्ने शब्द छानी वाक्य पूरा गर्नुहोस्)*

पञ्चाशत्, एकचत्वारिंशत्, द्वाचत्वारिंशत्, त्रिचत्वारिंशत्, चतुश्चत्वारिंशत्, पञ्चचत्वारिंशत्, षट्चत्वारिंशत्, सप्तचत्वारिंशत्, अष्टचत्वारिंशत्, एकोनपञ्चाशत्, त्रिंशत्, विंशतिः

कक्षायाम् ------------------------------ छात्राः सन्ति ।

------------------------------ बालिकाः सन्ति ।

------------------------------ बालकाः सन्ति ।

आदित्यवासरे ------------------------------ छात्राः उपस्थिताः सन्ति ।

सोमवासरे ------------------------------ छात्राः उपस्थिताः सन्ति ।

मङ्गलवासरे ------------------------------ छात्राः उपस्थिताः सन्ति ।

बुधवासरे ------------------------------ छात्राः उपस्थिताः सन्ति ।

बृहस्पतिवासरे ------------------------------ छात्राः उपस्थिताः सन्ति ।

शुक्रवासरे ------------------------------ छात्राः उपस्थिताः सन्ति ।

योगाभ्यासे ------------------------------ छात्राः उपस्थिताः सन्ति ।

खेलकार्यक्रमे ------------------------------ छात्राः उपस्थिताः सन्ति ।

वनभोजे ------------------------------ छात्राः उपस्थिताः सन्ति ।

कक्षामा पचास विद्यार्थी छन् । बिस बालिका र तिस बालक छन् । आइतबार एकचालिस जना उपस्थित छन् । सोमबार बयालिस उपस्थित छन् । मङ्गलबार त्रिचालिस उपस्थित छन् । बुधबार चवालिस उपस्थित छन् । बिहीबार पैँतालिस उपस्थित छन् । शुक्रबार छयालिस उपस्थित छन् । योगाभ्यासमा सत्चालिस उपस्थित छन् । खेल कार्यक्रममा अठ्चालिस उपस्थित छन् । वनभोजमा उनन्चास उपस्थित छन् ।

४. चित्रम् विलोक्य शब्दम् उच्चारयत *(चित्र हेर्नुहोस् र शब्द उच्चारण गर्नुहोस्)*

एकत्रिंशत्

द्वात्रिंशत्

त्रयस्त्रिंशत्

चतुस्त्रिंशत्

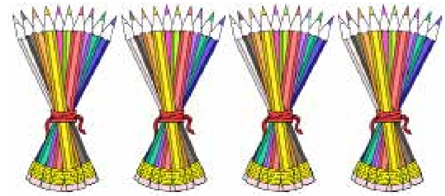

पञ्चत्रिंशत्

५. शब्दखण्डौ संयोज्य शब्दम् निर्मात *(टुक्रा जोडी शब्द बनाउनुहोस्)*

षट्	त्रिंशत्	=	षट्त्रिंशत्
षट्	चत्वारिंशत्	=	
पञ्च	विंशतिः	=	
पञ्च	चत्वारिंशत्	=	
सप्त	त्रिंशत्	=	

६. परस्परम् मेलयत *(जोडा मिलाउनुहोस्)*

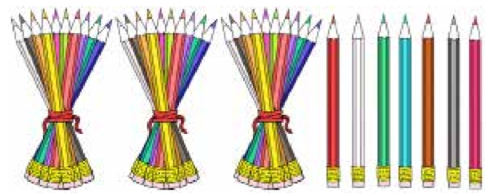
षट्त्रिंशत्

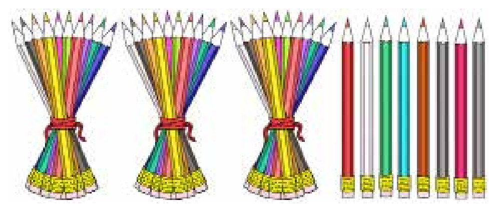
सप्तत्रिंशत्

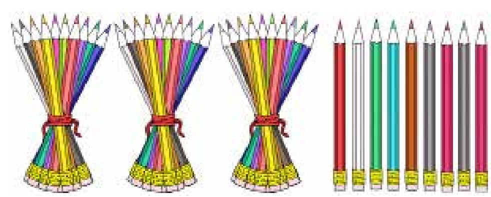
अष्टत्रिंशत्

एकोनचत्वारिंशत्

चत्वारिंशत्

७. लघुकथाम् पठत *(लघुकथा पढ्नुहोस्)*

एकः काकः अस्ति । सः तृषितः अस्ति । सः अत्र पश्यति, जलम् नास्ति । तत्र पश्यति, जलम् नास्ति । सः कुत्र अपि जलम् न पश्यति । सः जलार्थम् भ्रमति । काकः दूरम् गच्छति । तत्र सः एकम् घटम् पश्यति । काकः अतीव प्रसन्नः भवति । किन्तु घटे स्वल्पम् एव जलम् भवति । सः 'जलम् कथम् पिबामि ?' इति चिन्तयति । सः एकम् उपायम् करोति । सः शिलाखण्डान् आनयति । शिलाखण्डैः घटम् पूरयति । जलम् उपरि आगच्छति । काकः आनन्देन जलम् पिबति ।

एउटा काग छ । ऊ तिर्खाएको छ । यता हेर्छ, पानी छैन । उता हेर्छ, पानी छैन । ऊ कहीँ पनि पानी देख्दैन । ऊ पानीका लागि घुम्छ । काग टाढासम्म पुग्छ । त्यहाँ उसले एउटा घैँटो देख्छ । कागलाई अत्यन्त सन्तोष हुन्छ । तर घैँटोमा थोरै मात्र पानी हुन्छ । ऊ 'पानी कसरी पिऊँ ?' भनेर सोच्छ । उसले एउटा उपाय गर्छ । ढुङ्गाका टुक्राहरू ल्याउँछ । ढुङ्गाका टुक्रा हालेर घैँटो भर्छ । पानी माथि आउँछ । काग आनन्दले पानी पिउँछ ।

८. सारिण्याः सहयोगेन सङ्ख्यानाम लिखत *(तालिकाको सहयोगले सङ्ख्याको नाम लेख्नुहोस्)*

२०	20	विंशतिः
२१	21	एकविंशतिः
२२	22	द्वाविंशतिः
२३	23	त्रयोविंशतिः
२४	24	चतुर्विंशतिः
२५	25	पञ्चविंशतिः
२६	26	षड्विंशतिः
२७	27	सप्तविंशतिः
२८	28	अष्टाविंशतिः
२९	29	ऊनत्रिंशत्
३०	30	त्रिंशत्

२० = विंशतिः २९ = -------------------- ३० = --------------------

२२ = -------------------- २७ = -------------------- २४ = --------------------

९. रिक्तस्थाने अङ्कान् लिखत *(अङ्क लेखेर खाली ठाउँ भर्नुहोस्)*

द्वाविंशतिः --------------------

चतुर्विंशतिः --------------------

पञ्चविंशतिः --------------------

ऊनत्रिंशत् --------------------

त्रिंशत् --------------------

१०. त्रिशतः चत्वारिंशत्पर्यन्तान् सङ्ख्यावाचकशब्दान् क्रमेण लिखत *('त्रिंशत्' देखि 'चत्वारिशत्' सम्मका सङ्ख्यावाचक शब्दहरू क्रमैले लेख्नुहोस्)*

-------------------- -------------------- --------------------

-------------------- -------------------- --------------------

-------------------- -------------------- --------------------

-------------------- --------------------

पाठशाला - विद्यालय, School	त्रिंशत् = तिस, Thirty	रम्या = राम्रो (स्त्री.), Beautiful
ग्रामे = गाउँमा, In the village	पञ्चाशत् = पचास, Fifty	शान्ता = शान्त (स्त्री.), Peaceful
तव = तिम्रो, Your	मृदु = मधुर, Mild	विशाला = ठुलो (स्त्री.), Great
विंशतिः = बिस, Twenty	शिक्षितः = शिक्षा आर्जन गरेको, Educated	दीक्षिताः = दीक्षा लिएका, Consecrated

मम दिनचर्या

षष्ठः पाठः

सुप्रभातम्

१. शिक्षकेण सह वाचयत *(शिक्षकसँगै गाउनुहोस्)*

सुप्रभातम् सखे ! सुप्रभातम् ।
कुक्कुटः वासते सुप्रभातम् !

सूर्यः उदितः सुप्रभातम्
अन्धकारः गतः सुप्रभातम्
सुप्रभातम् सुनो ! सुप्रभातम्
शीघ्रमुत्तिष्ठ भोः ! सुप्रभातम् ॥

गायति वत्सः सुप्रभातम्
चटकः कूजति सुप्रभातम् ।
सुप्रभातम् पितः ! सुप्रभातम्
चायम् कथयति सुप्रभातम् ॥

पुस्तकम् भाषते सुप्रभातम्
निगदति लेखनी सुप्रभातम्
सुप्रभातम् गुरो ! सुप्रभातम्
व्याहरामः वयम् सुप्रभातम् ॥

शुभ प्रभात साथी, शुभ प्रभात !
कुखुरो बास्तै भन्छ शुभ प्रभात !
बिहान सूर्य उदाउँछ । बिहानै अन्धकार भाग्छ । छोरा, बिहान भयो । लौ छिटो उठ, बिहान भयो । बाच्छो बिहान भयो भन्दै कराउँछ । भँगेरो पनि बिहानै चिरबिर गर्छ । बुबा शुभ प्रभात ! चियाले पनि भन्छ, "शुभ प्रभात !" पुस्तकले भन्छ, "शुभ प्रभात !" कलमले भन्छ, "शुभ प्रभात ! शुभ प्रभात गुरु, शुभ प्रभात !" हामी सबै भन्छौं, "शुभ प्रभात !"

२. चित्रम् विलोक्य कोष्ठस्थशब्दानाम् सहयोगेन च रिक्तस्थानम् पूरयत *(चित्र हेर्नुहोस् र उपयुक्त शब्द राखी खाली ठाउँ भर्नुहोस्)*

गृहस्य प्राङ्गणम् ------------ (स्वच्छम्, मधुरम्) नास्ति ।

वयम् प्रभाते प्राङ्गणस्य स्वच्छीकरणम् ------------ (करोति, कुर्मः) ।

मातुः हस्ते ------------ (मार्जनी, सङ्करः) अस्ति ।

पिता ------------ (सङ्करम्, मार्जनीम्) एकत्र करोति ।

अहम्, भगिनी च सङ्करम् ------------ (सङ्करधान्याम्, प्राङ्गणे) क्षिपावः ।

घरको आँगन सफा छैन । हामी बिहान आँगनको सरसफाइ गर्छौं । आमाको हातमा कुचो छ । बुबा फोहोर जम्मा गर्नुहुन्छ । फोहोर फाल्ने भाँडामा म र बहिनी फोहोर फाल्छौं ।

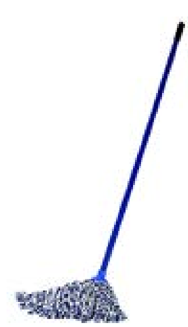
३. शुद्धम् उच्चारयत *(शुद्ध उच्चारण गर्नुहोस्)*

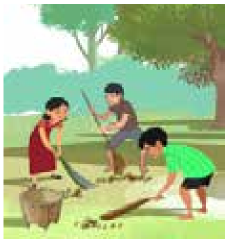
सम्मार्जनी

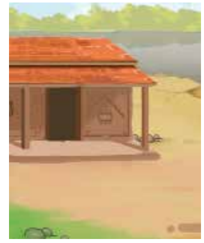

सङ्करधानी

प्रोञ्छनी

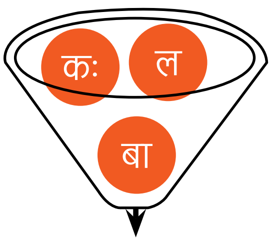

स्वच्छीकरणम्

गृहप्राङ्गणम्

पात्रक्षालनम्

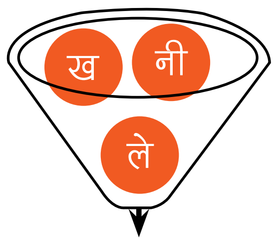
४. प्रदत्तैः अक्षरैः जायमानम् शब्दम् रिक्तस्थाने लिखत *(तलका अक्षरहरूबाट बन्ने शब्द खाली ठाउँमा लेख्नुहोस्)*

(क)

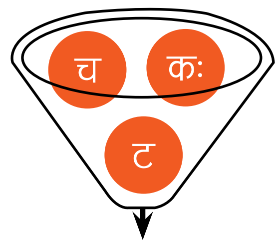

बालकः

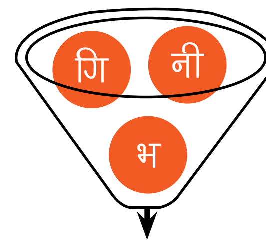
(ख)

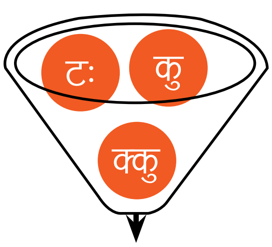
(ग)

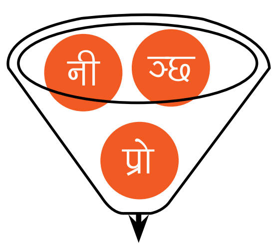
(घ)

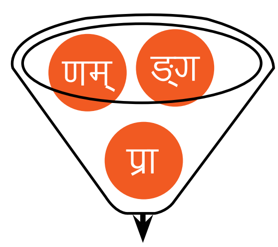
(ङ)

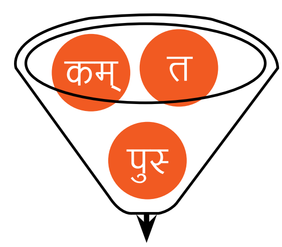
(च)

(छ)

(ज)

----

५. कोष्ठकात् समुचितम् शब्दम् विचित्य चित्रस्य अधः लिखत *(सुहाउँदो शब्द छानी चित्रको तल लेख्नुहोस्)*

स्नानम्, प्रक्षालयनम्, केशकर्तनम्, नखकर्तनम्, दन्तधावनम्, सम्मार्जनम्

(क) ....

(ख) ....

(ग) ....

(घ) .... (ङ) .... (च) ....

६. मित्राणि कथाम् श्रावयत *(साथीहरूलाई कथा सुनाउनुहोस्)*

एकस्मिन् ग्रामे एकः कृषकः आसीत् । तस्य एका कुक्कुटी आसीत् । सा प्रतिदिनम् एकम् सुवर्णमयम् अण्डम् ददाति स्म । कृषकः अण्डम् आपणे विक्रीणीते स्म । प्राप्तैः रूप्यकैः सः गृहे आवश्यकानि वस्त्राणि, खाद्यानि च क्रीणाति स्म ।

बहुकालपर्यन्तम् कृषकः सुखी आसीत् । किन्तु एकस्मिन् दिवसे सः विचारितवान्, "मम कुक्कुटी प्रतिदिनम् एकम् एव अण्डम् किमर्थम् ददाति ? तस्याः उदरे बहूनि अण्डानि सन्ति । अहम् तानि सर्वाणि आदाय विक्रीणे । एकस्मिन् एव काले बहूनि रूप्यकाणि च अर्जयामि ।"

सः स्वस्य पत्न्यै स्वस्य विचारम् उक्तवान् । सा अपि तस्य वचनम् स्वीचकार । ततः कृषकः कर्तन्या कुक्कुट्याः उदरम् कर्तितवान् । कुक्कुट्याः उदरे एकम् अपि अण्डम् नासीत् । केवलम् मलम्, रक्तम् च आसीत् । कुक्कुटी अपि मृतवती ।

कृषकः स्वस्य मूर्खत्वम् अनुभूय पश्चात्तापम् अकरोत् । सः उच्चैः रुरोद ।

कुनै गाउँमा एउटा किसान थियो । उसको एउटा पोथी कुखुरो थियो । पोथीले दिनदिनै एउटा सुनको अन्डा दिन्थ्यो । किसान त्यो अन्डा बजारमा लगेर बेच्ने गर्थ्यो । त्यसबाट आएको पैसाले ऊ घरका लागि चाहिने कपडा, अन्न आदि किन्थ्यो ।

यसरी लामो समय किसानको जीवन सुखसँग बितिरहेको थियो । एक दिन किसानले विचार गऱ्यो, "यस पोथीले दिनको एउटा मात्र अन्डा किन दिन्छ ? पक्कै यसको पेटमा धेरै अन्डा हुनुपर्छ । म त्यो सबै अन्डा निकालेर बेच्छु र धेरै पैसा कमाउँछु ।"

उसले यो कुरा आफ्नी श्रीमतीलाई पनि सुनायो । श्रीमतीले पनि उसको कुरा मानी । त्यसपछि किसानले चक्कुले कुखुराको पेट चिऱ्यो । पेटमा एउटा पनि अन्डा थिएन । सुली र अलिअलि रगत मात्र थियो । कुखुरो पनि मऱ्यो ।

आफ्नो मूर्खतामा किसानले पश्चात्ताप गऱ्यो । ऊ ठुलो स्वरले रुन थाल्यो ।

७. अनुच्छेदस्य पठनेन समुचितम् विकल्पम् विचित्य प्रश्नानाम् उत्तरम् लिखत *(अनुच्छेद पढ्नुहोस् र सही विकल्प छानेर प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस्)*

अद्य शनिवासरः अस्ति । शनिवासरे अस्माकम् विद्यालये अवकाशः भवति । अवकाशस्य दिने वयम् स्वच्छतायै कार्याणि कुर्मः ।

माता मम, भगिन्याः, अग्रजस्य च नखानि कर्तयति । नखानि कर्तित्वा वयम् वस्त्राणि प्रक्षालयामः । भ्राता स्वस्य वस्त्राणि स्वयम् एव प्रक्षालयति । अहम् वस्त्राणि प्रक्षालयितुम् न शक्नोमि । अतः माता मम भगिन्याः च वस्त्राणि प्रक्षालयति । अहम् वस्त्राणि शोषयितुम् मातुः सहयोगम् करोमि ।

वस्त्राणि प्रक्षाल्य वयम् स्नानम् कुर्मः । भ्राता अहम् च स्वयम् एव स्नानम् कुर्वः । भगिनीम् तु माता स्नापयति । स्नानात् पश्चात् वयम् सूर्यस्य प्रकाशे वसामः । माता अस्माकम् केशेषु तैलम् सञ्चारयति । शरीरे अपि तैलम् लेपयति । सा 'तैललेपनम् स्वास्थ्यकरम् भवति' इति वदति । तदनन्तरम् वयम् वस्त्राणि धारयामः । माता भगिन्याः केशान् कङ्कतिकया प्रसाधयति ।

दिवा स्वल्पाहारम् कृत्वा वयम् गृहपरिसरस्य सम्मार्जनम् कुर्मः । अस्मिन् कार्ये वयम् सर्वे संलग्नाः भवामः । शनिवासरः स्वच्छतायाः दिवसः अस्ति । वयम् समयस्य सदुपयोगम् कुर्मः ।

(क) शनिवासरे वयम् किम् कुर्मः ?

(अ) आपणम् गच्छामः (आ) स्वच्छतायै कार्याणि कुर्मः

(इ) चलचित्रम् पश्यामः

(ख) वयम् किम् कृत्वा वस्त्राणि प्रक्षालयामः ?

(अ) नखानि कर्तित्वा (आ) स्नानम् कृत्वा (इ) मार्जनम् कृत्वा

(ग) भगिनीम् कः स्नापयति ?

(अ) भ्राता (आ) माता (इ) अनुजः

(घ) किम् स्वास्थ्यकरम् भवति ?

(अ) तैललेपनम् (आ) केशकर्तनम् (इ) वस्त्रधारणम्

(ङ) शनिवासरः कस्य दिवसः ?

(अ) मनोरञ्जनस्य (आ) पठनस्य (इ) स्वच्छतायाः

आज शनिबार हो । शनिबार हाम्रो विद्यालयमा बिदा हुन्छ । बिदाको दिन हामी सरसफाइको काम गर्छौं । आमा मेरो, बहिनी र दाजुको नङ काटिदिनुहुन्छ । नङ काटेर हामी कपडा धुन्छौं । दाजु आफ्ना कपडा आफैँ धुनुहुन्छ । म कपडा धुन सक्दिनँ । त्यसैले आमा मेरो र बहिनीको कपडा धुनुहुन्छ । म कपडा सुकाउन आमालाई सहयोग गर्छु । कपडा धोएर हामी नुहाउँछौं । दाजु र म आफैँ नुहाउँछौं । बहिनीलाई आमाले नुहाइदिनुहुन्छ । नुहाएपछि हामी घाममा बस्छौं । आमा हाम्रो कपालमा तेल लगाइदिनुहुन्छ । शरीरमा पनि तेल लगाइदिनुहुन्छ । उहाँ 'तेल लगाउँदा शरीर स्वस्थ हुन्छ' भन्नुहुन्छ । हामी कपडा लगाउँछौं । आमा काइँयोले बहिनीको कपाल कोरिदिनुहुन्छ । दिउँसो हामी खाजा खान्छौं । खाजा खाएर घर वरिपरि सफा गर्छौं । यस काममा हामी सबै लाग्छौं । शनिबार सरसफाइ गर्ने दिन हो । हामी समयको सदुपयोग गर्छौं ।

८. प्रदत्तानाम् पञ्चानाम् वस्तूनाम् नामानि लिखत *(तल दिइएका पाँचओटा वस्तुको नाम लेख्नुहोस्)*

९. उदाहरणम् अनुसृत्य रिक्तस्थानम् पूरयत *(उदाहरण हेरी खाली ठाउँ भर्नुहोस्)*

पिता क्षेत्रम् गच्छति ।	अहम् क्षेत्रम् गच्छामि ।
माता पुस्तकम् पठति ।	अहम् पुस्तकम् ...... ।
भगिनी अक्षराणि .... ।	अहम् अक्षराणि लिखामि ।
भ्राता प्राङ्गणे खेलति ।	अहम् प्राङ्गणे ....।
अश्वः शीघ्रम् .... ।	अहम् शीघ्रम् धावामि ।
अनुजः गीतम् गायति ।	अहम् गीतम् ....।

१०. चित्रम् वर्णयत *(चित्रमा के भइरहेको छ ? भन्नुहोस्)*

कुक्कुटः - कुखुरो, Cock
अन्धकारः- अँध्यारो, Darkness
सुनो ! - हे छोरा !, Oh Son !
चायम् - चिया, Tea
निगदति - भन्छ, Says
व्याहरामः - भन्दछौं, We say
प्राङ्गणम् - आँगन, Courtyard
कुक्कुटी - कुखुरी, Hen
सुवर्णमयम् - सुनको, Golden
विक्रीणीते स्म - बेच्दथ्यो, Used to sell
बहुकालम् - धेरै समयसम्म, For a long time
रूप्यकाणि - रुपियाँ, Money
स्वीचकार - मान्यो, Accepted
अवकाशः - छुट्टी, Holiday
स्वच्छीकरणम् - सफाइ, Cleaning
मार्जनी - कुचो, Broom
सङ्करधानी - फोहोर फाल्ने भाँडो, Dustbin
कृषकः - किसान, Farmer
कर्तयति - काटिदिनुहुन्छ, Cuts
स्वच्छतायै - सरसफाइका लागि, For cleaning
प्रक्षालयति - धुन्छ, Washes
शोषयितुम् - सुकाउन, To dry
प्रक्षाल्य - धोएर, After washing
लेपयति - घस्नुहुन्छ, Rubs
तैलम् - तेल, Oil
स्वास्थ्यकरम् - स्वास्थ्यकर, Healthy
गृहपरिसरस्य - घर वरपरको, Around the home
कङ्कतिका - काइँयो, Comb
प्रसाधयति - कोरिदिनुहुन्छ, Combs

सप्तमः पाठः

प्रातःकालः

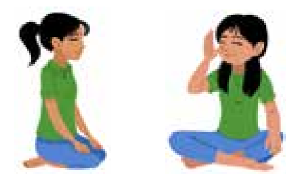
१. शिक्षकेण सह वाचयत *(शिक्षकसँगै गाउनुहोस्)*

सायङ्काले क्रीडा कार्या, प्रातः कार्यः योगः ।
पिब पानीयम् समये समये, दूरम् गच्छति रोगः ॥

कुरुते माता प्राणायामम् नित्यम् प्रातःकाले ।
भ्राता क्रीडति अस्माभिः सह नित्यम् सायङ्काले ।
अनुजा अपि पित्रा सह कुरुते नित्यम् योगाभ्यासम् ।
अहम् तु अलसः एतत्करणे कुर्वे नैव प्रयासम् ॥

स्वस्य शरीरम् स्वस्थम् कर्तुम् व्यायामः करणीयः ।
शत्रुः आलस्यम् सर्वेषाम् उद्योगः आत्मीयः ।
तस्मात् सर्वे योगाभ्यासम् व्यायामम् कुर्वन्तु ।
रोगान् सर्वान् दूरम् कृत्वा स्वस्थशरीराः सन्तु ॥

साँझ खेल्नुपर्छ । बिहान योग गर्नुपर्छ । समय समयमा पानी पिउँदा रोग टाढा भाग्छ । आमा बिहान सधैँ प्राणायाम गर्नुहुन्छ । बेलुकीपख दाजु सधैँ हामीसँग खेल्नुहुन्छ । बहिनी पनि बुबासँग सधैँ योगाभ्यास गर्छिन् । म त अल्छी भएँ । यी काम गर्न जाँगर नै गर्दिनँ । शरीर स्वस्थ राख्न व्यायाम गर्नुपर्छ । अल्छीपन सबैको शत्रु हो । उद्योगचाहिँ आफन्त हो । त्यसैले सबैले योगाभ्यास र व्यायाम गर्नुपर्छ । सबै रोग भगाएर शरीर स्वस्थ राख्नुपर्छ ।

२. चित्रम् वर्णयत *(चित्रमा के भइरहेको छ ? भन्नुहोस्)*

३. चित्रम् विलोक्या कोष्ठकस्थशब्दैः रिक्तस्थानम् पूरयत *(चित्र हेर्नुहोस् र मिल्ने शब्द छानेर खाली ठाउँ भर्नुहोस्)*

(क्रीडा, शरीरे, रज्जुक्रीडाम्, कन्दुकेन, विशालम्, नित्यम्)

(क) वयम् ------------ क्रीडास्थले खेलामः ।

(ख) क्रीडास्थलम् ------------ अस्ति ।

(ग) वयम् ------------ खेलामः ।

(घ) भगिनी ------------ क्रीडति ।

(ङ) खेलनेन ------------ स्फूर्तिः भवति ।

(च) स्वस्थतायै ------------ आवश्यकी अस्ति ।

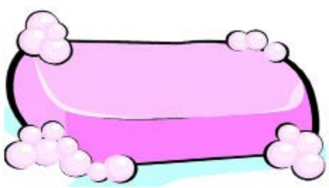
(क) हामी सधैँ खेलमैदानमा खेल्छौँ । (ख) खेलमैदान ठुलो छ । (ग) हामी भकुन्डो खेल्छौँ । (घ) बहिनी डोरीखेल (स्किपिङ) खेल्छिन् । (ङ) खेल्नाले शरीरमा फुर्ती आउँछ । (च) स्वस्थताका लागि खेल आवश्यक हुन्छ ।

४. शुद्धम् उच्चार्य अभ्यासपुस्तिकायाम् लिखत *(शुद्ध उच्चारण गर्नुहोस् र कापीमा लेख्नुहोस्)*

स्थलम्

स्वास्थ्यकेन्द्रम्

स्फूर्तिमान्

स्नानीयम्

स्तुतिः

स्कन्धः

५. लुप्तम् अक्षरम् योजयित्वा शब्दम् पूरयत *(छुटेको अक्षर थपी शब्द पूरा गर्नुहोस्)*

सम्मा------------नी

शरी------------

क------------कम्

र------------क्रीडा

६. चित्रम् विलोक्य योगासनानाम् अभ्यासम् कुरुत *(चित्र हेरी योगासनको अभ्यास गर्नुहोस्)*

सुखासनम्

भुजङ्गासनम्

शवासनम्

पर्वतासनम्

धनुरासनम्

मार्जारासनम्

७. द्रुतपठनम् कुरुत *(छिटो छिटो पढ्नुहोस्)*

एकस्मिन् नगरे एकः साधुः वसति स्म । सः अतीव ज्ञानी आसीत् । नगरस्थाः जनाः तस्य समीपे गच्छन्ति स्म । सः तान् दुःखनिवारणस्य उपायान् वदति स्म । तस्मिन् नगरे एकः वणिक् आसीत् । सः प्रतिदिनम् योगिनः समीपे गच्छति स्म । सः नित्यम् योगीनम् एकाम् एव समस्याम् श्रावयति स्म । सः कथयति स्म, "मम आपणे न्यूनः एव व्यापारः भवति । मम पत्नी नित्यम् क्रुध्यति । अस्याः समस्यायाः समाधानम् किम् ?" एतत् श्रुत्वा योगी किञ्चिद् हसति स्म, परम् किमपि न वदति स्म ।

एकस्मिन् दिने योगिनः समीपे बहवः भक्ताः स्थिताः आसन् । सः वणिक् पुनः आगत्य ताम् एव समस्याम् अश्रावयत् । साधुः एकाम् हास्यकथाम् उक्तवान् । सर्वे जनाः अहसन् । साधुः ताम् एव कथाम् पुनः अश्रावयत् । तदा द्वित्राः जनाः अहसन् । तदनन्तरम् साधुः तृतीयवारम् कथाम् श्रावितवान् । अस्मिन् वारे कः अपि न अहसत् । तद् दृष्ट्वा साधुः उक्तवान्, "भवन्तः एकाम् हास्यकथाम् श्रुत्वा वारम् वारम् न हसन्ति चेत्, किमर्थम् एकम् एव दुःखम् स्मृत्वा वारम् वारम् दुःखिताः सन्ति ?" एतत् श्रुत्वा सः वणिक् व्यचारयत्, "चिन्ता समस्यायाः समाधानम् नास्ति" इति ।

एउटा सहरमा एक जना साधु बस्दथे । उनी अत्यन्त ज्ञानी थिए । सहरका सबै मानिसहरू उनको नजिक जान्थे । साधु उनीहरूलाई दुःख हटाउने उपाय बताउँथे । त्यस सहरमा एक जना व्यापारी थियो । ऊ सधैँ आएर साधुलाई एउटै समस्या सुनाउँथ्यो, "पसलमा व्यापार हुँदैन, श्रीमती खाली रिसाउँछे । यसको समाधान के हो ?" यो सुनी योगी थोरै हाँस्थे, तर केही बोल्दैनथे ।

एक दिन साधुको नजिकै धेरै मानिस बसिरहेका थिए । व्यापारी आएर फेरि त्यही समस्या सुनायो । साधुले उनीहरूलाई एउटा चुट्किला सुनाए । मानिस जोडले हाँसे । साधुले त्यही चुट्किला फेरि सुनाए । यस पटक दुई तीन जना मात्र मानिस हाँसे । साधुले फेरि तेस्रो पटक उही चुट्किला सुनाए । यस पटक कोही पनि हाँसेनन् । यो देखेर साधुले भने, "तपाईंहरू एउटै चुट्किला सुनेर पटक पटक हाँस्न सक्नुहुन्न भने एउटै दुःख सम्झेर सधैँ किन रुनुहुन्छ ?" यो सुनेर व्यापारीले विचार गर्‍यो, "चिन्ता समस्याको समाधान होइन ।"

८. अनुच्छेदम् पठित्वा प्रश्नानाम् समुचितानि उत्तराणि लिखत *(अनुच्छेद पढी सही उत्तर छानेर लेख्नुहोस्)*

अहम् प्रभाते उत्तिष्ठामि । ततः नित्यकर्माणि करोमि । तत्पश्चात् सर्वे मिलित्वा योगाभ्यासम् कुर्मः । प्रथमम् शरीरम् स्फूर्तम् विधातुम् व्यायामम् कुर्मः । किञ्चित् क्षणम् व्यायामम् कृत्वा योगासनानि कुर्मः ।

पिता योगासनानि शिक्षयति । वयम् तस्य निर्देशनम् श्रुत्वा योगासनम् कुर्मः । वयम् बालकाः स्मः । अतः पिता सरलानि एव आसनानि शिक्षयति । अनुजा आसनम् कर्तुम् न जानाति । अहम् ताम् शिक्षयामि । माता प्राणायामम् शिक्षयति । सा वदति, “योगासनेन प्राणायामेन च अस्माकम् शरीरम् स्वस्थम् भवति ।” अन्ते सर्वे मिलित्वा ध्यानम् कुर्मः । ध्यानेन अस्माकम् चित्ते शान्तिः भवति ।

मम अग्रजः अलसः अस्ति । सः आलस्येन सम्यक् योगाभ्यासम् न करोति । शरीरस्य चित्तस्य च स्वस्थतायै व्यायामः योगाभ्यासः च आवश्यकः भवति ।

(क) केन शरीरम् स्फूर्तम् भवति ?

(अ) व्यायामेन (आ) शयनेन (इ) भोजनेन

(ख) पिता कीदृशानि आसनानि शिक्षयति ?

(अ) सरलानि (आ) कठिनानि (इ) सर्वाणि

(ग) कः आसनम् कर्तुम् न जानाति ?

(अ) अनुजा (आ) अग्रजः (इ) अनुजः

(घ) केन अस्माकम् शरीरम् स्वस्थम् भवति ?

(अ) योगासनेन व्यायामेन च (आ) आलस्येन बहुशयनेन च

(इ) बहुभोजनेन बहुभाषणेन च

(ङ) भ्राता किमर्थम् रुग्णः अस्ति ?

(अ) सः योगाभ्यासे आलस्यम् करोति ।

(आ) सः सम्यक् योगाभ्यासम् करोति ।

(इ) सः नित्यम् व्यायामम् करोति ।

म बिहान उठ्छु । त्यसपछि नित्यकर्म गर्छु । त्यसपछि हामी सबै मिलेर योगाभ्यास गर्छौं । शरीर फुर्तिलो बनाउन पहिले व्यायाम गर्छौं । एकछिन व्यायाम गरेर योगाभ्यासहरू गर्छौं । बुबा योगासनहरू सिकाउनुहुन्छ । हामी सबै जना उहाँको निर्देशन सुनेर योगासन गर्छौं । हामी बालक छौं । त्यसैले बुबा सरल आसनहरू मात्रै सिकाउनुहुन्छ । बहिनी आसन गर्न जान्दिनन् । म उनलाई सिकाउँछु । आमा प्राणायाम गर्न सिकाउनुहुन्छ । उहाँ भन्नुहुन्छ, "योगासन र प्राणायामले हाम्रो शरीर स्वस्थ हुन्छ ।" अन्तिममा सबै जना ध्यान गर्छौं । ध्यान गर्दा मनमा शान्ति हुन्छ ।

मेरा दाजु अल्छी हुनुहुन्छ । उहाँलाई राम्ररी योगाभ्यास गर्न अल्छी लाग्छ । शरीर र मन स्वस्थ राख्न व्यायाम र योगाभ्यास आवश्यक छन् ।

९. चित्रे रङ्गम् योजयत *(चित्रमा रङ भर्नुहोस्)*

१०. सारिणीम् पठित्वा रिक्तस्थानम् पूरयत *(तालिका पढी खाली ठाउँ भर्नुहोस्)*

अहम्	उत्तिष्ठामि	वयम्	उत्तिष्ठामः
	खादामि		खादामः
	पठामि		पठामः
	खेलामि		खेलामः
	धावामि		धावामः
	हसामि		हसामः

(क) अहम् प्रभाते उत्तिष्ठामि । वयम् प्रभाते उत्तिष्ठामः ।

(ख) अहम् फलम् ------------ । वयम् फलम् खादामः ।

(ग) अहम् पुस्तकम् पठामि । वयम् पुस्तकम् ------------ ।

(घ) अहम् सायङ्काले ------------ । वयम् सायङ्काले खेलामः ।

(ङ) अहम् शीघ्रम् धावामि । वयम् शीघ्रम् ------------ ।

(च) अहम् ------------ । वयम् हसामः ।

पानीयम् - पानी, Water
पित्रा सह - बुबासित, With father
अलसः - अल्छी, Lazy
प्रयासः - प्रयास, Effort
व्यायामः - कसरत, Exercise
आलस्यम् - अल्छ्याइँ, Laziness
आत्मीयः - आफन्त, Relative
स्वस्थशरीराः - स्वस्थ शरीर भएका, Healthy
क्रीडास्थलम् - खेल मैदान, Play ground
कन्दुकम् - भकुन्डो, Ball
रज्जुक्रीडा - डोरी झट्कारेर खेलिने खेल, Skiping
साधुः - साधु, Saint
वणिक् - व्यापारी, Merchant
हास्यकथा - चुट्किला, Joke
द्वित्राः जना - दुई तीन जना, Two or three men
योगाभ्यासः - योग, Yoga
प्राणायामः - प्राणायाम, Breathing
मिलित्वा - मिलेर, Having combination

अष्टमः पाठः

भोजनम्

१. शिक्षकेण सह वाचयत *(शिक्षकसँगै गाउनुहोस्)*

स्वादु स्वादु ओदनः स्वादु व्यञ्जनम् ।
स्निग्ध-हृद्य-भोजनम् कुर्महे वयम् ॥

स्वच्छ-शुद्ध-भोजनम् ताप-हारकम् ।
यातयाम-भोजनम् रोगकारकम् ॥

नेत्रशक्तिवर्धकम् शाकभोजनम् ।
भोजनस्य संयमम् कुर्महे वयम् ॥ स्वादु.... ॥

तुष्टि-पुष्टिकारकम् ग्रास-चर्वणम् ।
उदर-दुःख-दायकम् शीघ्रभोजनम् ॥

भोजनेन जायते, देहरक्षणम् ।
रस्य-स्वल्पभोजनम् कुर्महे वयम् ॥ स्वादु... ॥

हामी मिठो र स्वादिलो भात खान्छौँ । हाम्रो भोजन चिल्लो र रसिलो पनि छ । शुद्ध र स्वच्छ भोजनले दुःख मेटाउँछ । बासी खानेकुराले रोग ल्याउँछ । सागले आँखाको शक्ति बढाउँछ । हामी भोजनमा संयमित हुन्छौँ । राम्ररी चपाएर खाँदा पोष लाग्छ । सन्तोष पनि हुन्छ । हडबड गरेर खाँदा पेट गडबड हुन्छ । भोजनबाट शरीरको रक्षा हुन्छ । हामी रसिलो र ठिक्कको भोजन गर्छौं ।

२. चित्रम् विलोक्य शब्दार्थम् निगदत *(चित्र हेरी शब्दको अर्थ भन्नुहोस्)*

बदरिका

काजुतकम्

पिस्तकम्

भूमिफली

भूपनसम्

जम्बूफलम्

वृक्षपनसम्

अक्षोटः

सीताफलम्

नारिकेलः

३. चित्रम् विलोक्य कोष्ठकस्य साहाय्येन च रिक्तस्थानम् पूरयत *(चित्र हेरी मिल्ने शब्द भर्नुहोस्)*

बहूनि, द्वारम्, गृहम्, वाटिका, कपोताः, प्राङ्गणम्, फुल्लन्ति, फलानि

इदम् मम ------------ अस्ति । गृहे एकम् ------------ अस्ति, ------------ वातायनानि च सन्ति । गृहस्य अग्रे ------------ अस्ति । प्राङ्गणे ------------ सन्ति । प्राङ्गणस्य समीपे ------------ अस्ति । तत्र पुष्पाणि ------------ । तत्र ------------ अपि फलन्ति ।

यो मेरो घर हो । घरमा एउटा ढोका छ, धेरै झ्यालहरू छन् । घरको अगाडि आँगन छ । आँगनमा परेवाहरू छन् । आँगनको नजिकै एउटा बगैंचा छ । त्यहाँ फूलहरू फुल्छन् । त्यहाँ फलहरू पनि फल्छन् ।

४. शिक्षकमुखात् श्रुत्वा अनूच्चारयत *(शिक्षकबाट सुनेर उच्चारण गर्नुहोस्)*

आर्द्रकम्

गन्धवल्लकः

गन्धबीजा

हरिद्रा

लवङ्गम्

तीव्रगन्धा

धान्याकम्

सूक्ष्मपत्रिका

एलिका

५. शब्दौ संयोज्य नवीनशब्दम् निर्मात *(दुईओटा शब्द जोडेर नयाँ शब्द बनाउनुहोस्)*

स्वास्थ्य + कारकम् → स्वास्थ्यकारकम्

कष्ट + कारकम् → -------------------------

रोग + कारकम् → -------------------------

ताप + हारकम् → -------------------------

शक्ति + वर्धकम् → -------------------------

तुष्टि + कारकम् → -------------------------

६. प्रदत्तम् कथाम् पठत *(तलको कथा पढ्नुहोस्)*

एकस्मिन् ग्रामे द्वौ युवकौ आस्ताम् । तयोः मित्रता अभिन्ना आसीत् । तौ एकवारम् वनविहाराय अगच्छताम् । तस्मिन् क्रमे तौ एकाम् प्रतिज्ञाम् कृतवन्तौ, “अत्र बहवः हिंस्रकाः जन्तवः सन्ति । आवयोः सहयात्रा अनिवार्या भवति । अतः आवाम् परस्परम् दूरतः न गच्छावः, सह एव विहरावः ।” इति ।

अकस्मात् तयोः समीपे एकः भल्लूकः आगच्छत् । भल्लूकम् दृष्ट्वा एकः युवकः मित्रम् त्यक्त्वा एकाकी शीघ्रम् वृक्षे आरूढवान् । अपरः युवकः वृक्षम् आरोढुम् न जानाति स्म । अतः सः भूमौ सुप्तवान् । सुप्त्वा सः मृतः इव स्वस्य निःश्वासम् अवरुध्य स्थितवान् ।

भल्लूकः सुप्तस्य युवकस्य समीपे गतवान् । तस्य समीपे गत्वा सः घ्रातवान् । तम् मृतम् मत्वा सः तत्र एव त्यक्त्वा अन्यत्र गतवान् ।

वृक्षे आरूढः युवकः नीचैः आगत्य स्वस्य मित्रम् पृष्टवान्, “प्रियसख ! भल्लूकः तव कर्णे किम् रहस्यम् उक्तवान् ?” । सः उत्तरितवान्, “भल्लूकः मम कर्णे उक्तवान्, यः असत्यम् वदति, तस्य मित्रस्य सङ्गतिम् न कुरु ।” इति ।

एउटा गाउँमा दुई युवक बस्दथे । उनीहरूबिच अभिन्न मित्रता थियो । तिनीहरू एकपटक वन घुम्नका लागि गए । त्यही क्रममा उनीहरूले एउटा वाचा गरे, “यहाँ धेरै हिंसक जन्तुहरू छन् । यसर्थ हामी दुवै जना सँगै हिँड्नुपर्छ । टाढा जानु हुँदैन । एकले अर्कालाई छोड्नु पनि हुँदैन । सँगै घुम्नुपर्छ ।”

अचानक उनीहरूको अगाडि एउटा भालु आयो । भालुलाई देखेर एक जना साथीलाई छोडेर तुरुन्त रुख चढ्यो । अर्को साथीलाई रुख चढ्न आउँदैनथ्यो । त्यस कारण ऊ हतार हतार भुइँमा सुत्यो । उसले सास पुरै रोक्यो र मरेको लास झैँ ऊ भुइँमा ढलिरह्यो ।

भालु सुतिरहेको युवकको नजिक गयो । त्यसको कानमा सुँघ्यो । उसलाई मरेको ठानेर भालुले छोडिदियो । भालु अन्तै गयो ।

रुखमा चढेको साथी तल ओर्लियो र उसले साथीलाई सोध्यो, "साथी ! भालुले तिम्रो कानमा के सुनायो ?" भुइँमा बसेको साथीले उत्तर दियो, "भालुले भन्यो, कहिल्यै पनि झुटो साथीको विश्वास गर्नु हुँदैन ।"

७. संवादम् पठित्वा उत्तरम् दत्त *(संवाद पढ्नुहोस् र उत्तर दिनुहोस्)*

(हर्षवीरः तामाङः, अभिमन्युः नेपाली च एकस्मिन् विद्यालये पठतः । मध्ये अवकाशस्य समये तयोः एवम् वार्तालापः अभूत् ।)

हर्षवीरः - सखे ! किम् अस्ति ?

अभिमन्युः - अद्य कुशलम् नास्ति । अस्वस्थः अस्मि ।

हर्षवीरः - किमर्थम् ? प्रातः भोजनम् किम् आसीत् ?

अभिमन्युः - अद्य अस्माकम् गृहे बहवः परिकाराः निर्मिताः आसन् । मया अद्य बहु भोजनम् विहितम् । तेन उदरे पीडा अस्ति ।

हर्षवीरः - अहो ! अतिभोजनम् कदा अपि नैव विधेयम् । अतिभोजनम् स्वास्थ्यस्य कृते हानिकारकम् भवति । तस्मात् सदा सात्त्विकम् भोजनम् कर्तव्यम् ।

अभिमन्युः - कीदृशम् सात्त्विकम् भोजनम् ?

हर्षवीरः - यत् स्वास्थ्यकरम् भवति, पुष्टिकारकम् च भवति । तद् एव भोजनम् सात्त्विकम् । रसमयम्, बहुतैलादिवर्जितम्, कटु-अम्लादिवर्जितम् च भोजनम् सात्त्विकम् । तथा एव भोजनस्य अधिकम् चर्वणम् आवश्यकम् ।

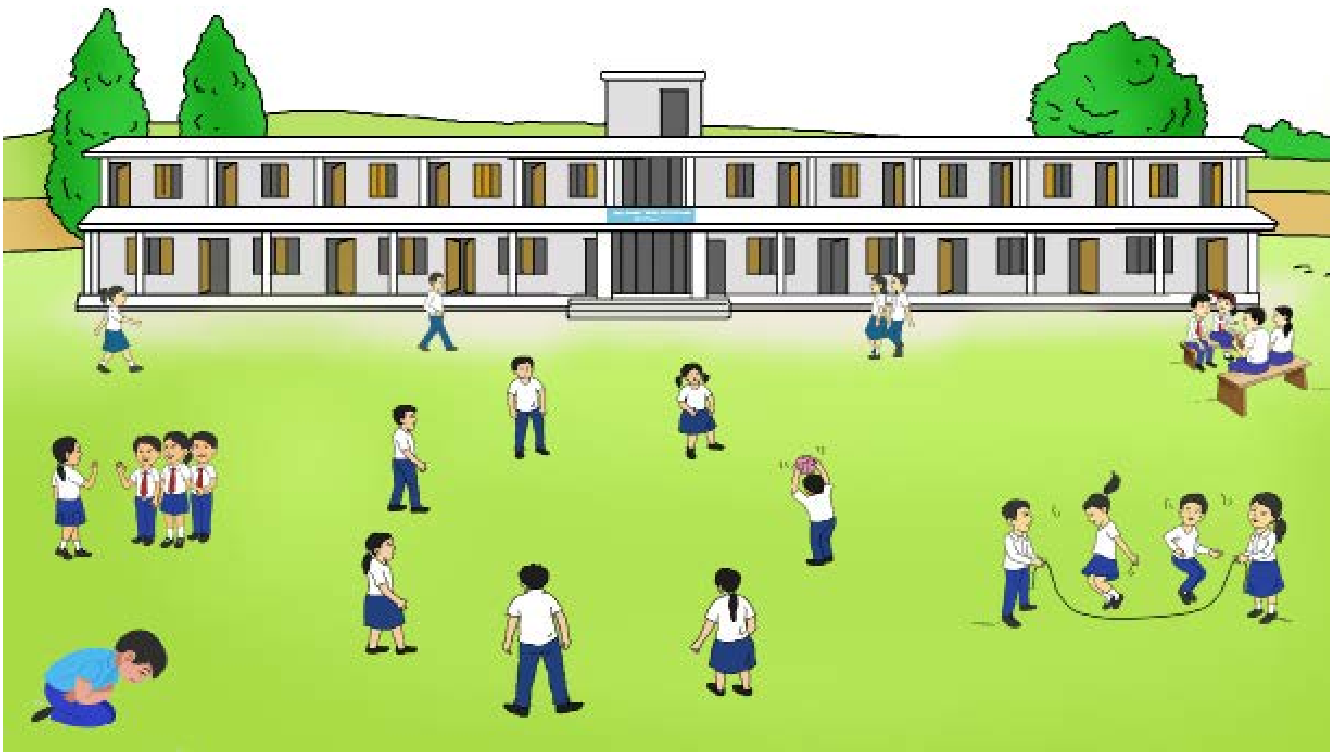
अभिमन्युः - अधिकम् चर्वणेन किम् भवति ?

हर्षवीरः - अहो चर्वणस्य तु अधिकम् महत्त्वम् अस्ति । चर्वणेन भोजनस्य पाचनम् सम्यक् भवति । अतः चर्वणम् अधिकम् कर्तव्यम् ।

अभिमन्युः - अस्तु धन्यवादः ! इतः परम् तथा एव करोमि ।

हर्षवीरः - धन्यवादः । अधुना कक्षासमयः । आगच्छ, कक्षायाम् गच्छावः ।

अभिमन्युः - अस्तु, सह एव गच्छावः ।

(क) कः अस्वस्थः अस्ति ?

(अ) हर्षवीरः (आ) अभिमन्युः (इ) अभिराजः

(ख) स्वास्थ्यस्य कृते किम् हानिकारकम् भवति ?

(अ) अल्पभोजनम् (आ) अतिभोजनम् (इ) सात्त्विकभोजनम्

(ग) रसमयम्, बहुतैलादिवर्जितम् च भोजनम् कीदृशम् ?

(अ) सात्त्विकम् (आ) राजसम् (इ) तामसम्

(घ) केन पाचनम् सम्यक् भवति ?

(अ) शयनेन (आ) धावनेन (इ) चर्वणेन

(ङ) अभिमन्योः कुत्र पीडा अस्ति ?

(अ) उदरे (आ) शिरसि (इ) मनसि

(हर्षवीर तामाङ र अभिमन्यु नेपाली एउटै विद्यालयमा पढ्छन् । खाजा खाने समयमा उनीहरू कुराकानी गर्दछन् ।)

हर्षवीर - साथी, तिमीलाई के भयो ?

अभिमन्यु - सन्चै छैन ।

हर्षवीर - किन ? बिहान के खायौ र ?

अभिमन्यु - आज घरमा धेरै परिकार बनेका थिए । धेरै खाएँ । पेट दुःखेको छ ।

हर्षवीर - अहो ! धेरै भोजन गर्नु हुँदैन । यो स्वास्थ्यका लागि हानिकारक हुन्छ । सधैँ शुद्ध र ठिक्कको भोजन गर्नुपर्छ । सात्त्विक भोजन गर्नुपर्छ ।

अभिमन्यु - सात्त्विक भोजन कस्तो हुन्छ र ?

हर्षवीर - स्वास्थ्यकर र पुष्टिकारक भोजन सात्त्विक भोजन हो । रसिलो तर धेरै चिल्लो, अमिलो, पिरो नभएको भोजन सात्त्विक हो । खानेकुरा धेरै राम्ररी चपाएर खानुपर्छ ।

अभिमन्यु - त्यसरी खाँदा के हुन्छ ?

हर्षवीर - खानेकुरा राम्ररी पच्छ । चबाएर खानुको महत्त्व छ ।

अभिमन्यु - तिमीलाई धन्यवाद । म अबदेखि त्यसरी नै खान्छु ।

हर्षवीर - धन्यवाद । कक्षा सुरु भयो । जाऔँ ।

अभिमन्यु - हुन्छ, जाऔँ ।

८. स्वस्य रुचिकराणाम् भोजनानाम् नामानि लिखत *(तपाईँलाई मनपर्ने खानेकुराको नाम लेख्नुहोस्)*

अन्ननामानि --

साकनामानि --

फलनामानि --

पेयपदार्थनामानि --

९. उदाहरणानुसारेण रिक्तस्थानम् पूरयत *(उदाहरण हेरी खाली ठाउँ पूरा गर्नुहोस्)*

खेलिष्यन्ति, भविष्यतः, गमिष्यन्ति, पठिष्यति, हसिष्यतः, भ्रमिष्यति, धाविष्यति, खादिष्यतः

गमिष्यति	गमिष्यतः	गमिष्यन्ति
खादिष्यति	-------------------------------	खादिष्यन्ति
खेलिष्यति	खेलिष्यतः	-------------------------------
-------------------------------	पठिष्यतः	पठिष्यन्ति
भविष्यति	-------------------------------	भविष्यन्ति
गमिष्यति	गमिष्यतः	-------------------------------
-------------------------------	धाविष्यतः	धाविष्यन्ति
हसिष्यति	-------------------------------	हसिष्यन्ति
-------------------------------	भ्रमिष्यतः	भ्रमिष्यन्ति

स्वादु - स्वादिलो, Tasty
व्यञ्जनम् - तरकारी, Curry
स्निग्धम् - चिल्लो, Greasy
स्वच्छम् - सफा, Fresh
तापहारकम् - दुःख हटाउने, Who/Which removes sorrow
ग्रासः - गाँस, A mouthful food
चर्वणम् - चपाउनु, Chewing
देहरक्षणम् - शरीरको रक्षा, Body-protection
वातायनम् - झ्याल, Window
पटलम् - छानो, Roof
गृहारामः - घरको बगैँचा, Home garden
मित्रता - मित्रता, Friendship
वनविहाराय - वन घुम्न, To visit jungle
भल्लूकः - भालु, Bear
आरूढवान् - चढ्यो, Climbed
अवरुध्य - रोकेर, Creating obstacle
घ्रातवान् - सुँघ्यो, Smelled
प्रियसखः - प्यारो साथी, Dear friend
सङ्गतिः - सङ्गत, Company

नवमः पाठः

नूतनवस्त्रम्

१. **शिक्षकेण सह वाचयत** *(शिक्षकसँगै गाउनुहोस्)*

नूतनवस्त्रम् सन्धार्य, मातुलगेहम् गच्छामः
मातुलगेहे पक्वानि, मिष्टान्नानि खादामः

प्रातः काले स्नानम् कृत्वा
मधुरम् मधुरम् दुग्धम् पीत्वा
कृष्णौ पादत्राणौ धृत्वा
परिवारस्य सर्वे मिलित्वा । नूतनवस्त्रम् ... ॥

श्वेतम् वस्त्रम् धारय अग्रज !
रक्ताम् शाटीम् धारय मातः !
धारय अनुजे ! हरितम् वस्त्रम्
गच्छामः खलु मातुलगेहम् ॥ नूतनवस्त्रम् .... ॥

(हामी) नयाँ कपडा लगाएर मामाघर जान्छौँ । मामाघरमा मिठा मिठा खानेकुरा खान्छौँ । बिहान नुहाउँछौँ । मिठो दुध खान्छौँ । काला जुत्ता लगाउँछौँ । परिवारमा सबै जना मिलेर बस्छौँ । दाजु सेतो कपडा लगाउनुहोस् । आमा रातो सारी लगाउनुहोस् । बहिनी हरियो कपडा लगाऊ । मामाघर जाऔँ ।

२. **चित्रम् वर्णयत** *(चित्रमा के भइरहेको छ ? भन्नुहोस्)*

३. चित्रम् विलोक्य कोष्ठस्थशब्दैः वाक्यानि पूरयत *(चित्र हेर्नुहोस् र तलका वाक्यहरू पूरा गर्नुहोस्)*

(सुन्दराणि, खेलामि, खेलति, अनुजा, रक्तम्, वस्त्रम्)

(क) मम एका ------------ अस्ति ।

(ख) सा क्रीडनकैः ------------ ।

(ग) क्रीडनकानि ------------ सन्ति ।

(घ) अहम् अपि तया सह ------------ ।

(ङ) मम ------------ पीतम् अस्ति ।

(च) अनुजायाः वस्त्रम् ------------ अस्ति ।

(क) मेरी एउटी बहिनी छिन् । (ख) उनी खेलौनाहरूसँग खेल्छिन् । (ग) खेलौनाहरू राम्रा छन् । (घ) म पनि उनीसँग खेल्छु । (ङ) मेरो कपडा पहेँलो छ । (च) बहिनीको कपडा रातो छ ।

४. प्रदत्तानाम् सामग्रीणाम् नामानि शुद्धम् पठत *(तल दिइएका सामग्रीहरूको नाम शुद्धसँग पढ्नुहोस्)*

मञ्जूषा

खट्वा

उत्पीठिका

मञ्चः

आधानी

५. उदाहरणानुसारेण शब्दान् अन्विष्य रेखया परिवेष्टयत *(उदाहरण हेरी शब्द खोजेर गोलो घेरा लगाउनुहोस्)*

मा	तु	लः	न	आ	धा	नी
म	म	उत्	वी	अ	नु	जा
ञ्जू	धु	पी	न	मा	ता	अ
षा	र	ठि	व	पि	ता	ग्र
क	म्	का	स्त्र	शा	न	जः
द्वा	र	म्	म्	टी	प	स

६. चित्रम् दृश्ट्वा शब्दानाम् उच्चारणम् कुरुत *(चित्र हेरी शब्दको उच्चारण गर्नुहोस्)*

अन्तरीयकम्

अधोवासः

शाटी

कञ्चुकः

शिरोवस्त्रम्

चोलिका

७. कथायाः द्रुतपठनम् कुरुत *(कथा छिटो छिटो पढ्नुहोस्)*

एकस्मिन् वने एकस्य मण्डूकस्य परिवारः वसति स्म । परिवारस्य प्रमुखः मण्डूकः अतीव अभिमानी आसीत् । सः अहम् सर्वेभ्यः स्थूलः अस्मि इति वदति स्म ।

एकस्मिन् दिने तस्य शिशवः वने एकम् विशालकायम् जन्तुम् अपश्यन् । सः एकः वृषभः आसीत् । वने तम् दृष्ट्वा मण्डूकस्य शिशवः अचिन्तयन्, “एषः जन्तुः अतीव विशालः अस्ति । एतस्य शिरसि शृङ्गम् अस्ति, दीर्घम् पुच्छम् च अस्ति । एषः प्राणिषु सर्वेभ्यः विशालः अस्ति किम् ?”

शिशवः गत्वा एतद् सर्वम् पितुः समक्षे अवदन् । मण्डूकः अचिन्तयत्, “कश्चिद् मदपेक्षया विशालः भवितुम् कथम् शक्नोति ?” इति विचार्य सः दीर्घम् निःश्वासम् आदाय स्वस्य शरीरम् विशालम् कृतवान् । ततः सः उक्तवान्, “किम्, सः एतावान् विशालः आसीत् ?”

शिशवः अकथयन्, “इतः अपि विशालः आसीत् ।” मण्डूकः पुनः निःश्वासम् गृहीत्वा स्वस्य शरीरम् विशालम् कारयामास । सः पुनः उक्तवान्, “इतः अपि विशालः आसीत् ?” पुनः शिशवः अकथयन्, “इतः अपि अतीव विशालः आसीत् ।”

एतत् श्रुत्वा मण्डूकः वेगेन निःश्वासम् गृहीतवान् । निःश्वासग्रहणेन तस्य शरीरम् स्फोटितम् अभवत् । अतः कदापि अधिकम् अभिमानम् नैव करणीयः । अभिमानम् विनाशस्य कारणम् भवति ।

एउटा वनमा एउटा भ्यागुतो बस्दथ्यो । उसका केही बच्चा पनि थिए । ऊ हृष्टपुष्ट थियो । ऊ आफू संसारकै ठुलो हुँ भन्ने ठान्दथ्यो ।

एक दिन उसका बच्चाहरूले जङ्गलमा ठुलो जनावर देखे । त्यो एउटा गोरु थियो । त्यो देखेर उनीहरूले सोचे, “यो यति ठुलो छ । यसको टाउकामा सिङ पनि छ । पछाडि लामो पुच्छर पनि छ । पक्कै यो संसारको सबैभन्दा ठुलो जनावर हुनुपर्छ ।”

उनीहरूले यो कुरा आफ्ना बुबालाई सुनाए । यो सुनेर भ्यागुताले विचार गऱ्यो, “कोही मभन्दा ठुलो कसरी हुन सक्छ ?” यो विचार गरेर उसले लामो सास लिएर आफ्नो शरीर फुलायो । उसले आफ्ना बच्चाहरूलाई सोध्यो, “के यहाँभन्दा पनि ठुलो थियो ?”

बच्चाहरूले भने, “योभन्दा पनि ठुलो थियो ।” यो सुनेर भ्यागुताले फेरि पनि लामो सास लिएर आफ्नो शरीर फुलायो । अनि फेरि सोध्यो, “योभन्दा पनि ठुलो ?” उनीहरूले फेरि पनि भने, “योभन्दा पनि धेरै ठुलो थियो ।”

बच्चाहरूको कुरा सुनेर उसले फेरि गहिरो श्वास तान्यो । यसपटक भ्यागुताको शरीर फुलेर फुट्यो । तसर्थ धेरै घमन्ड गर्नु हुँदैन । घमन्ड विनाशको कारण हो ।

८. अनुच्छेदम् पठित्वा प्रश्नान् उत्तरयत *(अनुच्छेद पढी प्रश्नको उत्तर दिनुहोस्)*

सुनीता आले गृहस्य कृत्येषु मातुः सहयोगम् करोति । सा अधुना बालिका अस्ति । स्वशक्त्या यत् कर्तुम् शक्नोति तत् करोति । तस्याः गृहे एकम् उद्यानम् अस्ति । उद्याने पुष्पाणि सन्ति । सुनीता सायङ्काले पुष्पाणि, शाकानि च जलेन सिञ्चति । माता भोजनपात्राणि प्रक्षालयति । सा तानि पात्राणि यथास्थानम् स्थापयति ।

सुनीता प्रातः उत्थाय शय्यायाः संयोजनम् करोति । स्वस्य प्रकोष्ठस्य सम्मार्जनम् अपि सा स्वयम् एव करोति । सुनीतायाः गृहे अजाः पालिताः सन्ति । पिता वनाद् घासम् आनयति । सा अजेभ्यः घासम् ददाति । माता वस्त्राणि प्रक्षाल्य सूर्यप्रकाशे शोषयति । सुनीता शुष्कवस्त्राणि उत्थाप्य आनयति । वस्त्राणि संयोज्य आधान्याम् स्थापयति ।

भोजनस्य समये सुनीता पात्राणि सज्जीकरोति । पानीयम् सारयति । अन्त्ये सा भोजनस्थलस्य सम्मार्जने सहयोगम् करोति । सुनीतायाः व्यवहारम् दृष्ट्वा तस्याः माता पिता च सन्तोषम् अनुभवतः ।

(क) सुनीता सायङ्काले किम् करोति ?

(अ) विद्यालये गत्वा पठति ।

(आ) सखिभिः सह खेलम् खेलति ।

(इ) पुष्पाणि, शाकानि च सिञ्चति ।

(ख) प्रातः उत्थाय सुनीता किम् करोति ?

(अ) पुनः शयनम् करोति ।

(आ) शय्यायाः संयोजनम् करोति ।

(इ) प्राङ्गणे गत्वा कोलाहलम् करोति ।

(ग) प्रकोष्ठस्य सम्मार्जनम् कः करोति ?

(अ) सुनीता स्वयम् एव

(आ) सुनीतायाः माता

(इ) सुनीतायाः भ्राता

(घ) वस्त्राणि संयोज्य सुनीता कुत्र स्थापयति ?

(अ) शय्यायाम् (आ) भूमौ (इ) आधान्याम्

(ङ) सुनीतायाः व्यवहारम् दृष्ट्वा माता पिता च किम् कुरुतः ?

(अ) शोकम् कुरुतः । (आ) सन्तोषम् अनुभवतः । (इ) गर्वम् कुरुतः ।

सुनीता आले घरको काममा आमालाई सहयोग गर्दछिन् । अहिले उनी बालिका छन् । उनी आफ्नो क्षमताअनुसार सक्ने काम गर्छिन् । उनको घरछेउ बगैँचा छ । त्यहाँ फूल फुलेका छन् । सुनीता साँझ फूल र सागमा पानी हाल्छिन् । आमा भाँडा माझ्नुहुन्छ । सुनीता भाँडा ठिक ठाउँमा राख्छिन् ।

सुनीता बिहान उठेर ओछ्यान मिलाउँछिन् । उनी आफ्नो कोठा आफैँ बढार्छिन् । सुनीताका घरमा बाख्रा पालिएका छन् । बुबा वनबाट घाँस ल्याउनुहुन्छ । सुनीता बाख्रालाई घाँस हाल्छिन् । आमा भाँडा माझेर घाममा सुकाउनुहुन्छ । सुनीता सुकेका कपडा उठाएर ल्याउँछिन् । उनी पट्याएर दराजमा राख्छिन् ।

भोजनको समयमा सुनीता भाँडा ठिक पार्छिन् । पानी सारेर राख्छिन् । अन्त्यमा उनी भोजन गरेको ठाउँ सफा गर्न सहयोग गर्छिन् । सुनीताको व्यवहार देखेर आमाबुबा सन्तुष्ट हुनुहुन्छ ।

९. परस्परम् मेलयत *(जोडा मिलाउनुहोस्)*

पुष्पाणि शाकानि च	सज्जीकरोति
अजेभ्यः	आधान्याम् स्थापयति
शुष्कवस्त्राणि	जलेन सिञ्चति
पात्राणि	घासम् ददाति
वस्त्राणि संयोज्य	उत्थाप्य आनयति

१०. कोष्ठकात् समुचितम् क्रियापदम् विचित्य रिक्तस्थानम् पूरयत *(कोठाबाट उपयुक्त क्रियापद छानेर खाली ठाउँ भर्नुहोस्)*

पठिष्यामः, खेलिष्यामः, आगमिष्यामः, खादिष्यामः, भ्रमिष्यामः

वयम् श्वः विद्यालये गमिष्यामः ।

कथाम् (पठ्) .... ।

खेलम् (खेल्) .... ।

सायम् गृहम् (आगम्) .... ।

गृहम् आगत्य स्वल्पाहारम् (खाद्) .... ।

उपवने (भ्रम्) .... ।

नूतनवस्त्रम् - नयाँ कपडा, New cloth
मातुलगेहः - मामाघर, Mother's brother's home
पादत्राणौ - जुत्ता (दुईओटा), Two shoes
शाटी - सारी, Saree
मञ्जूषा - बाकस, Box
उत्पीठिका - टेबल, Table
आधानी - दराज, Cupboard
अन्तरीयकम् - भित्री कपडा, Inner clothes
कञ्चुकः - सर्ट, टिसर्ट वा कमिज, Shirt
शिरोवस्त्रम् - टोपी, Cap
चोलिका - चोलो, Blouse
मण्डूकः - भ्यागुतो, Frog
स्थूलः - ठुलो, Big
विशालः - ठुलो, Big
शृङ्गम् - सिङ, Horn
समक्षे - अगाडि, In the presence
निःश्वासः - सास, Breath
सहयोगः - सहायता, Help
स्वशक्त्या - आफूले सकेजति, According to one's own capacity
यथास्थानम् - ठिक ठाउँमा, On the right place
शुष्कवस्त्राणि- सुकेका कपडा, Dry clothes
सज्जीकरोति - तयार पार्छिन्, Prepares

दशमः पाठः

जलरक्षणम्

१. शिक्षकेण सह वाचयत *(शिक्षकसँगै गाउनुहोस्)*

रम्यः रम्यः
तत्र एकः तडागः
स्वच्छम् स्वच्छम्
वर्तते तत्र वारि ।
चित्राः मत्स्याः
सन्ति एकत्रिताः वै
नित्यम् अस्मान्
क्रीडनम् दर्शयन्ति ॥

त्यहाँ एउटा सुन्दर तलाउ छ । त्यहाँ सफा पानी छ । त्यहाँ एकै ठाउँमा धेरैथरी माछाहरू छन् । ती माछाले हामीलाई सधैँ खेल देखाउँछन् ।

२. चित्रस्य नाम लिखत *(चित्रको नाम लेख्नुहोस्)*

इदम् ------------ अस्ति ।

अयम् ------------ अस्ति ।

एषा ------------ अस्ति ।

इयम् ------------ अस्ति ।

३. चित्राधारेण समुचितम् विकल्पम् विचित्य रिक्तस्थानम् पूरयत *(चित्रका आधारमा ठिक शब्द राखी खाली ठाउँ भर्नुहोस्)*

सुन्दरम्, गृहम्, वृक्षाः, चित्राणि, हरिताः, गवाक्षाः, सुगन्धः, सर्वेभ्यः, स्वच्छम्, पर्यावरणम्, सुगन्धः, सर्वेभ्यः, उद्यानम्, पुष्पाणि

अत्र एकम् ------------ अस्ति । गृहस्य अग्रभागे ------------ अस्ति । उद्यानम् ------------ अस्ति ।

उद्याने ------------ सन्ति । पुष्पाणि ------------ सन्ति । गृहस्य समीपे ------------ अपि सन्ति ।

वृक्षाः ------------ सन्ति । गृहे ------------ सन्ति । गवाक्षेभ्यः गृहे पुष्पाणाम् ------------ प्रविशति ।

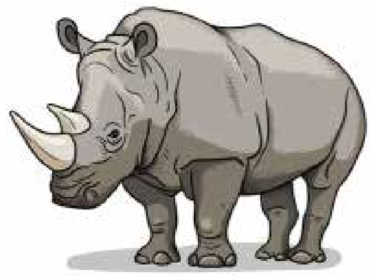
------------ स्वच्छम् विद्यते । ------------ पर्यावरणम् सर्वेभ्यः रोचते ।

यहाँ एउटा घर छ । घरको अगाडिपट्टि बगैँचा छ । बगैँचा राम्रो छ । बगैँचामा फूलहरू छन् । फूलहरू रङ्गीबिरङ्गी छन् । घरको नजिकै रुखहरू पनि छन् । रुखहरू हरिया छन् । घरमा झ्यालहरू छन् । झ्यालबाट घरमा फूलको बास्ना छिर्दछ । घरको वरिपरि सफा वातावरण छ । सफा वातावरण सबैलाई मन पर्छ ।

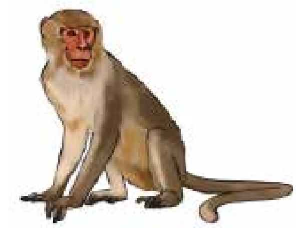
४. चित्रम् दृष्ट्वा जन्तूनां नामानि वदत *(चित्र हेर्नुहोस् र जनावरको नाम भन्नुहोस्)*

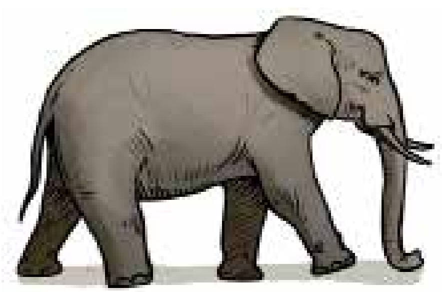
बिडालः

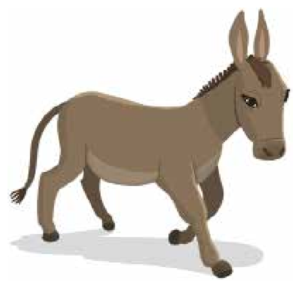
गण्डकः

वानरः

गजः

गर्दभः

सिंहः

५. उदाहरणम् अनुसृत्य शब्दौ विभाजयत *(उदाहरणमा दिएजस्तै गरी शब्द छुट्याउनुहोस्)*

अपरदिने = अपर+दिने

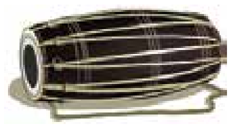
निम्बवृक्षः = ----------------------------

मत्स्यजालम् = ----------------------------

प्राणरक्षा = ----------------------------

अग्रभागे = ----------------------------

६. परस्परम् मेलयत *(जोडा मिलाउनुहोस्)*

	मुरजः
	डमरुकम्
	तन्तुवाद्यम्
	मृदङ्गः
	वंशी

७. भाषिकचिह्नानि अनुसृत्य प्रदत्तम् अनुच्छेदम् पठत *(भाषिक चिह्नको अनुसरण गरेर तलको अनुच्छेद पढ्नुहोस्)*

एकः धीवरः आसीत् । सः सदैव पुष्करिण्याम् नद्याम् च गत्वा मत्स्यान् मारयति स्म । एकस्मिन् दिने सायङ्काले सः एकस्याम् पुष्करिण्याम् बहून् मत्स्यान् अपश्यत् । अपरस्मिन् दिने आगत्य एतान् सर्वान् मत्स्यान् मारयिष्यामि इति विचिन्त्य स गृहम् अगच्छत् । तस्याम् पुष्करिण्याम् शफरी, शकुली, पृथुरोमा, विसारा इति चतुर्णाम् मत्स्यानाम् समूहाः आसन् । तेषु मध्ये पृथुरोमानामकः मत्स्यः अतीव चतुरः आसीत् । पूर्वम् तेन मत्स्येन धीवरः परिचितः । श्वस्तनदिवसे सः धीवरः अस्मान् अवश्यम् एव मारयिष्यति इति तेन निश्चयः कृतः । ततः तत्रत्यान् अन्यान् मत्स्यान् आहूय सर्वम् अकथयत् । त्रिभिः मत्स्यसमूहैः प्राणरक्षणार्थम् अन्यत्रैव गन्तव्यम् इति निश्चयः कृतः । ततः ते रात्रौ एव अपरस्याम् पुष्करिण्याम् अगच्छन् । एकः शकुलीसमूहः यद् भाव्यम् तद् भविष्यति

इति विचारितवान् । सः सखिभिः सह अन्यत् स्थानम् न अगच्छत् । अपरस्य दिनस्य प्रातःकाले सः धीवरः तत्र मत्स्यजालम् प्राक्षिपत् । तस्मात् जालात् सः शकुलीसमूहम् मारयित्वा गृहम् अनयत् ।

एउटा माझी थियो । ऊ सधैँभरि पोखरी र नदीमा गएर माछा मार्दथ्यो । एक दिन माछा खोज्ने क्रममा उसले साँझपख एउटा पोखरीमा धेरै माछा देख्यो । भोलि बिहानै आएर सबै माछा मार्ने योजना बनाएर ऊ घर गयो । त्यस पोखरीमा शफरी, शकुली, पृथुरोमा र विसारा गरी चार समूहका माछा थिए । तिनीहरूमा पृथुरोमा नाम गरेको माछो साह्रै चलाख थियो । सबैभन्दा पहिले उसले सिकारी माझीलाई चिन्यो । उसले भोलि त्यस माझीले हामी सबैलाई अवश्य मार्ने छ भन्ने सोच्यो । त्यसपछि उसले पोखरीमा भएका सबै माछालाई बोलायो । उसले आफूहरूलाई मार्ने कुरा बतायो । तीन समूहका माछाले प्राण बचाउनका लागि अर्को ठाउँमा जाने निश्चय गरे । त्यसपछि उनीहरू राति नै अर्को पोखरीमा गए । शकुली समूहका माछा हुने कुरा भएरै छाड्छ भनेर अर्को ठाउँमा गएनन् । भोलिपल्ट बिहानै माझीले जाल हान्यो । जालभरिका शकुली समूहका माछालाई मारेर तिनलाई लिई ऊ घर गयो ।

८. अनुच्छेदम् पठित्वा प्रश्नानाम् समुचितानि उत्तराणि रेखया परिवेष्टयत *(अनुच्छेद पढी प्रश्नको सही उत्तरमा गोलो घेरा लगाउनुहोस्)*

हेलम्बुनामकः एकः ग्रामः अस्ति । सन्तमान चौधरी भ्रमणार्थम् तत्र अगच्छत् । सः आयुर्वेदविज्ञः आसीत् । सः ग्रामस्थान् सर्वान् जनान् आहूतवान् । सः ग्रामीणान् तुलसीवृक्षस्य महत्त्वम् ज्ञापितवान् । शक्तिप्रदायाः अमृतलतायाः विषये अपि सः ग्रामीणान् अज्ञापयत् । सः निम्बवृक्षस्य पिप्पलवृक्षस्य च वैशिष्ट्यम् अकथयत् । अन्ते सः अवदत्, "हिमालयः औषधानाम् आकरः वर्तते । अत्रत्यम् औषधम् अस्माकम् कृते हितकरम् भवति ।"

(क) सन्तमानः भ्रमणार्थम् कुत्र अगच्छत् ?

(अ) चौरीखर्कग्रामे (आ) मेघौलीग्रामे (इ) हेलम्बुग्रामे

(ख) कः भ्रमणार्थम् अगच्छत् ?

(अ) छत्रमानः (आ) राममानः (इ) सन्तमानः

(ग) सन्तमानः कस्य वृक्षस्य महत्त्वम् ज्ञापितवान् ?

(अ) आम्रवृक्षस्य (आ) वटवृक्षस्य (इ) तुलसीवृक्षस्य

(घ) अमृतलता कीदृशी अस्ति ?

(अ) शक्तिप्रदा (आ) रोगप्रदा (इ) मृत्युप्रदा

(ङ) औषधानाम् आकरः कः वर्तते ?

(अ) देवालयः (आ) भोजनालयः (इ) हिमालयः

(ङ) अस्माकम् कृते कीदृशम् औषधम् हितकरम् भवति ?

(अ) वैदेशिकम् (आ) अत्रत्यम् (इ) तत्रत्यम्

हेलम्बु नाम गरेको एउटा गाउँ छ । सन्तमान चौधरी घुम्नका लागि त्यहाँ गए । उनी आयुर्वेद जान्ने थिए । उनले सबै गाउँलेलाई बोलाए । उनले गाउँलेहरूलाई तुलसीको महत्त्व बुझाए । शक्ति दिने गुर्जोका बारेमा पनि उनले गाउँलेलाई जानकारी दिए । उनले निमको बोट र पिपलको बोटको विशेषताबारे पनि भने । अन्त्यमा उनले भने, "हाम्रो हिमाल औषधीको खानी हो । यहींको औषधी नै हाम्रा लागि हितकारी हुन्छ ।"

९. स्वस्य समुदाये समायोज्यमानस्य कस्यचन पर्वोत्सवस्य विषये पञ्च वाक्यानि लिखत *(तपाईंको समुदायमा मनाइने कुनै एउटा चाडपर्वका बारेमा पाँच वाक्य लेख्नुहोस्)*

सुन्दरम् - राम्रो, Beautiful
अग्रभागे - अगाडि, Front
गृहम् - घर, House
वृक्षाः - रुखहरू, Trees
बहूनि - धेरै, Many
चित्राणि - अनेक रङ्ग, Many colours
हरिताः - हरिया, Green
परितः - वरिपरि, Around
गवाक्षाः - झ्यालहरू, Windows
सुगन्धः - बास्ना, Good smell
बिडालः - बिरालो, Cat
गण्डकः - गैँडा, Rhino
वानरः - बाँदर, Monkey
गजः - हात्ती, Elephant
गर्दभः - गधा, Donkey
सिंहः - सिंह, Lion
मृदङ्गः - मादल, Madal
मुरजः - तबला, Tabala
डमरुकम् - डमरु, Damaru
तन्तुवाद्यम् - गितार, Guitar
वंशी - बाँसुरी, Flut
आकरः - खानी, Mine

एकादशः पाठः

स्त्रीवर्गः

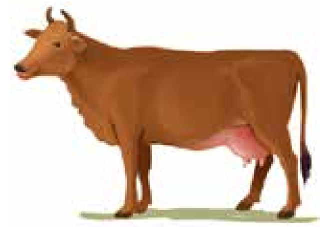
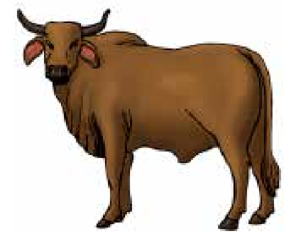
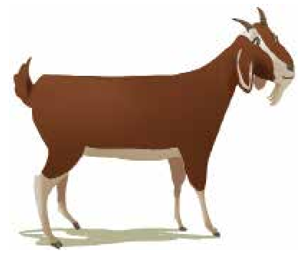
१. शिक्षकेण सह वाचयत *(शिक्षकसँगै गाउनुहोस्)*

महिषस्य महिषी
नरस्य वै नारी
कच्छपस्य कमठी
भेकस्य तु भेकी ॥

वृषस्य वर्तते गौः
मत्स्यस्य तु मत्सी
वानरस्य सुन्दरी
गजस्य तु करिणी ॥

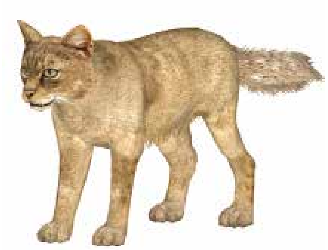
घोटकस्य वडवा
हंसस्य तु वरटा
चटकस्य चटका
अजस्य तु अजा ॥

जानन्तु रे बालाः
एतेषाम् स्त्रीलिङ्गाः ॥

राँगाको भैँसी, नरकी नारी । कछुवाको कछुवी भ्यागुताको भ्यागुती । गोरुको गाई, माछाको माछी । बाँदरको बाँदरनी, हात्तीको ढोई । घोडाको घोडी, हाँसको हंसी । भँगेराको भँगेरी, बोकाको बाखी । नानीबाबुहरू हो ! जानिराख यी प्राणीको स्त्रीलिङ्ग ।

२. चित्रम् विलोक्य कोष्ठस्थशब्दैः वाक्यानि पूरयत *(चित्र हेरी कोठाका शब्द राखेर वाक्य पूरा गर्नुहोस्)*

वाद्यवादकाः, मृदङ्गम् दुन्दुभिम्, ढक्काम्, वाद्यवादनम्, सुन्दराणि, समारोहः

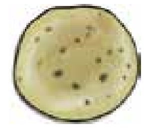

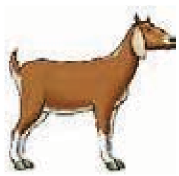
अत्र ----------- सन्ति । केचन ----------- वादयन्ति । कौचन ----------- वादयतः । केचन ----------- वादयन्ति । सामाजिकेषु विशेषकार्येषु ----------- भवति । वाद्यवादकाः ----------- वस्त्राणि धारयन्ति । अत्र विशेषः ----------- दृश्यते ।

यहाँ बाजा बजाउनेहरू छन् । कोही दमाहा बजाउँछन् । कुनै दुई जना कर्नाल बजाएका छन् । कसैले मादल बजाउँछन् । विशेष सामाजिक कार्यमा बाजा बजाउने काम हुन्छ । बाजा बजाउनेहरू राम्रा लुगा लगाउँछन् । यहाँ विशेष समारोह देखिन्छ ।

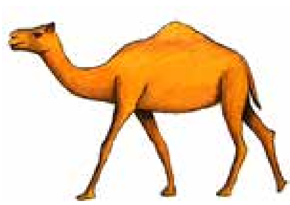
३. चित्रम् दृष्ट्वा नाम वदत *(चित्र हेर्नुहोस् र नाम भन्नुहोस्)*

घटस्थापना

रोटिका

अजः

महिषः

उष्ट्रः

पिपीलिका

उद्यानम्

निर्झरः

४. उदाहरणम् अनुसृत्य शब्दौ संयोजयत *(उदाहरण हेरी शब्द जोड्नुहोस्)*

बहु + कालम् = बहुकालम्

वाद्य + वादनम् = ----------------------------

वायु + यानम् = ------------------------------

घट + स्थापना = ----------------------------

पूर्व + दिने = --------------------------------

विशेष + कार्येषु = --------------------------------

५.   परस्परम् मेलयत *(जोडा मिलाउनुहोस्)*

वायुयानम्

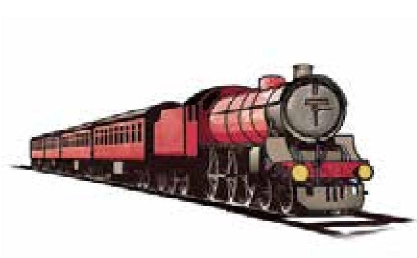
द्विचक्रिका

बसयानम्

रेलयानम्

जलयानम्

६. भाषिकचिह्नानि अनुसृत्य प्रदत्तम् अनुच्छेदम् पठत *(भाषिक चिह्नको अनुसरण गरेर तलको अनुच्छेद पढ्नुहोस्)*

एकः विशालः वटवृक्षः आसीत् । तस्मिन् वृक्षे बहूनाम् विहगानाम् नीडानि आसन् । रात्रौ सर्वे विहगाः तत्र वसन्ति स्म । प्रातःकाले आहारार्थम् ते दूरम् गच्छन्ति स्म । ते मध्ये मध्ये आगत्य शावकान् भोज्यम् खादयन्ति स्म । एकस्मिन् दिने एकः बिडालः शावकान् अखादत् । सायङ्काले नीडे शावकान् अदृष्ट्वा विहगाः चिन्तिताः अभवन् । अपरस्मिन् दिने एकः वृद्धः गृध्रः तत्र आगतः । सः वासस्थानम् अयाचत । अपरिचितम् तम् गृध्रम् विलोक्य विहगाः विचारितवन्तः । शावकानाम् रक्षणार्थम् एषः गृध्रः आवश्यकः अस्ति । ततः ते अकथयन्, "त्वम् अस्य वृक्षस्य कोटरे तिष्ठ । अस्माकम् शावकानाम् रक्षाम् कुरु । वयम् तव कृते अपि नित्यम् आहारम् आनयामः ।" गृध्रः तेषाम् वचनम् स्वीकृतवान् । ततः सर्वे विहगाः आहारस्य अन्वेषणाय अगच्छन् । सायङ्काले नीडे सर्वान् शावकान् दृष्ट्वा प्रसन्नाश्च अभवन् । अनया रीत्या एकः सप्ताहः व्यतीतः । एकस्मिन् दिने सर्वान् शावकान् खादयित्वा गृध्रः पलायितः । सायङ्काले विहगाः स्वनीडे शावकान् गृध्रम् च नैव अपश्यन् । 'गृध्रः सर्वम् अखादत्' इति निश्चित्य ते बहुकालम् यावत् चिन्तितवन्तः । अतः अपरिचितः नैव विश्वस्तव्यः ।

एउटा ठुलो वरको रुख थियो । त्यो रुखमा धेरै चराको गुँड थियो । राति सबै चरा त्यहाँ बस्दथे । उनीहरू बिहान चारा खोज्न टाढा टाढा जान्थे । बिच बिचमा आएर बचेरालाई चारा खुवाउँथे । एक दिन एउटा बिरालाले चराहरू नभएको बेलामा केही बचेरालाई मारेर खायो । साँझमा गुँडमा आफ्ना बचेरालाई नदेखेर चराहरू चिन्तामा परे । भोलिपल्ट एउटा बुढो गिद्ध त्यहाँ आयो । अशक्त मलाई बस्ने ठाउँ देऊ भन्यो । नचिनेको त्यस गिद्धलाई देखेर र उसको वचन सुनेर चराहरूले विचार गरे । चारा खोज्न जाँदा बाँकी रहेका यी बचेरा गुँडमा डराउने छन् । यिनीहरूको हेरचाहका लागि यो गिद्ध आवश्यक छ भन्ने विचार गरे र भने, "तिमी यहीँ बसेर यी बचेराको हेरचाह गर । हामी तिम्रा लागि पनि दैनिक खाना ल्याउँछौँ ।" त्यसपछि सबै चराहरू चारा खोज्नका लागि गए । साँझमा गुँडमा सबै बचेरालाई देखेर उनीहरू खुसी भए । यही क्रमले एक हप्ता बित्यो । एक दिन एक एक गरी सबै बचेरा खाएर गिद्ध भाग्यो । बेलुका चराहरूले आफ्नो गुँडमा बचेरा र गिद्धलाई देखेनन् । गिद्धले सबै खायो भन्ने निश्चय गरेर उनीहरू धेरै समयसम्म चिन्तित भए । त्यसैले नचिनेकालाई विश्वास गर्नु हुँदैन ।

७. अनुच्छेदम् श्रुत्वा समुचितम् उत्तरम् रेखया परिवेष्टयत *(अनुच्छेद सुन्नुहोस् र सही उत्तरमा गोलो घेरा लगाउनुहोस्)*

पूर्वम् अस्माकम् ग्रामे विद्युत् नासीत् । यानमार्गः अपि समीचीनः नासीत् । तस्मिन् समये जनानाम् मतैक्यम् नासीत् । तेन कारणेन अस्माकम् ग्रामः अविकसितः आसीत् । वर्तमानसमये सर्वे जनाः एकत्रिताः सन्ति । ग्रामस्य विकासाय सर्वे प्रयतन्ते । अधुना अविच्छिन्ना विद्युत् आगच्छन्ती अस्ति । यानमार्गः समीचीनः वर्तते । स्वास्थ्यकेन्द्रम् अपि अत्रैव वर्तते । पठनाय विद्यालयाः सन्ति । इदानीम् अस्माकम् ग्रामः विकसितः वर्तते ।

(क) इदानीम् कीदृशी विद्युत् अस्ति ?

(अ) विच्छिन्ना (आ) अविच्छिन्ना (इ) स्वल्पविच्छिन्ना

(ख) वर्तमानसमये जनाः कीदृशाः सन्ति ?

(अ) भिन्नाः (आ) रुग्णाः (इ) एकत्रिताः

(ग) पूर्वम् केन कारणेन ग्रामे विकासः न अभवत् ?

(अ) ज्ञानस्य अभावेन (आ) धनस्य अभावेन (इ) एकतायाः अभावेन

(घ) इदानीम् ग्रामः कीदृशः अस्ति ?

(अ) अविकसितः (आ) विकसितः (इ) दुर्गमः

पहिला हाम्रो गाउँमा बिजुली थिएन । राम्रो बाटो थिएन । त्यस समयमा मानिसहरूका बिच एकता थिएन । त्यही कारणले हाम्रो गाउँ अविकसित थियो । अहिले सबै मानिस एकजुट भएका छन् । निरन्तर बत्ती आउँछ । बाटोघाटो पनि साह्रै राम्रो छ । अस्पताल यहीँ छ । पढ्नका लागि विद्यालय यहीँ छन् । अहिले हाम्रो गाउँ विकसित भएको छ ।

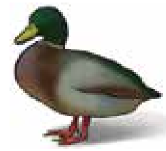
८. केषाञ्चन चतुर्णाम् वन्यजन्तूनाम् चित्राणि कोष्ठे उपन्यस्य नामानि लिखत

(जङ्गलमा पाइने कुनै चारओटा जनावरको चित्र कोठामा टाँसी नाम लेख्नुहोस्)

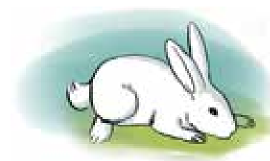
(--------------------------------)	(--------------------------------)
(--------------------------------)	(--------------------------------)

९. परस्परम् मेलयत *(जोडा मिलाउनुहोस्)*

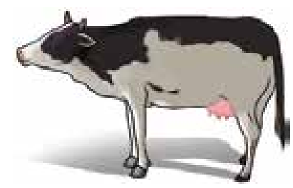
गौः

अजा

महिषी

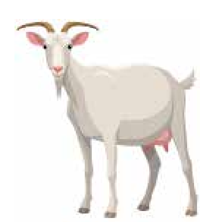
हंसः

मूषकः

शशकः

दुन्दुभिः - कर्नाल, Karnal	सूकरः - सुँगुर, Pig	बसयानम् - गाडी, Bus
ढक्काम् - दमाहा, Large drum	उष्ट्रः - उँट, Camel	रेलयानम् - रेल, Train
वाद्यवादनम् - बाजा, Band	पिपीलिका - कमिला, Ant	द्विचक्रिका - साइकल, Cycle
दुर्गमः - जान गाह्रो हुने ठाउँ, Remote	उद्यानम् - बँगैचा, Garden	वृद्धः - बुढो, Old
वस्त्राणि - कपडाहरू, Clothes	निर्झरः - झरना, Water falls	गृध्रः - गिद्ध, Vulture
समारोहः - सम्मेलन, Confernece	वायुयानम् - हवाईजहाज, Air plane	नीडम् - गुँड, Nest
अजः - बोको, He goat	जलयानम् - पानीजहाज, Ship	शावकाः- बचेराहरू, The youngs of a bird

द्वादशः पाठः

भ्रमणम्

१. **शिक्षकेण सह वाचयत** *(शिक्षकसँगै गाउनुहोस्)*

रम्य स्थलानि यास्यामः ।
नवीनम् ज्ञानम् प्राप्स्यामः ॥
जन्तुशालाम् मेलास्थानम् ।
भ्रमित्वा गीतम् गास्यामः ॥

रुचिराम् वाटिकाम् द्रक्ष्यामः ।
पुष्पसुरभिम् घ्रास्यामः ॥
मधुरम् पानीयम् पास्यामः ।
दीनाय द्रव्यम् दास्यामः ॥

रमाइला ठाउँहरूमा जाने छौँ । नयाँ ज्ञान पाउने छौँ । चिडियाखाना र मेला लागेका ठाउँहरू घुमी गीत गाउने छौँ । राम्रो बगैँचा हेर्ने छौँ । फूलहरूको सुगन्ध सुँघ्ने छौँ । मिठो पानी पिउने छौँ । दुःखीलाई पैसा दिने छौँ ।

२. **लयम् अनुसृत्य पठत** *(लय मिलाई पढ्नुहोस्)*

काकचेष्टा बकध्यानम् श्वाननिद्रा तथैव च ।
अल्पाहारी गृहत्यागी विद्यार्थि-पञ्चलक्षणम् ॥

कागको जस्तै चनाखोपन, बकुल्लाको जस्तै एकाग्रता, कुकुरको जस्तै क्षणिक निद्रा, ठिक्कको खानपिन र विद्या आर्जनका लागि घरबाट टाढाको बसाइ विद्यार्थीका पाँच लक्षण हुन् ।

३. कोष्ठकस्य शब्दान् प्रयुज्य रिक्तस्थानम् पूरयत *(कोष्ठकका शब्द प्रयोग गरी खाली ठाउँ भर्नुहोस्)*

द्वारपालः, छात्राः, मूलद्वारम्, निरीक्षणम्, ते, प्रविशन्ति, द्वारम्, अनुमतिम्

इदम् विद्यालयस्य ------------ अस्ति । अत्र ------------ अस्ति । ------------ आगच्छन्ति । ------------ द्वारपालम् नमस्कुर्वन्ति । द्वारपालः ------------ उद्घाटयति । छात्राः अन्तः ------------ । शिक्षकाणाम् ------------ विना छात्राः निर्गन्तुम् न शक्नुवन्ति । द्वारपालः तत्र सम्यक् ------------ करोति ।

यो विद्यालयको मूल ढोका हो । यहाँ द्वारपाल हुनुहुन्छ । विद्यार्थीहरू आउँछन् । उनीहरू द्वारपाललाई नमस्कार गर्छन् । द्वारपाल ढोका खोलिदिनुहुन्छ । विद्यार्थीहरू भित्र पस्छन् । शिक्षकहरूको अनुमतिबिना उनीहरू बाहिर निस्कन सक्दैनन् । द्वारपाल त्यहाँ राम्रो रेखदेख गर्नुहुन्छ ।

४. चित्राणाम् नामानि कथयत *(चित्रका नाम भन्नुहोस्)*

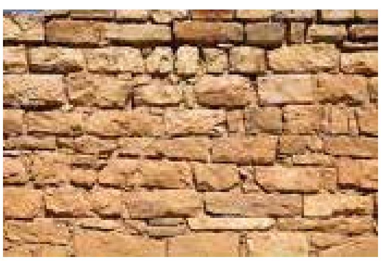
मूलद्वारम्

प्रार्थनासभा

खाद्यकशाला

प्राकारः

सङ्गणककक्षः

कर्मकरः

५. उदाहरणम् अनुसृत्य वर्णसंयोजनेन शब्दान् निर्मात *(उदाहरणमा दिएजस्तै वर्ण जोडी शब्द बनाउनुहोस्)*

द् + व्+ आ + र् + अ + म् = द्वारम्

(क) प् + र् + आ + र् + थ् + अ + न् + आ = ------------

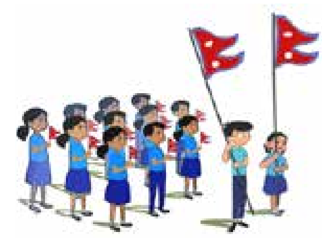
(ख) ख् + आ + द् + य् + अ + क् + अ + म् = ------------

(ग) प् + र् + आ + क् + आ + र् + अः = ------------

(घ) स् + अ + ङ् + ग् + अ + ण् + अ + क् + अ + म् = ------------

(ङ) क् + अ + र् + म् + अ + क् + अ + र् + अः = ------------

६. परस्परम् मेलयत *(जोडा मिलाउनुहोस्)*

वृक्षरोपणम्

प्रार्थना

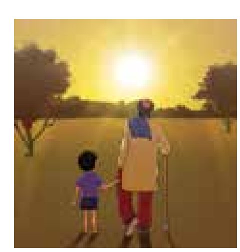
सङ्गणकम्

करण्डः

पौत्रः

जन्तुशाला

७. कथाम् पठित्वा ततः प्राप्तम् सन्देशम् पुस्तिकायाम् लिखत *(कथा पढी त्यसबाट पाइने सन्देश कापीमा लेख्नुहोस्)*

युधिष्ठिरः राजसूययज्ञम् आयोजयत् । तत्र बहवः अतिथयः निमन्त्रिताः आसन् । तेषु भगवान् श्रीकृष्णः अपि निमन्त्रितः आसीत् । सर्वे स्वकार्येषु व्यस्ताः आसन् । श्रीकृष्णः परितः अपश्यत् । सः युधिष्ठिरम् अपृच्छत्, "मम कृते नास्ति किमपि कार्यम् ?" युधिष्ठिरः अञ्जलिम् बद्ध्वा अवदत्, "भवतः कृते तु नास्ति ।" श्रीकृष्णः पुनः परितः अपश्यत् । सः अकथयत्, "अहम् कार्यम् प्राप्नुवम् ।" सः अतिथीनाम् भोजनपत्राणि सङ्कलयितुम् आरभत । युधिष्ठिरः अवदत्, "भवद्भिः एतत् किम् कृतम् ?" श्रीकृष्णः उदतरत्, "सेवा ।"

युधिष्ठिरले राजसूययज्ञको आयोजना गरे । त्यहाँ धेरै अतिथिहरू निमन्त्रित थिए । तिनीहरूमा भगवान् श्रीकृष्ण पनि निमन्त्रित हुनुहुन्थ्यो । सबै जना आआफ्नो काममा व्यस्त थिए । श्रीकृष्णले चारैतिर हेर्नुभयो । उहाँले युधिष्ठिरलाई सोध्नुभयो, "मेरा लागि केही काम छैन ?" युधिष्ठिरले हात जोडेर भन्नुभयो, "हजुरका लागि त छैन ।" श्रीकृष्णले फेरि चारैतिर हेर्नुभयो । उहाँले भन्नुभयो, "मैले काम पाएँ ।" उहाँ अतिथिहरूले भोजन गरेर छोडेका जुठा टपरी जम्मा गर्न थाल्नुभयो । युधिष्ठिरले भन्नुभयो, "हजुरले यो के गर्नुभएको ?" श्रीकृष्णले उत्तर दिनुभयो, "सेवा ।"

८. अनुच्छेदम् श्रुत्वा पृष्टानाम् प्रश्नानाम् उचितोत्तरे (√) चिह्नम् योजयत *(अनुच्छेद सुनी सोधिएका प्रश्नको सही उत्तरमा (√) चिह्न लगाउनुहोस्)*

ह्यः वातावरणदिवसः आसीत् । वयम् उत्सवस्य रूपेण एतम् दिवसम् अमानयाम । विद्यालयम् परितः वयम् वृक्षरोपणम् अकुर्म । वातावरणस्य विषये विशेषः कार्यक्रमः अभवत् । अस्माकम् प्रधानाचार्यः प्रार्थनासभायाम् भाषणम् अकरोत् । सः वातावरणस्य संरक्षणस्य विषये अवोचत् । वयम् तस्मिन् विषये सम्यक् ज्ञानम् प्राप्नुम ।

(क) ह्यः कः आसीत् ?

(अ) वातावरणदिवसः (आ) श्रमिकदिवसः (इ) मातृदिवसः

(ख) विद्यालयम् परितः किम् अकुर्वन् ?

(अ) वृक्षच्छेदनम् (आ) जलसेचनम् (इ) वृक्षरोपणम्

(ग) कः प्रार्थनासभायाम् भाषणम् अकरोत् ?

(अ) राष्ट्रपतिः (आ) वातावरणमन्त्री (इ) प्रधानाचार्यः

(घ) छात्राः कस्मिन् विषये ज्ञानम् प्राप्नुवन् ?

(अ) विज्ञानविषये (आ) गणितविषये (इ) वातावरणसंरक्षणस्य विषये

हिजो वातावरण दिवस थियो । हामीले उत्सवका रूपमा यस दिनलाई मनायौं । विद्यालयको वरिपरि हामीले वृक्षरोपण गऱ्यौं । वातावरणका विषयमा विशेष कार्यक्रम भयो । हाम्रा प्रधानाचार्यले प्रार्थनासभामा भाषण गर्नुभयो । उहाँले वातावरणको संरक्षणका विषयमा बताउनुभयो । हामीले त्यस विषयमा राम्रो ज्ञान पायौं ।

९. उचितम् रङ्गम् भरित्वा रिक्तस्थानम् पूरयत *(सुहाउँदो रङ भरी खाली ठाउँ पूरा गर्नुहोस्)*

अत्र ---------------------------------- वर्तन्ते ।

रम्यम् - रमाइलो, Enjoyble
रुचिरा - राम्रो, Beautiful
द्रव्यम् - धन, Wealth
स्थलम् - स्थान, Place
वाटिका - बगैँचा, Garden
मूलम् - मुख्य, Main
नवीनम् - नयाँ, New
पुष्पम् - फूल, Flower
द्वारम् - ढोका, Door
पानीयम् - पानी, Water
अनुमतिः - अनुमति, Permission
जन्तुशाला - चिडियाखाना, Zoo

गीतम् - गीत, Song
सुरभिः - सुगन्ध, Good smell
द्वारपालः - द्वारपाल, Get-keeper
अन्तः - भित्र, Inside
विना - बिना, Without
प्रार्थना - प्रार्थना, Prayer
कविता - कविता, Poetry
प्राकारः - पर्खाल, Wall
कर्मकरः - कामदार, Worker
खाद्यकम् - खाजा, Snack
पत्नी - पत्नी, Wife
पौत्रः - नाति, Grandson

काकः - काग, Crow
बकः - बकुल्लो, Cren
श्वानः - कुकुर, Dog
वृक्षरोपणम् - वृक्षरोपण, Planting
करण्डः - डोको, Wicker basket
सङ्गणकम् - कम्प्युटर, Computer
प्रार्थनासभा - प्रार्थनासभा, Assembly
सम्यक् - राम्रो, Good
सङ्गणककक्षः - कम्प्युटर ल्याब, Computer lab
वातावरणम् - वातावरण, Environment
वातावरणदिवसः - वातावरण दिवस, Environment day

त्रयोदशः पाठः

शिक्षा

१. शिक्षकेण सह वाचयत *(शिक्षकसँगै गाउनुहोस्)*

पाठशालाम् प्रेषय प्रेषय ।
पाठय पुत्रीम् पुत्रम् पाठय ।
पुत्रीपुत्रौ लब्ध्वा शिक्षाम् ।
कुरुतः सुकराम् जीवनयात्राम् ।

शिक्षितः पुत्रः शिक्षयति पौत्रम् ।
शिक्षिता पुत्री शिक्षयति पौत्रीम् ।
शिक्षिता पुत्री शिक्षितः पुत्रः ।
ताभ्याम् प्रचलत्ययम् लोकः ।

विद्यालयमा पठाउनुहोस् पठाउनुहोस् । छोराछोरीलाई पढाउनुहोस्, पठाउनुहोस् । छोराछोरी शिक्षा पाएर सजिलै जीवनको यात्रा गर्छन् । शिक्षित छोराले नातिलाई शिक्षित बनाउँछ । शिक्षित छोरीले नातिनीलाई शिक्षित बनाउँछिन् । शिक्षित छोरी र छोराद्वारा संसार चल्छ ।

२. चित्रम् विलोक्य वर्णयत *(चित्र हेरी वर्णन गर्नुहोस्)*

३. चित्रम् विलोक्य कोष्ठकस्य शब्दानम् प्रयोगेण रिक्तस्थानम् पूरयत *(चित्र हेरी कोठाका शब्द प्रयोग गरेर खाली ठाउँ भर्नुहोस्)*

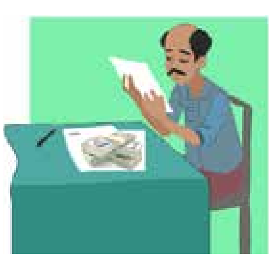

कक्षाकोष्ठः, उत्तिष्ठति, प्रश्नम्, प्रसन्ना, यच्छति, सा, प्रसन्नः

अयम् ------------ अस्ति । शिक्षिका ------------ पृच्छति । छात्रः ------------ । सः उत्तरम् ------------ । शिक्षिका ------------ भवति । ------------ तस्मै साधुवादम् यच्छति । छात्रः च ------------ भवति ।

यो कक्षाकोठा हो । शिक्षिका प्रश्न सोध्नुहुन्छ । विद्यार्थी उठ्छ । ऊ उत्तर दिन्छ । शिक्षिका खुसी हुनुहुन्छ । उहाँ विद्यार्थीलाई स्याबासी दिनुहुन्छ । विद्यार्थी पनि खुसी हुन्छ ।

४. चित्राणाम् नामानि कथयत *(चित्रका नाम भन्नुहोस्)*

लेखापालः

द्वारपालः

कवितावाचनम्

चत्वरः

विद्युद्व्यजनम्

भित्तिघटिका

५. उदाहरणम् अनुसृत्य वर्णसंयोजनेन शब्दान् निर्मात *(उदाहरणमा दिएजस्तै वर्ण जोडी शब्द बनाउनुहोस्)*

लेखापालः = ल् + ए + ख् + आ + प् + आ + ल् + अः

(क) द्वारपालः = ---

(ख) कवितावाचनम् = ---

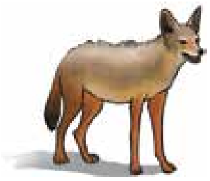
(ग) चत्वरः = ---

(घ) विद्युद्व्यजनम् = ---

(ङ) भित्तिघटिका = ---

६. परस्परम् मेलयत *(जोडा मिलाउनुहोस्)*

धरित्री

विद्युद्व्यजनम्

तीरम्

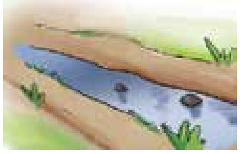
शृगालः

चिल्लः

भित्तिघटिका

७. कथाम् पठत *(कथा पढ्नुहोस्)*

कनकावतीनगर्याः मध्यभागे नर्मदा नदी आसीत् । नर्मदायाः तीरप्रस्थे पर्कटीवृक्षः आसीत् । वृक्षमूले एकः शृगालः वसति स्म । वृक्षस्य शाखायाम् एकः चिल्लः वसति स्म । तयोः शोभना मित्रता आसीत् ।

एकदा एका महिला नर्मदायाम् स्नात्वा वृक्षमूलम् आगच्छत् । सा तत्र जीमूतवाहनाय देवाय नैवेद्यम् अर्पयित्वा कथाम् च अवाचयत् । कथाम् श्रुत्वा चिल्ल-शृगालौ च उपवासम् कर्तुम् ऐच्छताम् । तस्याम् रात्रौ नर्मदातीरे एकस्य व्यापारिणः पुत्रस्य दाहसंस्कारः अभवत् । देहस्य अधिकांशस्य भागस्य दहनानन्तरम् शवयात्रिणः गृहम् प्रत्यगच्छन् । शृगालस्य मनसि मांसभक्षणस्य इच्छा जागरिता । शृगालः चिल्लम् असूचयित्वा एकाकी गत्वा मांसम् अखादत्, किञ्चित् च गोपयित्वा अस्थापयत् ।

अपरे जन्मनि द्वयोः एव जन्म ब्राहमणस्य गृहे स्त्रीरूपेण अभवत् । चिल्लः शिलावती शृगालः च कर्पूरावती अभवताम् । ज्येष्ठायाः शिलावत्याः विवाहः धनिना जनेन सह सम्पन्नः । कनिष्ठायाः कर्पूरवत्याः च विवाहः राज्ञा सह अभवत् । शिलावत्याः सप्त पुत्राः अजायन्त । कर्पूरावत्याः एकः पुत्रः जातः, सः च मृतः । कालक्रमेण राज्ञा सह शोभनः सम्बन्धः अशोभनः अभवत् । तदानीम् शिलावती पूर्वजन्मनः व्रतभङ्गस्य घटनाम् भगिनीम् अस्मारयत् । व्रतभङ्गस्य कारणेन एव तस्याः शिशुः मृतः आसीत् । थारुसमुदायः अद्यत्वे च एतत् व्रतम् आचरति । 'जितियापर्व' इति नाम्ना व्रतोत्सवस्य प्रसिद्धिः जाता वर्तते ।

कनकावती सहरको बिचमा नर्मदा नदी थियो । नर्मदाको डिलमा पाकरी नामको रुख थियो । रुखको फेदमा एउटा स्याल बस्थ्यो । रुखको हाँगामा एउटा चिल बस्थ्यो । उनीहरूको राम्रो मित्रता थियो ।

एक दिन एउटी महिला नर्मदामा नुहाएर रुखको फेदमा आइन् । उनले त्यहाँ जीमूतवाहन देवतालाई नैवेद्य चढाई कथा भनिन् । कथा सुनेर चिल र स्यालले पनि उपवास गर्ने इच्छा गरे । त्यस रात नर्मदाको तीरमा एउटा व्यापारीको छोराको दाहसंस्कार भयो । शरीरको अधिकांश भाग जलेपछि मलामीहरू घर फर्किए । स्यालको मनमा मासु खाने इच्छा जाग्यो । स्यालले चिललाई खबरै नगरी एक्लै गएर मासु खायो, केही मासु लुकाएर पनि राख्यो ।

अर्को जन्ममा दुवैको जन्म ब्राह्मणका घरमा छोरीका रूपमा भयो । चिल शिलावती र स्याल कर्पूरावती भए । जेठी शिलावतीको विवाह धनी मानिससँग भयो । कान्छी कर्पूरावतीको विवाह चाहिँ राजासँग भयो । शिलावतीका सात छोरा जन्मिए । कर्पूरावतीको एउटा छोरो जन्मियो र त्यो पनि मऱ्यो । कालक्रमले राजासँग राम्रो सम्बन्ध रहेन । त्यस बेला शिलावतीले बहिनीलाई पूर्वजन्मको व्रतभङ्गको घटना सम्झाइन् । व्रतभङ्गका कारणले नै उनको शिशु मरेको थियो । थारु समुदाय आजकल पनि यो व्रत लिन्छ । यो व्रत ‘जितियापर्व’ नामले प्रसिद्ध छ ।

८. अनुच्छेदम् श्रुत्वा प्रश्नानाम् उचितोत्तरे (√) चिह्नम् योजयत *(अनुच्छेद सुनेर प्रश्नको सही उत्तरमा (√) चिह्न लगाउनुहोस्)*

अद्य श्रीपञ्चमी अस्ति । अद्य विद्यालये कार्यक्रमः भविष्यति । तत्र वयम् सरस्वतीपूजनम् करिष्यामः । सरस्वती विद्यायाः अधिष्ठात्री देवी अस्ति । तस्याः पूजनेन विद्यायाः अभ्यासेन च सा प्रसन्ना भविष्यति । तस्याः प्रसादेन वयम् विद्यावन्तः भविष्यामः ।

(क) श्रीपञ्चमी कदा अस्ति ?

(अ) अद्य (आ) श्वः (इ) ह्यः

(ख) अद्य विद्यालये किम् भविष्यति ?

(अ) वर्षा (आ) भ्रमणम् (इ) कार्यक्रमः

(ग) विद्यायाः अधिष्ठात्री देवी का अस्ति ?

(अ) काली (आ) लक्ष्मीः (इ) सरस्वती

(घ) कस्याः प्रसादेन वयम् विद्यावन्तः भविष्यामः ?

(अ) देव्याः (आ) सरस्वत्याः (इ) महिष्याः

आज श्रीपञ्चमी हो । आज विद्यालयमा कार्यक्रम हुने छ । त्यहाँ हामी सरस्वतीको पूजन गर्ने छौँ । सरस्वती विद्याकी अधिष्ठात्री देवी हुनुहुन्छ । पूजन र विद्याको अभ्यासले उहाँ खुसी हुनुहुने छ । उहाँ खुसी भएपछि हामी विद्यावान् हुने छौँ ।

९. रङ्गम् भरित्वा चित्रस्य नाम लिखत *(रङ भरी चित्रको नाम लेख्नुहोस्)*

इयम् -- अस्ति ।

१०. शिक्षकस्य सहयोगेन श्रुतिलेखनम् कुरुत *(शिक्षकको सहयोगमा श्रुतिलेखन गर्नुहोस्)*

शिक्षा, धरित्री, प्रचलति, शिक्षयति, पौत्री, लेखापालः, चत्वरः, भित्तिघटिका, मूलद्वारम्, विद्युद्व्यजनम्, चिल्लः, शृगालः, प्रार्थनासभा

११. चित्रम् विलोक्य वर्णयत *(चित्र हेरी वर्णन गर्नुहोस्)*

पाठशाला - विद्यालय, School
व्यजनम् - पङ्खा, Fan
चत्वरः - चउर, Meadow
चिल्लः - चिल, Eagle
धरित्री - पृथ्वी, Earth
पुत्री - छोरी, Daughter
पुत्रः - छोरा, Son
लोकः - संसार, World
शिक्षा - शिक्षा, Education
शृगालः - स्याल, Jackal
शाखा - हाँगा, Branch
नदीतीरम् - नदीको किनार, Riverbank
सुकरा - सजिलो, Easy
लेखापालः - लेखापाल, Accountant
प्रसन्नः/प्रसन्ना - खुसी, Happy
शिक्षितः/शिक्षिता - शिक्षाप्राप्त, Educated
पौत्री - नातिनी, Grand daughter
कक्षाकोष्ठः - कक्षाकोठा, Class-room
भित्तिघटिका - भित्ते घडी, Wall watch
जीवनयात्रा - जीवनको यात्रा, Journey of life

चतुर्दशः पाठः

सर्वसुन्दरम्

१. शिक्षकेण सह वाचयत *(शिक्षकसँगै गाउनुहोस्)*

शीतम् सलिलम् प्रवहति नद्याम्
शशकः धाव ति शीघ्रम् शीघ्रम्
'म्याउँ म्याउँ' नित्यम् वदति बिडालः
वसति अरण्ये दुष्टशृगालः ॥

नीलम् गगनम्, हरिता भूमिः
पारावारे नृत्यति ऊर्मिः
फुल्लति पुष्पम्, सरति सुगन्धः
उष्णः सूर्यः, शीतः चन्द्रः ॥

मेघः गर्जति वर्षायामे
वायुः विहरति पुष्पोद्याने
कोकिलगीतम् मधुरम् मधुरम्
मम प्रियमित्रम् पर्यावरणम् ॥

नदीमा चिसो पानी बग्छ । खरायो चाँडो चाँडो दौडिन्छ । बिरालो सधैँ 'म्याउँ म्याउँ' गर्छ । दुष्ट स्याल वनमा बस्छ ।

आकाश निलो छ । पृथिवी हरियो छ । तलाउमा छाल छचल्किन्छ । फूल फुल्छ अनि सुगन्ध फैलिन्छ । सूर्य तातो हुन्छ । चन्द्रमा चिसो हुन्छ ।

वर्षाकालमा मेघ गर्जन्छ । फूलबारीमा हावा चल्छ । कोइलीको गीत मिठो छ । पर्यावरण मेरो प्यारो साथी हो ।

२. रिक्तस्थाने धातोः उपयुक्तम् रूपम् लिखत *(खाली ठाउँमा धातुको उपयुक्त रूप लेख्नुहोस्)*

पठ् -	पठति	अपठत्	पठिष्यति
हस् -	हसति	------------	------------
कूज् -	कूजति	------------	------------
वद् -	वदति	------------	------------
धाव् -	धावति	------------	------------

३. चित्रम् दृष्ट्वा रिक्तस्थानम् पूरयत *(चित्र हेरेर खाली ठाउँ भर्नुहोस्)*

कासारः, वृक्षाः, सुन्दरम्, वानराः, चञ्चलाः, त्रयः, पश्यति

चित्रे ------------ अस्ति। वनम् ------------ अस्ति। वने ------------ सन्ति। तत्र चत्वारः ------------ सन्ति। वानराः ------------ सन्ति। वनस्य मध्ये ------------ अस्ति। कासारे ------------ मत्स्याः सन्ति। भेकः मत्स्यान् ------------ ।

चित्रमा वन छ। वन राम्रो छ। वनमा रुखहरू छन्। यहाँ चारओटा वानर छन्। वानरहरू चकचके छन्। वनको बिचमा तलाउ छ। तलाउमा तीनओटा माछा छन्। भ्यागुता माछाहरूलाई हेर्छ।

४. पठत, संयुक्ताक्षरम् रेखया परिवेष्टयत च *(पढ्नुहोस् र संयुक्त अक्षरमा गोलो घेरा लगाउनुहोस्)*

प(ङ्क)जः

शङ्खः

पतङ्गिका

भृङ्गः

जङ्गलम्

कुरङ्गः

५. उदाहरणम् अनुसृत्य शब्दान् निर्मात *(उदाहरण हेरी शब्द बनाउनुहोस्)*

का → कः ← पि; भे → कः; शु → कः

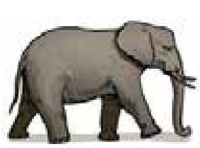
ना → गः ← न; मृ → गः; ख → गः

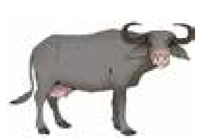
भृ → ङ्गः ← शृ; तु → ङ्गः; भ → ङ्गः

काकः	पिकः	------------	------------	------------	------------
------------	------------	------------	------------	------------	------------

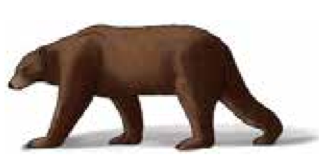
६. कोष्ठकात जन्तूनाम लिखत *(कोष्ठकबाट जनावरको नाम लेख्नुहोस्)*

भल्लूकः, श्वानः, महिषी, सिंहः, अजा, गजः

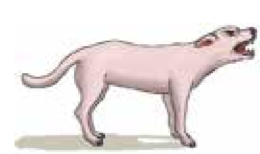

(क) -----------------

(ख) -----------------

(ग) -----------------

(घ) -----------------

(ङ) -----------------

(च) -----------------

७. लयम् अनुसृत्य वाचयत *(लय मिलाई वाचन गर्नुहोस्)*

दशकूपसमा वापी दशवापीसमो ह्रदः ।
दशह्रदसमः पुत्रो दशपुत्रसमो द्रुमः ॥

तुलसीगन्धमादाय यत्र गच्छति मारुतः ।
दिशो दश पुनात्याशु भूतग्रामांश्चतुर्विधान् ॥

दशओटा कुवा जस्तो एउटा पोखरी हुन्छ । दशओटा पोखरीजस्तो एउटा तलाउ हुन्छ । दशओटा तलाउ जस्तो एउटा छोरो हुन्छ, दश छोरा जस्तो एउटा रुख हुन्छ ।

तुलसीको गन्ध मिसिएको हावा जहाँ बहन्छ, त्यस ठाउँका दश दिशा पवित्र हुन्छन् । त्यहाँ सबै प्राणीहरू पनि स्वस्थ हुन्छन् ।

८. अनुच्छेदम् पठित्वा उत्तरम् लिखत *(अनुच्छेद पढ्नुहोस् र उत्तर लेख्नुहोस्)*

अस्माकम् देशस्य पर्यावरणम् सुन्दरम् अस्ति । उत्तरे हिमालयः अस्ति । तत्र अधिकम् शैत्यम् भवति । हिमालयात् अनेकाः नद्यः प्रवहन्ति । कौशिकी, गण्डकी, नारायणी, कर्णाली, त्रिशूली चेत्याद्याः नेपालस्य प्रमुखाः नद्यः सन्ति । तासु निर्मलम् जलम् वहति । तत्र मत्स्याः, ग्राहाः अन्ये जलजन्तवः च वसन्ति । पर्वत क्षेत्रे हरितानि वनानि सन्ति । वनेषु बहुविधाः वृक्षाः, वनस्पतयः, ओषधयः च सन्ति । तत्र बहवः पशवः निवसन्ति । मृगाः नृत्यन्ति, कोकिलाः कूजन्ति, पतङ्गिकाः

भ्रमन्ति, शशकाः उत्प्लवन्ते । वने मधुराणि फलानि फलन्ति, सुन्दराणि पुष्पाणि च फुल्लन्ति । तराईक्षेत्रे घनानि वनानि सन्ति । तत्र गजाः, व्याघ्राः, गण्डकाः, वराहाः चेत्यादयः जन्तवः वसन्ति । अत्र विशालानि क्षेत्राणि सन्ति । क्षेत्रेषु बहु अन्नम् फलति । अतः तराईप्रदेशः अन्नभाण्डागारः इति उच्यते । उत्तरस्य सुन्दरैः हिमालयैः, मध्यस्य हरितैः पर्वतैः, दक्षिणस्य च विशालैः क्षेत्रैः सुशोभितः अस्माकम् देशः सुन्दरः अस्ति ।

(क) नेपालस्य कस्मिन् भागे हिमालयः वर्तते ?

(अ) मध्यभागे (आ) दक्षिणभागे (इ) उत्तरभागे

(ख) नद्यः कुतः प्रवहन्ति ?

(अ) वनात् (आ) हिमालयात् (इ) गगनात्

(ग) मृगाः किम् कुर्वन्ति ?

(अ) नृत्यन्ति (आ) धावन्ति (इ) कूजन्ति

(घ) वने कीदृशानि फलानि फलन्ति ?

(अ) सुन्दराणि (आ) मधुराणि (इ) घनानि

(ङ) अन्नभाण्डागारः कः ?

(अ) हिमालयप्रदेशः (आ) तराईप्रदेशः (इ) पर्वतीयप्रदेशः

हाम्रो देशको वातावरण सुन्दर छ । यसको उत्तरमा हिमाल छ । त्यहाँ धेरै जाडो हुन्छ । हिमालयबाट धेरै नदीहरू बग्छन् । कोशी, गण्डकी, नारायणी, कर्णाली, त्रिशूली आदि प्रमुख नदीहरू छन् । त्यहाँ स्वच्छ पानी बग्छ । त्यहाँ माछा, गोहीजस्ता जलचर जन्तुहरू बस्छन् । पहाडमा हरिया वनहरू छन् । वनमा धेरै रुख, बिरुवा अनि औषधीहरू छन् । त्यहाँ धेरै पशुहरू बस्छन् । मृगहरू नाच्दछन्, कोइलीहरू गीत गाउँछन्, पुतलीहरू घुम्दछन्, खरायोहरू उफ्रिन्छन् । वनमा मिठा फल फल्दछन्, सुन्दर फूलहरू फुल्छन् । तराईमा घना वन छ । त्यहाँ हात्ती, बाघ, गैंडा, बँदेल आदि जन्तुहरू बस्छन् । यहाँ विशाल खेत छ । खेतमा धेरै अन्न फल्छ । त्यसैले तराईलाई अन्नको भण्डार भनिन्छ । उत्तरका सुन्दर हिमालले, पहाडका हरिया पर्वतले र दक्षिणका विशाल समथर भूभागले शोभित हाम्रो देश सुन्दर छ ।

९. कोष्ठकात् शब्दम् विचित्य रिक्तस्थानम् पूरयत *(कोष्ठबाट शब्द छानी खाली ठाउँ भर्नुहोस्)*

प्रसन्नाः, ताराः, आकाशे, चन्द्रम्, रमते, शीतलः, पूर्णिमायाम्,

------------ चन्द्रः उदेति । चन्द्रस्य समीपे ------------ भवन्ति । चन्द्रस्य प्रकाशः ------------ भवति । माता अनुजम् ------------ दर्शयति । अनुजः चन्द्रम् दृष्ट्वा ------------ । अहम् अपि ------------ चन्द्रम् पश्यामि । चन्द्रम् दृष्टवा सर्वे ------------ भवन्ति ।

आकाशमा चन्द्रमा उदाउँछ । चन्द्रमाका नजिक ताराहरू छन् । चन्द्रमाको प्रकाश शीतल हुन्छ । आमा भाइलाई चन्द्रमा देखाउनुहुन्छ । भाइ चन्द्रमालाई देखेर रमाउँछ । म पनि पूर्णिमामा चन्द्रमा हेर्छु । चन्द्रमा देखेर सबै खुसी हुन्छन् ।

शशकः - खरायो, Rabbit
नित्यम् - सधैं, Always
गगनम् - आकाश, Sky
पुष्पम् - फूल, Flower
ऊर्मिः - छाल, Wave
सूर्यः - सूर्य, Sun
पर्यावरणम् - वातावरण, Environment
कासारः - पोखरी, Pond
वानरः - बाँदर, Monkey
मत्स्यः - माछो, Fish

भेकः - भ्यागुतो, Frog
पतङ्गिका - पुत्तली, Butterfly
कूपः - कुवा, Well
चन्द्रः - चन्द्रमा, Moon
मेघः - बादल, Cloud
वायुः - हावा, Air
मधुरम् - मिठो, Sweet
पुत्रः - छोरो, Son
द्रुमः - रुख, Tree
मारुतः - हावा, Air

भाण्डागारः - भण्डार, Store
शावकः - बच्चा, Baby
क्षेत्रम् - खेत, Farmland
पूर्णिमा - पूर्णिमा तिथि, Full moon day
अनुजः - भाइ, Younger brother
शीतम् - चिसो, Cold
गर्जति - कराउँछ, Roars
नृत्यति - नाच्छ, Dances
पारावारम् - दुवै किनार, Both banks of the river

पञ्चदशः पाठः

कीटगणः

१. शिक्षकेण सह वाचयत *(शिक्षकसँगै गाउनुहोस्)*

मधुमक्षिके ! मधुमक्षिके !
कुरुषे कथम् मधुसञ्चयम् ?
कुसुमम् भवेत् गहने वने ।
अयि गच्छ भो ! भ्रम निर्भयम् ॥

मधुमक्षिके ! मधुमक्षिके !
मधुरम् रवम् कुरुषे कथम् ?
सखि ! सन्ततम् वस मद्गृहे ।
तव गीतिकाञ्च शृणोम्यहम् ॥

मधुमक्षिके ! मधुमक्षिके !
अयि ! मित्रताम् कुरुषे कथम् ?
सह तिष्ठ मे सुखदुःखयोः ।
सखि ! माम् च शिक्षय मेलनम् ॥

हे मौरी ! हे मौरी ! कसरी मह जम्मा गर्छौ ? घनघोर वनमा फूल होला, तिमी त्यहाँ जाऊ अनि नडराईकन डुल ।

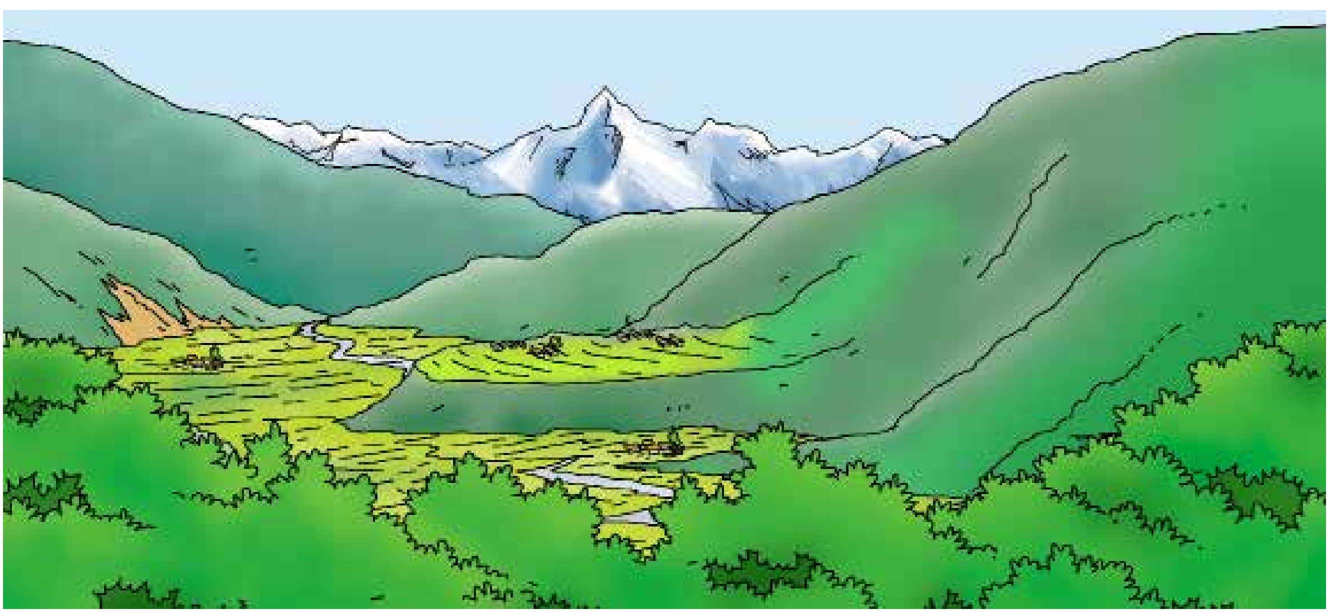
हे मौरी ! हे मौरी ! मधुर आवाज कसरी निकाल्छौ ? हे साथी ! सधैँ मेरो घरमा बस । म सधैँ तिम्रो गीत सुन्छु ।

हे मौरी ! हे मौरी ! भन न कसरी मित्रता गर्छौ ? तिमी सुख र दुःखमा मसँगै बस । हे साथी ! मलाई मेलमिलापको शिक्षा देऊ ।

२. उदाहरणम् विलोक्य रिक्तस्थाने समुचितम् वाक्यम् लिखत *(उदाहरण हेरी खाली ठाउँमा सुहाउँदो वाक्य लेख्नुहोस्)*

पुष्पम् फुल्लति ।	पुष्पे फुल्लतः ।	पुष्पाणि फुल्लन्ति ।
फलम् फलति ।	----------------------------	---------------------------- ।
---------------------------- ।	पत्रे पततः ।	---------------------------- ।
----------------------------	----------------------------	जलानि वहन्ति ।
----------------------------	उद्याने स्तः ।	---------------------------- ।

३. चित्रम् विलोक्य समुचितशब्दस्य चयनेन रिक्तस्थानम् पूरयत *(चित्र हेरी मिल्ने शब्द छानेर खाली ठाउँ भर्नुहोस्)*

हिमालयः ------------ (सुन्दरः, मधुरः) अस्ति । हिमालयात् ------------ (नदी, वनम्) प्रवहति । नद्याः तीरे ------------ (पुष्पाणि, फलानि) फुल्लन्ति । पुष्पेषु ------------ (मधुमक्षिकाः, पिपीलिकाः) भ्रमन्ति । पुष्पाणाम् रसः ------------ (मधुरः, तिक्तः) भवति । रसम् आदाय मधुमक्षिकाः ------------ (मधु, दधि) निर्मान्ति । पतङ्गिका ------------ (मधुमक्षिकायाः, पुष्पस्य) सखी अस्ति । सा अपि ------------ (उद्याने, नद्याम्) विहरति ।

हिमाल राम्रो छ । हिमालबाट नदी बग्छ । नदीको तीरमा फूल फुल्छन् । फूलमा मौरी घुम्छन् । फूलको रस मिठो हुन्छ । रस लिएर मौरीले मह बनाउँछन् । पुतली मौरीको साथी हो । त्यो पनि बगैंचामा घुम्छ ।

४. चित्रम् विलोक्य शब्दम् उच्चारयत *(चित्र हेर्नुहोस् र शब्दको उच्चारण गर्नुहोस्)*

मधुमक्षिका

पिपीलिका

पतङ्गिका

भ्रमरः

दंशः

मशकः

५. उदाहरणानुसारेण शब्दान् अन्विष्य रेखया परिवेष्टयत *(उदाहरण हेरी शब्द खोजेर गोलो घेरा लगाउनुहोस्)*

म	धु	म	क्षि	का	प
श	पि	व	र	सः	त
कः	हि	पी	वृ	क्षः	ङ्गि
मि	मा	म	लि	क्षा	का
दं	ल	धु	मः	का	सा
शः	यः	रः	भ्र	म	रः

६. परस्परम् मेलयत *(जोडा मिलाउनुहोस्)*

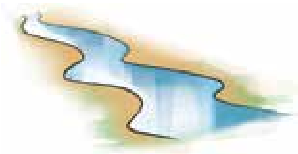
मेघः

वनम्

तडागः

हिमालयः

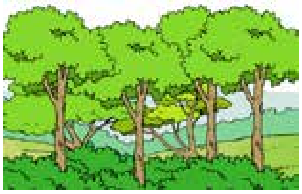
वृक्षः

आकाशः

हिमम्

नदी

७. द्रुतम पठत *(छिटो छिटो पढ्नुहोस्)*

जलस्थाः मीनाः

वनस्थाः पादपाः

गगनस्थाः ताराः

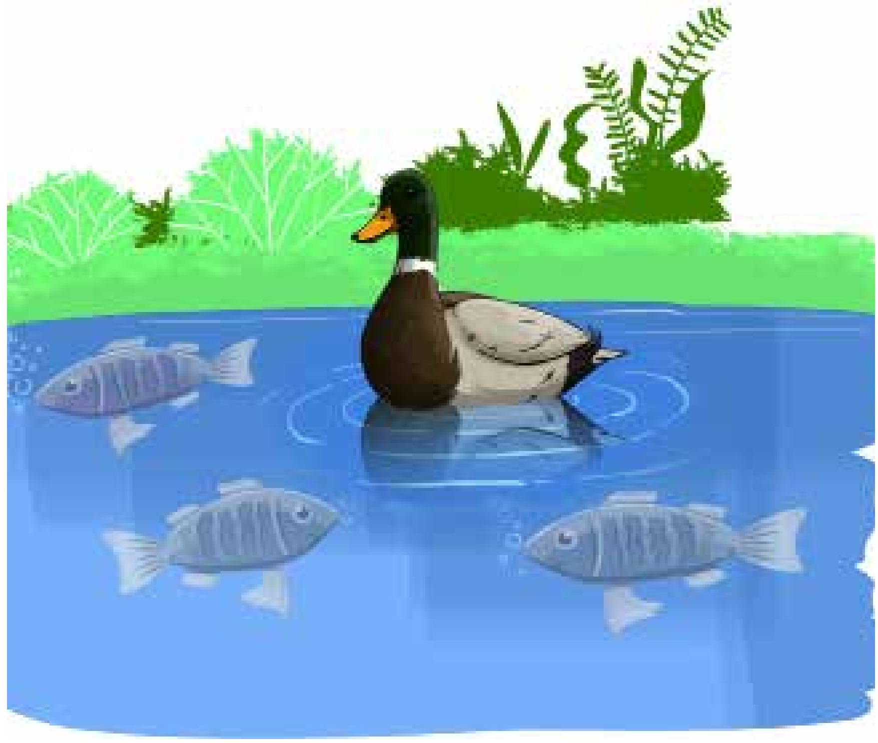
वृक्षस्थाः सुमनसः

देवालयस्थाः देवाः

विद्यालयस्थाः बालाः

भवन्ति शोभाजनकाः

नेत्रोत्सवजनकाः ॥

माछाहरू पानीमा बस्छन् । रुखहरू वनमा हुन्छन् । ताराहरू आकाशमा हुन्छन् । फूलहरू रुखमा हुन्छन् । देवताहरू मन्दिरमा हुन्छन् । बालकहरू विद्यालयमा हुन्छन् । यिनीहरू राम्रा हुन्छन् । यी सबैलाई हेर्दा आँखालाई आनन्द आउँछ ।

८. अनुच्छेदम् पठत, समुचितशब्देन रिक्तस्थानम् पूरयत च *(अनुच्छेद पढ्नुहोस् र उपयुक्त शब्द राखी खाली ठाउँ भर्नुहोस्)*

अस्माकम् पुरतः बहूनि वस्तूनि सन्ति । मृत्तिका, पाषाणः, वायुः इत्यदीनि वस्तूनि मानवस्य जीवने अत्यावश्यकानि सन्ति । तथैव जलम्, स्थलम्, नभः च उपयोगिनि भवन्ति ।

मृत्तिका अस्ति, पाषणः अस्ति । मृत्तिकया पाषाणेन च वयम् गृहम् निर्मामः । जलम् अस्ति, स्थलम् अस्ति । वयम् जलम् पिबामः । वयम् स्थले विचरामः । वायुः अस्ति, आकाशः अस्ति । आकाशे वायुः वहति । वायुना वयम् जीवामः । हिमालयः अस्ति, नदी अस्ति, नदी हिमालयाद वहति । नद्याम् जलम् भवति । वृक्षः अस्ति कासारः अस्ति । वृक्षः कासारात् जलम् गृह्णाति वृक्षः प्राणवायुम् प्रसारयति । तडागः अस्ति । निर्झरः अस्ति । तडागेन निर्झरेण च प्रकृतिः शोभना भवति । एतैः प्रकृतिः शोभिता अस्ति । एतेषाम् प्रयोगेण मानवस्य जीवनम् सञ्चलति ।

दूषितम् जलम् पीत्वा मानवः रुग्णः भवति । तथा एव दूषितेन वायुना अपि अनेके रोगाः

वर्धन्ते । मन्त्राणि उच्चध्वनिम् निःसारयन्ति । तेन अस्माकम् मानसिकम् स्वास्थ्यम् विकृतम् भवति । दूषितायाम् मृत्तिकायाम् अन्नम् न फलति । अन्नेन बिना मानवस्य जीवनम् कष्टपूर्णम् भवति । पर्यावरणेन विना जीवनम् न सम्भवति । अतः पर्यावरणस्य रक्षा कर्तव्या । जलस्य, वायोः, ध्वनेः, मृत्तिकायाः च स्वच्छतायै प्रयासः करणीयः ।

हाम्रो वरिपरि धेरै वस्तु छन् । ढुङ्गो, माटो, हावा, पानी, जमिन, आकाश आदि वस्तु मान्छेको जीवनमा उपयोगी हुन्छन् । त्यसै गरी बिरुवा, नदी, तलाउ, झरना आदिले प्रकृति सुशोभित छ । यी पदार्थहरूको प्रयोग गरेर मानिसको जीवन चल्छ ।

प्रदूषित पानी पिएर मानिस रोगी हुन्छ । त्यसैगरी प्रदूषित हावाले पनि धेरै रोग बढ्दछन् । मन्त्रहरू ठुलो आवाज निकाल्छन् । त्यसले हाम्रो मानसिक स्वास्थ्य बिग्रन्छ । दूषित माटामा अन्न फल्दैन । अन्नबिना मानवको जीवन कष्टपूर्ण हुन्छ ।

वातावरणबिना जीवन सम्भव हुँदैन । त्यसैले वातावरणको रक्षा गर्नुपर्दछ । पानी, हावा, आवाज र माटाको स्वच्छताका लागि प्रयास गर्नुपर्दछ ।

(क) मृत्तिकया -------------------- च वयम् गृहम् निर्मामः ।

(ख) -------------------- वायुः प्रवहति ।

(ग) -------------------- मानवस्य जीवने उपयोगीनि सन्ति ।

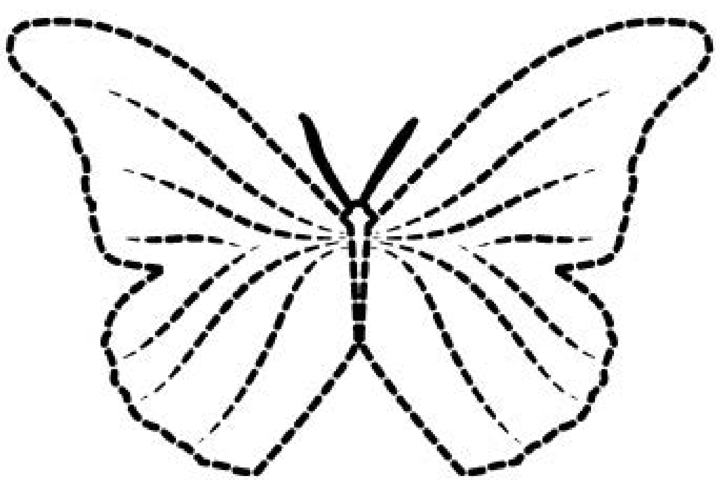
(घ) वनस्पतिः, नदी, तडागः, निर्झरः इत्यादिभिः -------------------- अस्ति ।

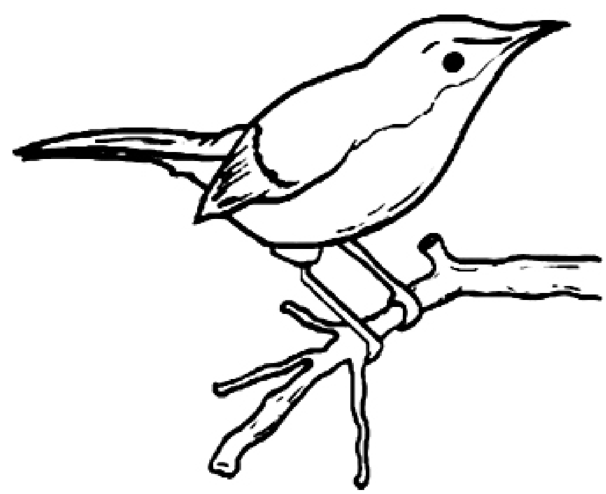
(ङ) -------------------- मानवः रुग्णः भवति ।

(च) मन्त्राणि -------------------- निःसारयन्ति ।

(छ) जलस्य, वायोः, -------------------- प्रयासः करणीयः ।

९. उपयुक्तम् रङ्गम् योजयत *(सुहाउँदो रङ भर्नुहोस्)*

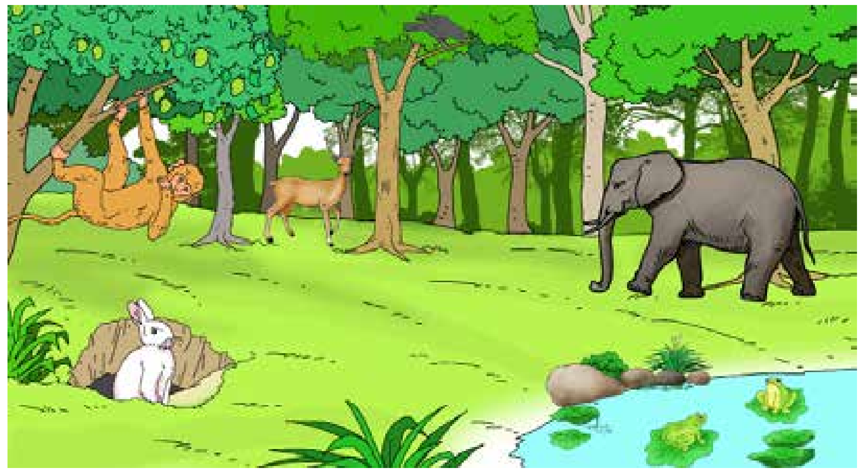

मधुमक्षिके ! - हे मौरी, O bee	**पिपीलिका** - कमिलो, Ant	**बालाः** - बालकहरू, Children
कुसुमम् - फूल, Flower	**मशकः** - लामखुट्टे, Mosquito	**परितः** - वरिपरि, Around
रवम् - आवाज, Voice	**दंशः** - डाँस, Gadly	**पाषाणः** - ढुङ्गो, Stone
मेलनम् - मेलमिलाप, Reconciliation	**वृक्षः** - रुख, Tree	**जलम्** - पानी, Water
सुखदुःखयोः - सुख र दुःखको, Of happiness and sorrow	**हिमम्** - हिउँ, Snow	**निर्झरः** - झरना, Waterfall
	आकाशः - आकाश, Sky	**मृत्तिका** - माटो, Soil
नदी - नदी, River	**मीनः** - माछो, Fish	**ध्वनिः** - आवाज, Sound
रसः - रस, Juice	**वृक्षस्थाः** - रुखमा बसेका, Living in a tree	**विहरति** - घुम्छ, Visit

षोडशः पाठः

वनमैत्री

१. शिक्षकेण सह वाचयत *(शिक्षकसँगै गाउनुहोस्)*

गहने विपिने विचरति सिंहः
प्लवते नद्याम् चञ्चलमत्स्यः
अश्वः मार्गे धावति शीघ्रम्
हंसः गच्छति मन्दम् मन्दम् ॥

'म्याउँ म्याउँ' करोति यत्र बिडालः
चूँ चूँ क्रन्दति मूषकराजः
गगने का का क्रोशति काकः
कुञ्जे गायति कोकिलराजः ॥

हरिणः खादति हरितम् घासम्
'बाँ बाँ' वत्सः गायति गीतम्
महिषी यच्छति दुग्धम् अधिकम्
उच्चैः बुक्कति श्वानः सततम् ॥

घना वनमा सिंह हिँड्छ । चकचके माछो नदीमा पौडिन्छ । घोडा बाटामा छिटो छिटो कुद्छ । हाँस बिस्तारै हिँड्छ । बिरालो म्याउँ म्याउँ गर्छ । मुसाको राजा चुँ चुँ गर्छ । आकाशमा काग का का गर्छ । कोइलीको राजा कुञ्जमा कराउँछ । हरिण हरियो घाँस खान्छ । बाच्छो बाँ बाँ गर्दै कराउँछ । भैँसीले धेरै दुध दिन्छ । कुकुर ठुलो स्वरले सधैँ कराउँछ ।

२. चित्रम् विलोकयत, कथाम् प्रपूर्य उपयुक्तम् शीर्षकम् च दत्त *(चित्र हेरेर कथा पूरा गरी मिल्ने शीर्षक दिनुहोस्)*

शाखायाम्, शिशुः, गृहम्, वृक्षः, मुखे, प्रसन्नः, आहारम्, बहिः

वने एकः ------------ अस्ति । वृक्षस्य ------------ नीडम् अस्ति । नीडम् चटकस्य ------------ अस्ति । चटकस्य एकः ------------ अस्ति । चटकः दिवसे नीडाद् ------------ गच्छति । दूरम् गत्वा सः ------------ आनयति । आहारम् आनीय सः शिशोः ------------ निदधाति । आहारम् प्राप्य शिशुः ------------ भवति ।

वनमा एउटा रुख छ । रुखको हाँगामा गुँड छ । गुँड भँगेराको घर हो । भँगेराको एउटा बच्चो छ । भँगेरो दिउँसो गुँडबाट बाहिर जान्छ । टाढा गएर चारो ल्याउँछ । चारो ल्याएर बच्चाको मुखमा हालिदिन्छ । चारो पाएर बच्चा खुसी हुन्छ ।

३. चित्रम् विलोक्य नाम कथयत *(चित्र हेरी नाम भन्नुहोस्)*

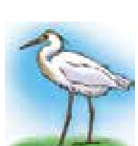
हंसः

गृध्रः

शुकः

बकः

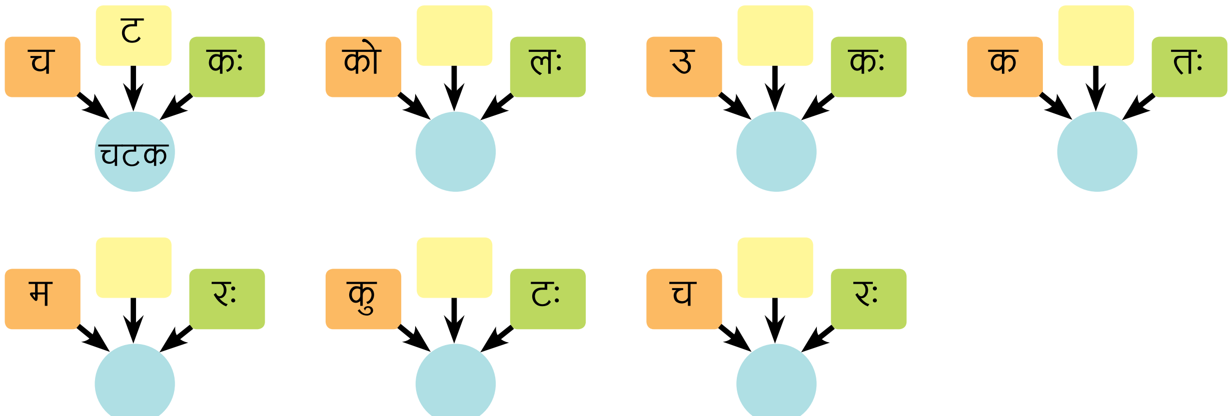
गरुडः

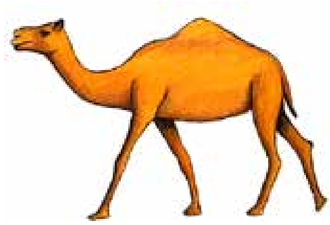
जतुका

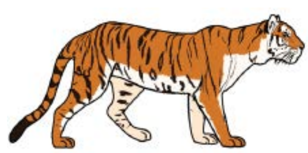
४. रिक्तस्थाने उपयुक्तम् अक्षरम् भरित्वा पक्षिणः नाम लिखत *(खाली ठाउँमा उपयुक्त अक्षर भरेर चराको नाम लेख्नुहोस्)*

कपोतः, उलूकः, चकोरः, कुक्कुटः, चटकः, कोकिलः, मयूरः

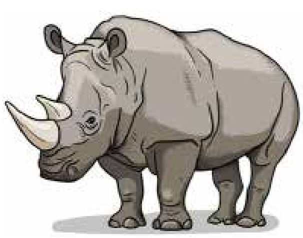

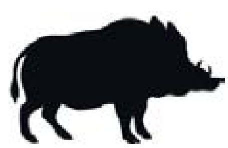
५. चित्रम् विलोक्य शब्दानाम् शुद्धम् उच्चारणम् कुरुत *(चित्र हेरी शब्दहरूको शुद्ध उच्चारण गर्नुहोस्)*

उष्ट्रः

व्याघ्रः

गह्वरम्

गण्डकः

दंष्ट्री

प्लवङ्गः

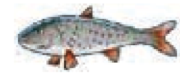
६. शुद्धम् पठत *(शुद्धसँग पढ्नुहोस्)*

बकवच्चिन्तयेदर्थान् सिंहवच्च पराक्रमेत् ।
वृकवच्चावलुम्पेत शरवच्च विनिष्पतेत् ॥

बकुल्लाको जसरी चिन्तन गर्नुपर्छ । सिंहको जस्तो पराक्रम गर्नुपर्छ । ब्वाँसोले जस्तै अवसरको सदुपयोग गर्नुपर्छ । बाणले झैं लक्ष्य प्राप्त गर्नुपर्छ ।

७. परस्परम् मेलयत *(जोडा मिलाउनुहोस्)*

कच्छपः

खगः

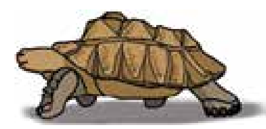
मत्स्यः

गोष्ठम्

व्याघ्रः

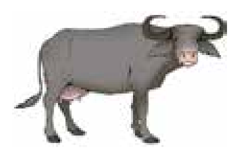
नीडम्

महिषी

गुहा

८. अनुच्छेदम् पठित्वा उत्तरम् लिखत *(अनुच्छेद पढेर उत्तर लेख्नुहोस्)*

धर्मवीरः राई भोजपुरमण्डलस्य गोगनेग्रामे वसति । तस्य पिता सन्तवीरः कृषिकर्मणा जीविकाम् निर्वहति । तस्य गृहे पशवः अपि पालिताः सन्ति । पशूनाम् निवासाय गोष्ठम् निर्मितम् अस्ति । गोष्ठे त्रयः गावः सन्ति, द्वौ वत्सौ स्तः, द्वौ वृषभौ स्तः, एका महिषी अस्ति, पञ्च अजाः सन्ति, बहवः कुक्कुटाः अपि सन्ति । कुक्कुटानाम् रक्षणाय कुक्कुरः अपि पालितः अस्ति । कुक्कुरः शृगालात् कुक्कुटान् रक्षति । सन्तवीरः दिवा अजान् वनेम् नीत्वा चारयति । वने व्याघ्रः अपि इतस्ततः विचरति । सन्तवीरः दत्तचित्तः सन् अजान् व्याघ्रात् रक्षति । धर्मवीरस्य माता धनमाया अस्ति । सा

गवाम्, अजानाम्, वृषभाणाम्, महिष्याः च कृते क्षेत्राद् घासम् आनयति । ते क्षेत्रे धान्यादीनि अन्नानि उत्पादयन्ति । गृहे धान्यम् खादितुम् मूषकाः आगच्छन्ति । तेभ्यः धान्यम् रक्षितुम् एकः चतुरः बिडालः अपि पालितः अस्ति । सः महिष्याः दुग्धम् पिबति, मूषकात् अन्नानि च रक्षति ।

(क) धर्मवीरः राई कुत्र वसति ?

(अ) ग्रामे (आ) नगरे (इ) विदेशे

(ख) पशूनाम् पालनाय किम् निर्मितम् अस्ति ?

(अ) गृहम् (आ) गोष्ठम् (इ) मन्दिरम्

(ग) धर्मवीरस्य माता किम् करोति ?

(अ) नगरम् गच्छति (आ) छात्रान् पाठयति (इ) घासम् आनयति

(घ) कुक्कुरः कस्मात् कुक्कुटान् रक्षति ?

(अ) व्याघ्रात् (आ) श्येनात् (इ) शृगालात्

(ङ) बिडालः कीदृशः अस्ति ?

(अ) अलसः (आ) चतुरः (इ) स्वल्पः

धर्मवीर राई भोजपुर जिल्लाको गोगने गाउँमा बस्छन् । उनका पिता सन्तवीर खेतीपाती गरेर जीविका गर्छन् । उनका घरमा थेरै पशुहरू पालिएका छन् । पशुपालनका लागि गोठ बनाइएको छ । गोठमा तीनओटा गाई छन्, दुईओटा बाच्छा छन्, दुईओटा गोरु छन्, एउटा भैंसी छ, पाँचओटा बाख्रा छन्, धेरै कुखुराहरू पनि छन् । कुखुरालाई जोगाउनका लागि एउटा कुकुर पालिएको छ । त्यसले कुखुरालाई स्यालबाट जागाउँछ । सन्तवीर दिउँसो बाख्रा वनमा लगेर चराउँछन् । वनमा बाघ यताउता डुलिरहन्छ । सन्तवीर त्यसबाट बाख्रालाई जोगाउँछन् ।
धर्मवीरकी आमा धनमाया हुन् । उनी गाई, बाख्रा, गोरु र भैंसीका लागि खेतबाट घाँस ल्याउँछिन् । उनीहरू खेतमा अन्न फलाउँछन् । घरमा धान खानका लागि मुसाहरू आउँछन् । तिनीहरूबाट धान जोगाउन एउटा चलाख बिरालो पालिएको छ । त्यसले भैंसीको दुध खान्छ र मुसाबाट अन्न पनि जोगाउँछ ।

९. यथोदाहरणम् कोष्ठकात् शब्दम् विचित्य रिक्तस्थानम् पूरयत *(उदाहरण हेरी कोठाबाट शब्द छानेर खाली ठाउँ भर्नुहोस्)*

अजः घासम् खादति ।	अजौ घासम् खादतः	अजाः घासम् खादन्ति ।
व्याघ्रः वने विचरति ।	-------------------------------	व्याघ्राः वने विचरन्ति ।
-------------------------------।	मत्स्यौ जले मज्जतः	-------------------------------।
सर्पः भूमौ सर्पति ।	-------------------------------।	-------------------------------।
-------------------------------	बिडालौ मूषकान् खादतः ।	-------------------------------।
-------------------------------।	-------------------------------	मूषकाः विले निवसन्ति ।

अश्वः - घोडा, Horse
सिंहः - सिंह, Lion
हंसः - हाँस, Duck
काकः - काग, Crow
कोकिलराजः - कोइली, Black cuckoo
वत्सः - बाच्छो, Calf
खादति - खान्छ, Eats
गीतम् - गीत, Song
महिषी - भैंसी, Buffalo
दुग्धम् - दुध, Milk
अधिकम् - धेरै, More
बुक्कति - भुक्छ, Barks
चटकः - भगेँरो, Sparrow
नीडम् - गुँड, Nest
शिशुः - बच्चो, Baby
गृहम् - घर, House
उष्ट्रः - उँट, Camel
गहवरम् - गुफा, Cave
गण्डकः - गैंडा, Rhino
दंष्ट्री - बँदेल, Boar
प्लवङ्गः - बाँदर, Monkey
गृध्रः - गिद्ध, Vulture
जतुका - चमेरो, Bat
शुकः - सुगा, Parrot
काकचेष्टा - कागको जस्तो चलाखी, Wisdom like a crow
श्वाननिद्रा - कुकुरको जस्तो निद्रा, Sleep like a dog
शरवत् - बाणजस्तै, Like an arrow
पशवः - पशुहरू, Animals
वृषभौ - दुई गोरु, Two oxen
कुक्कुटाः - कुखुरा, Chicken
मूषकः - मुसो, Rat
घासम् - घाँस, Grass
विलम् - दुलो, Hole

सप्तदशः पाठः

उद्यानशोभा

१. शिक्षकेण सह वाचयत *(शिक्षकसँगै गाउनुहोस्)*

उद्यानम् उद्यानम्
उद्याने कुरु रमणम्
बालानाम् युवकानाम्
वृद्धानाम् तत्र भ्रमणम् ।

उद्यानम् उद्यानम्
उद्याने कुरु गमनम्
पुष्पाणाम् मृदु हसनम्
विहगानाम् खलु वसनम् ।

उद्यानम् उद्यानम्
उद्याने कुरु पठनम्
वेलायाः उपयोगे
शास्त्राणाम् कुरु मननम् ।

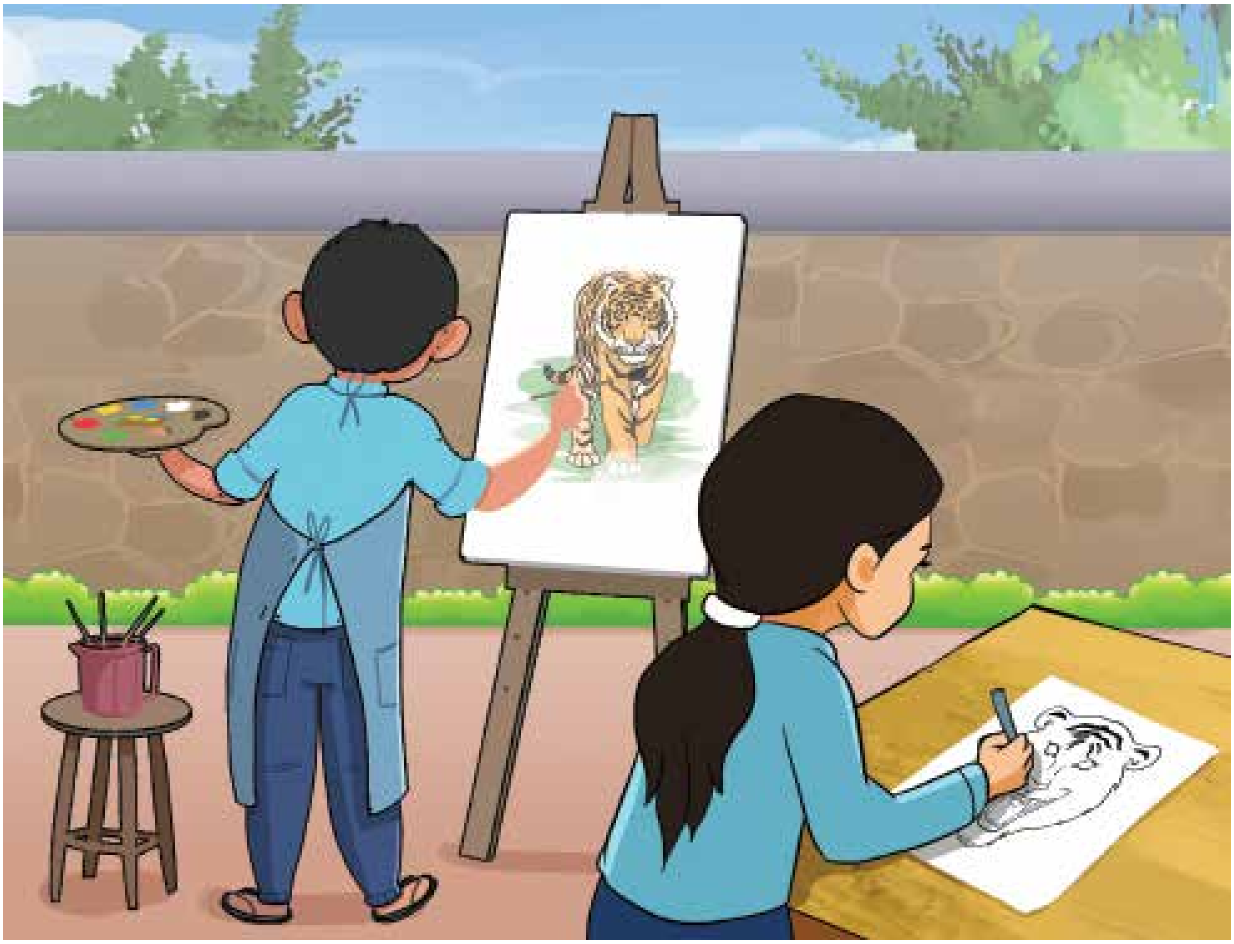

अहा ! बगैंचा । बगैंचामा रमाउने काम गर । बालक, युवक र वृद्धहरू बगैंचामा भ्रमण गर्छन् ।
अहा ! बगैंचा । बगैंचामा जाऊ । फूलहरूको हाँसो मिठो हुन्छ । त्यहाँ चराहरू बस्छन् ।
अहा ! बगैंचा । बगैंचामा गएर पढ । समयको उपयोग गरी शास्त्रहरूको मनन गर ।

२. कथाम् पठत *(कथा पढ्नुहोस्)*

सुलता प्रजापतिः पाल्पामण्डले वसति स्म । सा द्वितीयायाम् कक्षायाम् पठति स्म । चित्रकलायाम् तस्याः अभिरुचिः आसीत् । सा सुन्दराणि चित्राणि निर्माति स्म । सा सुशीला आसीत् ।

एकदा सा चित्रम् निर्मातुम् सन्नद्धा आसीत् । तदा पितामहः तस्याः समीपम् आगच्छत् । सः अपृच्छत्, “पौत्रि ! किम् कुर्वन्ती असि ?” सुलता उदतरत्, “अहम् चित्रस्य रचनाम् कुर्वन्ती

अस्मि ।'' तत् श्रुत्वा पितामहः अवदत्, "एतेन जीवनस्य वृत्तिः न सम्भवति । त्वम् पठने मतिम् देहि ।'' एतत् आकर्ण्य सा खिन्ना अभवत् । ततः गृहे सा चित्रस्य रचनाम् न अकरोत् । विद्यालये तु समयम् निष्कास्य सा चित्राणि रचयति स्म ।

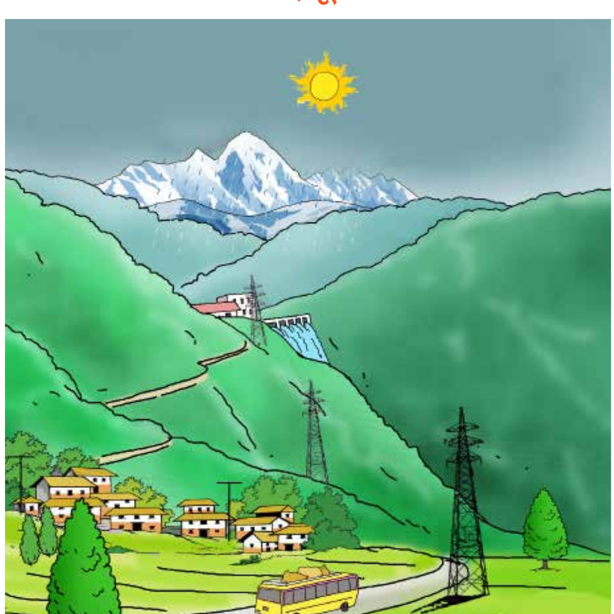
मासानन्तरम् चित्ररचनायाः प्रतियोगिता अभवत् । तस्याम् प्रतियोगितायाम् सुलता अपि सहभागिनी अभवत् । तत्र द्वितीयायाः कक्षायाः विद्यार्थिषु सा प्रथमम् स्थानम् अलभत । गृहे तस्मिन् विषये सा किमपि न अवदत् । अपरस्मिन् दिने पितामहः आकाशवाण्याम् समाचारम् शृण्वन् आसीत् । तत्र सः 'सुलता चित्ररचनाप्रतियोगितायाम् प्रथमम् स्थानम् अलभत' इति अशृणोत् । तस्मिन् एव समये प्रधानाध्यापकः तत्र प्राप्नोत् । सः पितामहम् पितरौ च वर्धापनम् कथयित्वा अवदत्, "सुलता प्रतिभाशालिनी अस्ति । एषा अस्माकम् विद्यालयस्य आभूषणम् वर्तते । एताम् प्राप्य वयम् गौरवम् कुर्मः ।" तत् श्रुत्वा पितामहः ग्लानिम् अन्वभवत् । सः सुलताम् अवदत्, "पौत्रि ! क्षमस्व माम् । प्रतिज्ञाम् च कुरु, त्वम् कदापि स्वरुचिम् न त्यजसि ।" पितामहस्य वचनम् श्रुत्वा सा च प्रसन्ना अभवत् । कालानन्तरम् सा प्रसिद्धा चित्रलेखिका अभवत् ।

सुलता प्रजापति पाल्पा जिल्लामा बस्थिन् । उनी दुई कक्षामा पढ्थिन् । चित्रकलामा उनको रुचि थियो । उनी राम्रा चित्र बनाउँथिन् । उनी असल थिइन् ।

एक दिन उनी चित्र बनाउन लागेकी थिइन् । त्यही बेला हजुरबुबा उनको नजिक आइपुग्नुभयो । उहाँले सोध्नुभयो, “नातिनी ! के गर्दै छौ ?” सुलताले उत्तर दिइन्, “म चित्र बनाउँदै छु ।” त्यो सुनेर हजुरबुबाले भन्नुभयो, “यसबाट जीवनको निर्वाह हुँदैन । तिमी पढ्नमा ध्यान देऊ ।” यस्तो सुनेर उनी खिन्न भइन् । त्यसपछि उनले घरमा चित्र बनाउन छोडिन् । विद्यालयमा चाहिँ समय निकालेर उनी चित्र बनाउँथिन् ।

एक महिनापछि चित्रकलाको प्रतियोगिता भयो । त्यस प्रतियोगितामा सुलता पनि सहभागी भइन् । त्यहाँ दुई कक्षाका विद्यार्थीहरूमध्ये उनले प्रथम स्थान प्राप्त गरिन् । घरमा त्यस विषयमा उनले केही भनिनन् । अर्को दिन हजुरबुबा रेडियोमा समाचार सुन्दै हुनुहुन्थ्यो । त्यहाँ उहाँले ‘सुलता चित्ररचनाको प्रतियोगितामा प्रथम भइन्’ भन्ने सुन्नुभयो । त्यही बेला प्रधानाध्यापक त्यहाँ आइपुग्नुभयो । उहाँले हजुरबुबा र बुबाआमालाई बधाई दिँदै भन्नुभयो, “सुलता प्रतिभाशाली छिन् । यिनी हाम्रो विद्यालयकी गहना हुन् । यिनलाई पाएर हामी गौरव गर्छौं ।” त्यो सुनेर हजुरबुबाले पछुतो मान्नुभयो । उहाँले सुलतालाई भन्नुभयो, “नातिनी ! मलाई क्षमा गर । आफ्नो रुचि छोड्दिनँ भनेर प्रतिज्ञा पनि गर ।” हजुरबुबाको कुरा सुनेर सुलता खुसी भइन् । पछि उनी प्रसिद्ध चित्रकार भइन् ।

३. कोष्ठकस्य साहाय्येन रिक्तस्थानम् पूरयत *(कोष्ठकको सहायताले खाली ठाउँ भर्नुहोस्)*

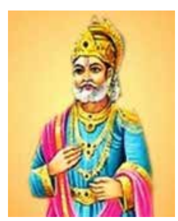
सूर्यः, हिमालयाः, निर्झरः, वर्तन्ते, प्रकृतिः, पर्वताः

.... सुन्दराः सन्ति । हिमालयानाम् उपरि .... उदेति । अधोभागे .... सन्ति । पर्वतमध्ये .... प्रवहन् अस्ति । पर्वताः वृक्षैः हरिताः .... । अत्रत्या .... मनोरमा अस्ति ।

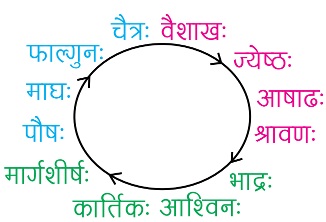
हिमालहरू सुन्दर छन् । हिमालको माथि सूर्य उदाउँदै छ । तल्लो भागमा पहाडहरू छन् । पहाडका बिचमा झरना बगिरहेको छ । पहाडहरू रुखहरूले हरिया छन् । यहाँको प्रकृति रमाइलो छ ।

४. चित्रम् विलोक्य उदाहरणानुसारेण संयुक्तवर्णम् रेखया परिवेष्टयत *(चित्र हेरी दिइएजस्तै संयुक्त वर्णमा गोलो घेरा लगाउनुहोस्)*

मह(र्षिः)

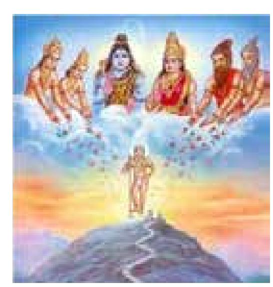

राजर्षिः

देवर्षिः

वर्षम्

हर्षः

सप्तर्षयः

५. शब्दयोः मेलनम् कृत्वा नवीनशब्दम् निर्मात *(दुईओटा शब्द जोडी नयाँ शब्द बनाउनुहोस्)*

नवीनशब्दः	शब्दः १	शब्दः २
कदापि	कदा	अपि
	प्रधान	अध्यापकः
	सदा	आप्नोति

मास	अनन्तरम्	रेखा	अङ्कनम्	छात्रा	अस्ति

६. रेखाम् परिचित्य परस्परम् मेलयत *(रेखा चिनेर जोडा मिलाउनुहोस्)*

चक्रीयरेखा

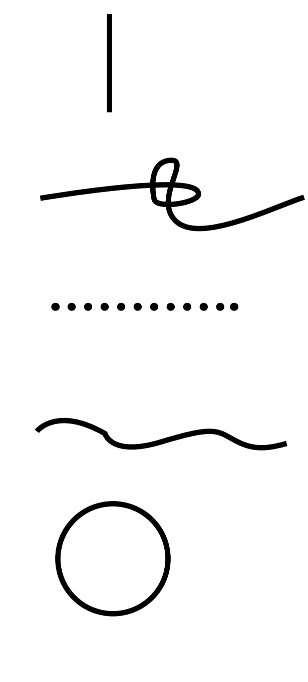
नागवल्लीरेखा

ग्रन्थिरेखा

बिन्दुरेखा

समतलरेखा

ऊर्ध्वरेखा

७. अनुच्छेदम् पठित्वा उपयुक्तम् शीर्षकम् वदत *(अनुच्छेद पढी उपयुक्त शीर्षक भन्नुहोस्)*

मिथिलाक्षेत्रे मैथिली चित्रकला प्रसिद्धा अस्ति । सा चित्रकला मिथिलाम् परिचाययति । विशेषेण मैथिल्यः नार्यः उत्सवादिषु मौलिकम् चित्रम् रचयन्ति । ताः वस्तुषु, भित्तौ भूम्याम् वा चित्रम् रचयन्ति । रङ्गनिर्माणार्थम् ताः स्वस्थाने उपलब्धाः सामग्रीः प्रयुञ्जन्ति । ताः देवानाम्, मानवानाम्, पशुपक्षिणाम्, वृक्षाणाम्, फलानाम् च चित्रनिर्माणम् कुर्वन्ति ।

मिथिलाक्षेत्रमा मिथिला चित्रकला प्रसिद्ध छ । त्यस चित्रकलाले मिथिलालाई चिनाउँछ । विशेष गरी मैथिल नारीहरू उत्सव आदिमा मौलिक चित्र बनाउँछन् । उनीहरू सामानमा, भित्तामा अथवा भुइँमा चित्र कोर्छन् । रङ बनाउनका लागि उनीहरू आफ्नो ठाउँमा पाइने सामानको प्रयोग गर्छन् । उनीहरू देवीदेवता, मानिस, पशुपन्छी, रुख र फलहरूको चित्रनिर्माण गर्दछन् ।

८. अनुच्छेदम् पठित्वा पृष्टस्य प्रश्नस्य उचितोत्तरे (√) चिह्नम् योजयत *(अनुच्छेद पढी सोधिएका प्रश्नको सही उत्तरमा (√) चिह्न लगाउनुहोस्)*

बौद्धनाथः काष्ठमण्डपस्य पूर्वदिशि अवस्थितः वर्तते । एषः नेपालस्य विशालः अर्धगोलाकारः स्तूपः अस्ति । एतस्य निर्माणम् चतुर्दशशताब्द्याम् अभवत् । एषः युनेस्कोसंस्थायाः विश्वसम्पदाम् सूच्याम् सूचीकृतः विद्यते । अत्र भ्रमणार्थम् बहवः पर्यटकाः आगच्छन्ति । विदेशेभ्यः अपि अस्य दर्शनार्थम् जनाः आगच्छन्ति ।

(क) बौद्धनाथः काष्ठमण्डपस्य कस्याम् दिशि अस्ति ?

(अ) पूर्वस्याम् (आ) पश्चिमस्याम् (इ) दक्षिणस्याम्

(ख) बौद्धनाथः कीदृशः स्तूपः वर्तते ?

(अ) त्रिभुजाकारः (आ) चतुर्भुजाकारः (इ) अर्धगोलाकारः

(ग) अस्य भ्रमणार्थम् कति पर्यटकाः आगच्छन्ति ?

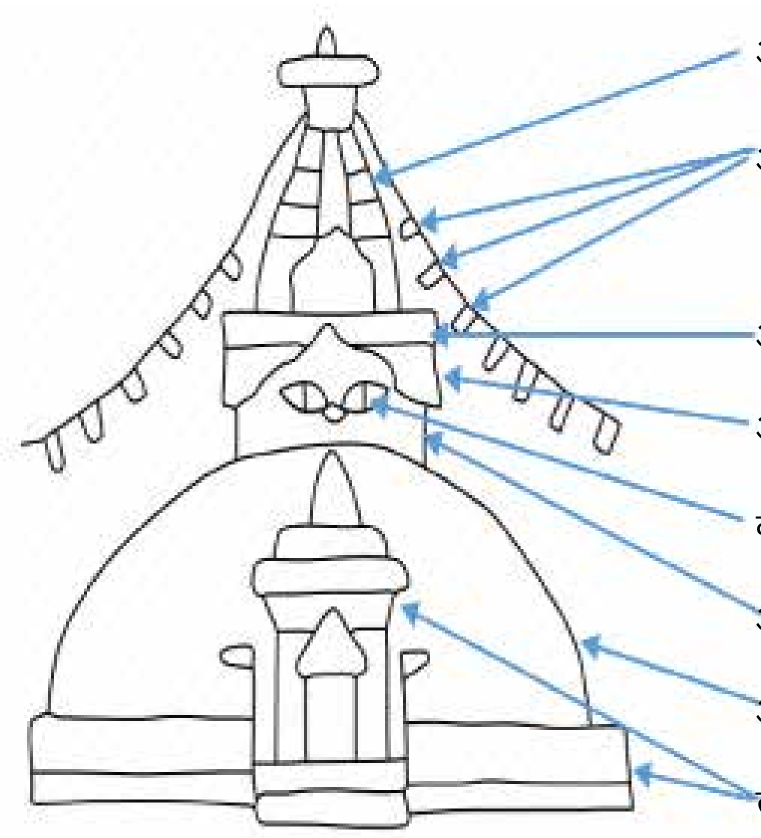
(अ) एकः (आ) बहवः (इ) शतम्

(घ) एतस्य निर्माणम् कदा अभवत् ?

(अ) चतुर्दशशताब्द्याम् (आ) दशमशताब्द्याम् (इ) प्रथमशताब्द्याम्

बौद्धनाथ काठमाडौँको पूर्वपट्टि रहेको छ । यो नेपालको ठुलो अर्ध गोलाकार स्तूप हो । यसको निर्माण चौधौँ शताब्दीमा भएको हो । यसलाई युनेस्को संस्थाले विश्वसम्पदा सूचीमा राखेको छ । यहाँ घुम्नका लागि धेरै पर्यटक आउँछन् । विदेशबाट पनि बौद्धनाथको दर्शनका लागि मानिसहरू आउँछन् ।

९. निर्देशानुसारेण रङ्गम भरत *(निर्देशनअनुसार रङ भर्नुहोस्)*

इदम् ---------------------------------- मन्दिरम् अस्ति ।

१०. उदाहरणम् अनुसृत्य रिक्तस्थानम् पूरयत *(उदाहरण हेरेर खाली ठाउँ भर्नुहोस्)*

सः गमिष्यति ।	तौ गमिष्यतः ।	ते गमिष्यन्ति ।
सा गमिष्यति ।	ते गमिष्यतः ।	ताः गमिष्यन्ति ।
बालकः गमिष्यति ।	बालकौ गमिष्यतः ।	बालकाः गमिष्यन्ति ।
बालिका गमिष्यति ।	बालिके गमिष्यतः ।	बालिकाः गमिष्यन्ति ।

सः लेखिष्यति ।   ------------------------- ।   ------------------------- ।

------------------------- ।   ------------------------- ।   ताः पठिष्यन्ति ।

------------------------- ।   तौ खादिष्यतः ।   ------------------------- ।

छात्रा हसिष्यति ।	------------------------- ।	------------------------- ।
------------------------- ।	------------------------- ।	युवकाः तरिष्यन्ति ।
------------------------- ।	वृद्धौ वत्स्यतः ।	------------------------- ।
------------------------- ।	ते गास्यतः ।	------------------------- ।
सा नर्तिष्यति ।	------------------------- ।	------------------------- ।
------------------------- ।	शिक्षिके पाठयिष्यतः ।	------------------------- ।
जनः वदिष्यति ।	------------------------- ।	------------------------- ।
------------------------- ।	------------------------- ।	रमाः धाविष्यन्ति ।
सा क्रीडिष्यति ।	------------------------- ।	------------------------- ।
------------------------- ।	तौ आगमिष्यतः ।	------------------------- ।

उद्यानम् - बगैंचा, Garden
रमणम् - रमाउने काम, Pleasure
भ्रमणम् - घुम्ने काम, Visiting
गमनम् - जाने काम, Going
मृदु - कोमल, Soft
हसनम् - हाँस्ने काम, Laughing
विहगः - चरा, Bird
खलु - निश्चित रूपमा, Certainly
वसनम् - बस्ने काम, Siting
पठनम् - पढ्ने काम, Studing
वेला - समय, Time
अभिरुचिः - रुचि, Interest
बाल्यात् - बालककालबाट, From childhood
निर्मांति - बनाउँछ/बनाउँछे, Draw
सुशीला - स्वभाव राम्रो भएकी, Gentle
सन्नद्धा - तत्पर, Ready
पितामहः - हजुरबा, Grandfather
दृष्ट्वा - हेरेर, By seeing
मतिः - बुद्धि, Intelligence
आकर्ण्य - सुनेर, After listening
खिन्ना - खिन्न, Sad
प्रतियोगिता - प्रतियोगिता, Competition
आकाशवाणी - रेडियो, Radio
आभूषणम् - गहना, Ornament
ग्लानिः - खिन्नता, Exhaution
वचनम् - वाणी, कुरा, Talk
पर्वतः - पहाड, Hill
मनोरमा - सुन्दरी, सुन्दर, Beautiful
मासानन्तरम् - महिनापछि, After a month
मौलिकम् - मौलिक, Original
स्वस्थानम् - आफ्नो ठाउँ, Own place
उपलब्धः - पाइएको, Available
सामग्री - सामान, Material
प्रयुञ्जन्ति - प्रयोग गर्छन्, Use
पूर्वः - पूर्व, East
पर्यटकः - घुम्ने मानिस, Tourist
विदेशः - विदेश, Foreign country
नयनम् - आँखा, Eye

अष्टदशः पाठः

जीवनामृतम्

१. **शिक्षकेण सह वाचयत** *(शिक्षकसँगै गाउनुहोस्)*

लोभम् त्यक्त्वा शोकम् त्यक्त्वा
दानी भूत्वा ज्ञानी भूत्वा
उचितम् कार्यम् खलु करणीयम्
क्रोधम् त्यक्त्वा खलु रमणीयम् ।

पशवः कीटाः कथम् मिलित्वा
परस्परम् ते स्नेहम् कृत्वा
वसन्ति भूमौ दृष्ट्वा सर्वम्
कुरु सहयोगम् स्मृत्वा सर्वम् ।

सत्यम् एकम् खलु वदनीयम्
सत्यम् एकम् खलु मननीयम् ।
सत्यम् एकम् खलु ग्रहणीयम् ।
सत्यम् एकम् खलु श्रवणीयम् ॥

लोभ त्यागेर, शोक त्यागेर, दानी भएर, ज्ञानी भएर, ठिक काम गर्नुपर्छ । रिसलाई त्यागेर रमाउनुपर्छ ।
पशुहरू र किराहरू परस्पर मिलेर प्रेम गरी पृथिवीमा कसरी बस्छन् ? त्यो देखेर र सम्झेर आपसमा सहयोग गर ।
हामीले सत्य मात्र बोल्नुपर्छ, सत्यको मात्र चिन्तन गर्नुपर्छ, सत्य वस्तु मात्र ग्रहण गर्नुपर्छ र सत्य वचन मात्र सुन्नुपर्छ ।

२. कथाम् पठत *(कथा पढ्नुहोस्)*

श्वस्तनात् दिवसात् विद्यालये शीतयामस्य अवकाशः भविता । विद्यार्थिनः चत्वरे चर्चाम् कुर्वन्तः सन्ति । सुशीला परियारः अवदत्, “शीतयामस्य अवकाशः श्वस्तनात् दिवसात् भविता । तदा वयम् किमपि महत् कार्यम् करवाम ।” तत् श्रुत्वा सज्जनः घर्तीमगरः अकथयत्, “तर्हि वयम् किम् कर्तुम् शक्नुमः ? तस्मिन् विषये चर्चा भवेत् ।” रमा तामाङः किञ्चित् चिन्तयित्वा प्रस्तावम् अकरोत्, “अस्माकम् ग्रामस्य पर्यावरणम् दूषितम् वर्तते । वयम् स्वच्छतायाः अभियानम् सञ्चालयाम ।” सन्दीपः गुरुङः ताम् समर्थ्य असूचयत्, “तस्य कृते अवकराणाम् स्थापनाय भाण्डानि क्रयणीयानि । अतः रूप्यकाणाम् व्यवस्था विधेया ।” पार्वती शेर्पा उपायम् अकथयत्, “वयम् पूर्वम् ग्रामम् भ्रमाम । ग्रामीणान् पर्यावरणस्य स्वच्छतायाः विषये कथयाम । तत्पश्चात् ग्रामीणेभ्यः रूप्यकाणि सङ्कलयाम । भाण्डानि क्रीत्वा स्थाने स्थाने स्थापयाम । एवम् अस्माकम् कार्यम् सरलम् भविष्यति ।” पार्वत्या सह सर्वे सम्मताः अभवन् । ते च अवकाशस्य समये पर्यावरणस्य स्वच्छतायै कार्यम् अकुर्वन् । तेषाम् कार्यम् दृष्ट्वा ग्रामीणाः तान् पुरस्कृतवन्तः ।

भोलिबाट विद्यालयमा जाडो बिदा हुँदै छ । विद्यार्थीहरू चउरमा छलफल गरिरहेका छन् । त्यही क्रममा सुशीला परियारले भनिन्, “जाडो बिदा भोलिदेखि हुन्छ । बिदाको बेला हामीले केही महत्त्वपूर्ण काम गरौँ ।” त्यो सुनेर सज्जन घर्तीमगरले भने, “त्यसो भए हामी के गर्न सक्छौँ त ?

त्यही विषयमा छलफल गरौँ न !" रमा तामाङले केही विचार गरेर प्रस्ताव गरिन्, "हाम्रो गाउँको वातावरण प्रदूषित बनिरहेको छ । त्यसैले हामी सरसफाइको कार्यक्रम सञ्चालन गरौँ ।" सन्दीप गुरुङले तिनको समर्थन गरेर भने, "त्यसका लागि फोहोर फाल्न भाँडाहरू किन्नुपर्छ । त्यसैले रुपियाँको पनि व्यवस्था गर्नुपर्छ ।" पार्वती शेर्पाले उपाय बताइन्, "हामी पहिला गाउँ घुमौँ । गाउँलेहरूलाई वातावरणको शुद्धताका विषयमा भनौँ । त्यसपछि गाउँलेहरूबाट रुपियाँ सङ्कलन गरौँ । त्यसपछि भाँडाहरू किनेर ठाउँ ठाउँमा राखौँ । यसो गर्नाले हाम्रो काम सजिलो हुन्छ ।" पार्वतीसँग सबै सहमत भए । तिनीहरूले बिदाको समयमा वातावरणको स्वच्छताका लागि काम गरे । उनीहरूको काम देखेर गाउँलेहरूले उनीहरूलाई पुरस्कृत गरे ।

३. कोष्ठकस्य सहयोगेन रिक्तस्थानम् पूरयत *(कोठाको सहयोगले खाली ठाउँ भर्नुहोस्)*

पिप्पलस्य, घलेग्रामः, विमर्शम्, ग्रामीणाः, सुन्दरम्, कुल्यायाः

चित्रे -------------- अस्ति । मध्यभागे -------------- वृक्षः अस्ति । वृक्षवेद्याम् आलिन्दः निर्मितः अस्ति । तत्र -------------- एकत्रिताः सन्ति । ते परस्परम् -------------- कुर्वन्ति । -------------- निर्माणाय ते चर्चाम् कुर्वन्तः सन्ति । अत्र -------------- पर्यावरणम् दृश्यते ।

चित्रमा घलेगाउँ छ । बिच भागमा पिपलको रुख छ । रुखको फेदमा चौतारो बनाइएको छ । त्यहाँ गाउँलेहरू भेला भएका छन् । उनीहरू एकआपसमा छलफल गर्दछन् । कुलो बनाउनका लागि उनीहरू चर्चा गर्दै छन् । यहाँ सुन्दर वातावरण देखिन्छ ।

४. शब्दम् शुद्धम् उच्चारयत *(शब्दको शुद्धसँग उच्चारण गर्नुहोस्)*

ग्रा मः

त्रा सः

प्रा तः

भ्रा ता

घ्रा णम्

द्रा क्षा

५. शब्दखण्डान् संयोज्य शब्दान् निर्मात *(टुक्रा जोडी शब्द बनाउनुहोस्)*

शब्दः	खण्डः १	खण्डः २
पर्यावरणम्	परि	आवरणम्
	वि	अवस्था
	अधि	अक्षः
	अभि	उदयः
	यदि	अपि
	इति	आदि

६. परस्परम् मेलयत *(जोडा मिलाउनुहोस्)*

व्यवस्था	पात्रम्
भाण्डम्	अवगुणः
दोषः	प्रबन्धः
निर्णयः	रात्रिः
प्रातः	निश्चयः
निशा	प्रभातम्

७. अनुच्छेदम् पठित्वा उपयुक्तम् शीर्षकम् कथयत *(अनुच्छेद पढी उपयुक्त शीर्षक भन्नुहोस्)*

थाङ्काचित्रम् सुप्रसिद्धम् वर्तते । अस्य अपरम् नाम पौभाचित्रम् अस्ति । पौभाशब्दस्य अर्थः **पवित्रम् चित्रम्** भवति । एतत् चित्रम् कर्गजपत्रे वस्त्रखण्डे वा निर्मीयते । विशेषतः बौद्धदेवतानाम् स्वरूपम् अत्र प्रस्तूयते । अधुना थाङ्काचित्रेषु प्रकृतिः अपि चित्रिता भवति । बौद्धाः बौद्धमन्दिरेषु, गृहेषु च थाङ्काचित्रम् सज्जीकुर्वन्ति । पर्यटकेभ्यः एतादृशम् चित्रम् रोचते । ते बहुना मूल्येन थाङ्काचित्रम् क्रीणन्ति ।

थाङ्का अति प्रसिद्ध चित्र हो । यसको अर्को नाम पौभाचित्र हो । पौभा शब्दको अर्थ पवित्र चित्र भन्ने हुन्छ । यो चित्र कागज वा कपडामा बनाइन्छ । विशेष गरी बौद्ध देवी तथा देवताको स्वरूप यसमा प्रस्तुत गरिन्छ । अहिले थाङ्काचित्रमा प्रकृति पनि चित्रित हुन्छ । बौद्धहरू बौद्धगुम्बा र घरमा थाङ्काचित्रलाई सजाउँछन् । पर्यटकहरूलाई यस्तो चित्र मनपर्छ । उनीहरू धेरै मूल्यमा थाङ्काचित्र किन्छन् ।

८. अनुच्छेदम् पठित्वा उचितोत्तरे (√) चिह्नम् योजयत *(अनुच्छेद पढी सही उत्तरमा (√) चिह्न लगाउनुहोस्)*

गुरुङ-समुदायेषु रोदीनृत्यम् विशेषेण प्रचलितम् अस्ति । केचित् एतत् 'रोधी' इति अपि कथयन्ति । मगर-दुरासमुदायेषु अपि रोदीनृत्यम् प्रचलितम् वर्तते । ते स्वस्थाने रोदीगृहस्य निर्माणम् कुर्वन्ति । तत्र रात्रौ युवकाः युवतयश्च आगच्छन्ति । ते गायन्ति नृत्यन्ति च । समाचारस्य आदानम् प्रदानम् च ते परस्परम् कुर्वन्ति । काचिद् महिला तत्र अभिभावकत्वम् स्वीकरोति । पुरुषः अपि अभिभावकः भवितुम् शक्नोति । समुदायस्य जनाः तत्र मनोरञ्जनम् कुर्वन्ति ।

(क) रोदीनृत्यम् विशेषेण कस्मिन् समुदाये प्रचलितम् वर्तते ?

(अ) क्षत्रियसमुदाये (आ) तामाङसमुदाये (इ) गुरुङसमुदाये

(ख) रोदीगृहे जनाः कदा आगच्छन्ति ?

(अ) प्रातःकाले (आ) रात्रौ (इ) दिवसे

(ग) रोदीगृहे के गायन्ति ?

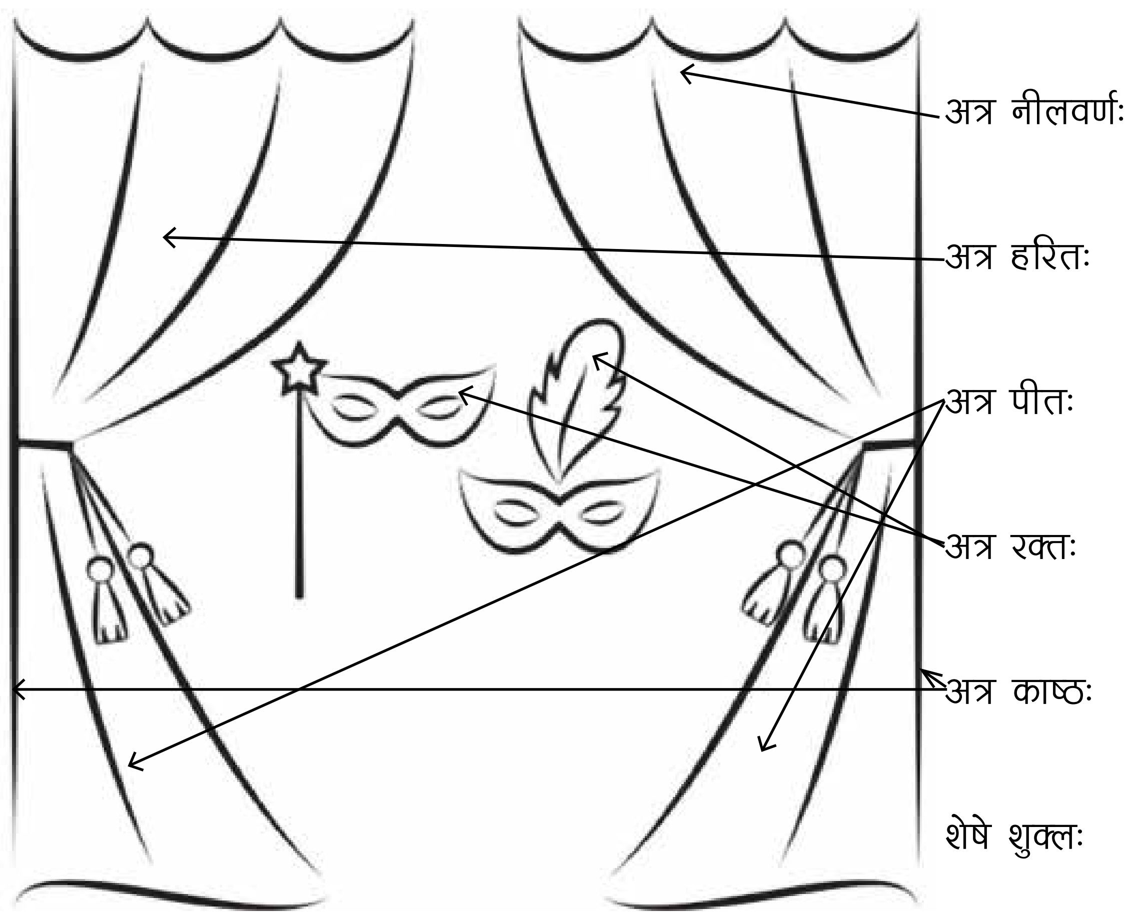
(अ) केवलम् युवकाः　　(आ) केवलम् युवतयः　　(इ) युवकाः युवतयः च

(घ) जनाः रोदीगृहे किम् कुर्वन्ति ?

(अ) मनोरञ्जनम्　　(आ) विवादम्　　(इ) शयनम्

रोदी नाच विशेष गरी गुरुङ समुदायमा प्रचलित छ । कोही यसलाई रोधी पनि भन्दछन् । मगर र दुरा समुदायमा पनि रोदी नाच प्रचलित छ । उनीहरू आफ्नो ठाउँमा रोदीघरको निर्माण गर्दछन् । त्यहाँ राति युवा र युवतीहरू आउँछन् । तिनीहरू गाउँछन् र नाच्छन् । समाचारको आदानप्रदान पनि त्यहाँ हुन्छ । कुनै महिला त्यहाँ अभिभावक बन्दछिन् । पुरुष पनि अभिभावक बन्न सक्छन् । समुदायका मानिसहरू त्यहाँ मनोरञ्जन गर्दछन् ।

९. निर्देशानुसारेण रङ्गम् भरत *(निर्देशनअनुसार रङ भर्नुहोस्)*

इयम् ---------------------- अस्ति ।

१०. उदाहरणम् अनुसृत्य रिक्तस्थानम् पूरयत *(उदाहरण हेरेर खाली ठाउँ भर्नुहोस्)*

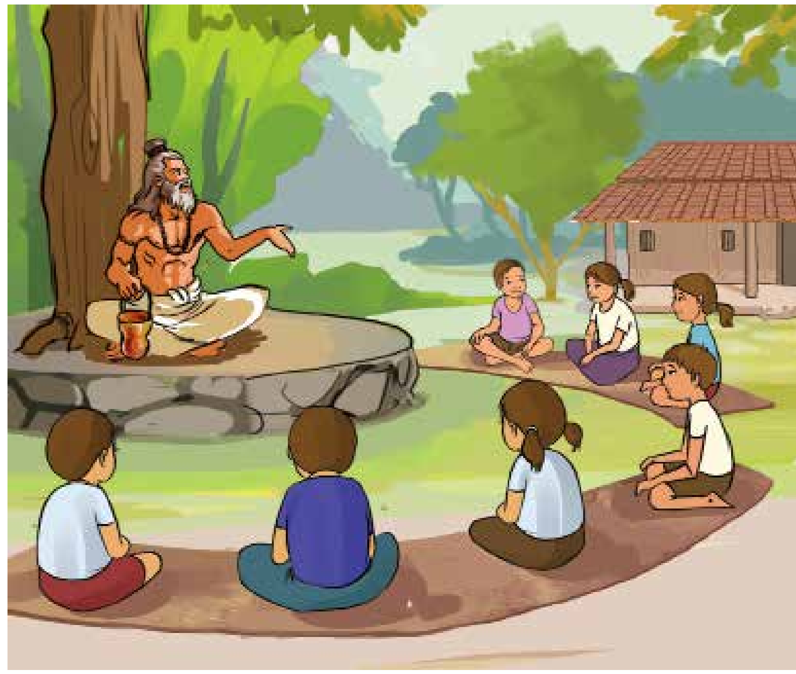
त्वम् गमिष्यसि ।	युवाम् गमिष्यथः ।	यूयम् गमिष्यथ ।
त्वम् भविष्यसि ।	युवाम् भविष्यथः ।	यूयम् भविष्यथ ।
त्वम् लेखिष्यसि ।	------------------------- ।	------------------------- ।
------------------------- ।	------------------------- ।	यूयम् पठिष्यथ ।
------------------------- ।	युवाम् हसिष्यथः ।	------------------------- ।
------------------------- ।	------------------------- ।	यूयम् तरिष्यथ ।
त्वम् वत्स्यसि ।	------------------------- ।	------------------------- ।
------------------------- ।	युवाम् गास्यथः ।	------------------------- ।
त्वम् नर्तिष्यसि ।	------------------------- ।	------------------------- ।
------------------------- ।	------------------------- ।	यूयम् पाठयिष्यथ ।
त्वम् वदिष्यसि ।	------------------------- ।	------------------------- ।
------------------------- ।	युवाम् धाविष्यथः ।	------------------------- ।
त्वम् क्रीडिष्यसि ।	------------------------- ।	------------------------- ।
------------------------- ।	------------------------- ।	यूयम् आगमिष्यथ ।

लोभः - लोभ, Greed
त्यक्त्वा - त्यागेर, Having abandoned
शोकः - चिन्ता, Sorrow
भूत्वा- भएर, Have been
करणीयम् - गर्नुपर्छ, Should be done
रमणीयम् - रमाउनुपर्छ, Should be Pleased
कीटः - किरो, Insect
कथम् - कसरी, How
मिलित्वा - मिलेर, Jointly
कृत्वा - गरेर, Having done
भूमौ - भुइँमा, On the floor
दृष्ट्वा - देखेर, Having seen
स्मृत्वा - सम्झेर, Having remembered
वदनीयम् - बोल्नुपर्छ, Should Spoken
मननीयम् - मनन गर्नुपर्छ, Should be thought
ग्रहणीयम् - लिनुपर्छ, should be taken
श्रवणीयम् - सुन्नुपर्छ, should be listen
चर्चा - छलफल, Discuss
सप्ताहः - हप्ता, Week
चिन्तयित्वा - सोचेर, After thinking
प्रस्तावः - प्रस्ताव, Proposal
दूषितम् - दूषित, Polluted
स्वच्छता - सफाइ, Cleanliness
अभियानम् - अभियान, Campaign
उपायः - उपाय, Idea
ग्रामीणः - ग्राम्यः, गाउँले, Villager
त्रासः - डर, Fear
घ्राणम् - नाक, Nose
सुप्रसिद्धम् - प्रसिद्ध, Popular
अर्थः - मतलब, Meaning
स्वरूपम् - स्वरूप, Image
अधुना - अहिले, Now
समुदायः - समुदाय, Community
स्वीकरोति - स्वीकार गर्छ, Accepts
गृहम् - घर, Home
आगच्छन्ति - आउँछन्, Come
विवादः - विवाद, Disputation

एकोनविंशः पाठः

सुसङ्गतिः

१. शिक्षकेण सह वाचयत *(शिक्षकसँगै गाउनुहोस्)*

दुष्टम् त्यज त्यज दुर्जनसङ्गम्
चिन्ताम् त्यज त्यज पीडकसङ्गम् ।
पितरौ भज भज सज्जनवृन्दम्
मान्यान् भज भज त्वम् गुरुवृन्दम् ॥

भीतिम् त्यज त्यज त्वम् अभिमानम्
ईर्ष्याम् त्यज त्यज निन्दाकरणम् ।
कीर्तिम् भज भज त्वम् सच्चरितम्
धैर्यम् भज भज नित्यम् अमृतम् ॥

कलहम् त्यज त्यज द्वेषम् रागम्
हरणम् त्यज त्यज अधिकम् भागम् ।
सत्यम् भज भज मधुरम् वचनम्
प्रीतिम् भज भज भगवच्चरणम् ॥

दुष्ट र दुष्टहरूको सङ्गत त्याग, चिन्ता र पीडा दिनेहरूको सङ्गत त्याग, आमाबुबा, सज्जनहरू, मान्यजन र गुरुहरूको सेवा गर ।
डर, घमन्ड, डाह र अरूको निन्दा गर्ने काम त्याग । असल चरित्र, कीर्ति राख्ने काम, धैर्यको पछि लाग । यसो गर्नाले तिमी अमर बन्दछौ ।
झगडा त्याग, अरूको आरिस गर्ने काम छोड । कुनै पनि व्यक्ति वा वस्तुप्रति धेरै आसक्त नहोऊ । चोरी गर्ने काम र ठुलो भाग खोज्ने काम पनि छोडिदेऊ । सत्य र मिठो वचनको प्रयोग गर । सबैमा प्रेमपूर्ण व्यवहार गर र भगवान्को भजन गर ।

२. कथाम् पठत *(कथा पढ्नुहोस्)*

सञ्जयः यादवः बाराजनपदे वसति स्म । सः केवलम् क्रीडनेन कलहेन च समयम् यापयति स्म । सः मूर्खाणाम् एव सङ्गीतिम् करोति स्म । सीता पासवानः तस्य प्रतिवेशिनी आसीत् । सा सुशीला आसीत् । ग्रामे सर्वे ताम् प्रशंसन्ति स्म । एकदा सीता गृहम् गच्छन्ती आसीत् । मार्गे सा सञ्जयम्

अपश्यत् । सञ्जयः अन्यैः सह विवादम् कुर्वन् आसीत् । सा सञ्जयम् अकथयत्, "त्वम् किमर्थम् कलहम् कुर्वन् असि ? अधुना सायङ्कालः समागतः अस्ति । आगच्छ, आवाम् सहैव गृहम् गच्छाव ।" सा अन्यान् बालान् पश्यन्ती अकथयत्, "यूयम् च गृहम् गच्छत ।"

मार्गे सीता अवदत्, "सञ्जय ! कलहेन सर्वेषाम् हानिः भवति । शरीरे क्षतिः भवितुम् शक्नोति ।" सञ्जयः अकथयत्, "ह्यः ते माम् अताडऽयन् । तेन अहम् अद्य अपि हस्ते पीडाम् अनुभवन् अस्मि ।" सीता अवदत् "अद्यप्रभृति त्वम् कलहम् मा कुरु, तस्मिन् समये पठ लिख च, गृहस्य कार्यम् कुरु, यत् शक्नोषि तत् कुरु, मातुः पितुः च कार्ये सहयोगम् कुरु ।" तत् श्रुत्वा सञ्जयः पश्चात्तापम् अकरोत् । तत्पश्चात् सः दुर्व्यवहारम् अत्यजत् । सः सदा सीतया सह मिलति स्म । सीता च तम् सदाचारान् शिक्षयति स्म ।

मासः व्यतीतः । एकदा सञ्जयस्य माता सीतायाः गृहम् आगच्छत् । सा सीताम् आहूय प्राशंसत्, "तव कथनेन सञ्जयः सुशीलः अभवत् । सः नित्यम् विद्यालयम् गच्छति । स गृहकार्यम् च नित्यम् करोति । मम, पितुः च कार्येषु सहयोगम् करोति । तव सङ्गेन मम पुत्रः शोभनः जातः । पुत्रि ! त्वम् धन्या असि ।"

सञ्जय यादव बारा जिल्लामा बस्दथ्यो । ऊ खेलेर र झगडा गरेर मात्र समय बिताउँथ्यो । ऊ मूर्खहरूको मात्र सङ्गत गर्दथ्यो । सीता पासवान उसकी छिमेकी थिइन् । उनी असल स्वभाव भएकी बालिका थिइन् । गाउँमा सबै उनको प्रशंसा गर्दथे । एक दिन सीता घर जाँदै थिइन् । बाटामा उनले सञ्जयलाई भेटिन् । सञ्जय गाउँका अरू केटाहरूसँग झगडा गर्दै थियो । उनले

सञ्जयलाई भनिन्, “तिमी किन झगडा गर्दै छौ ? अहिले साँझ परेको छ । आऊ हामी दुई सँगै घर जाऔँ ।” उनले फेरि अरु केटालाई हेर्दै भनिन्, “तिमीहरू पनि घर जाओ ।”

बाटामा सीताले भनिन्, “सञ्जय ! झगडाले सबैको हानि हुन्छ, शरीरमा क्षति हुन्छ ।” सञ्जयले भन्यो, “हिजो झगडा भयो । त्यसकारण आज पनि हात दुखिरहेको छ ।” सीताले उपाय बताइन्, “आजदेखि तिमी झगडा नगर । त्यो समयमा पढ र लेख । घरको काम गर । जे सक्छौ, त्यही गर । आमा र बुबाको काममा सहयोग गर ।” त्यो सुनेर सञ्जयले पश्चात्ताप गर्‍यो । त्यसपछि उसले खराब व्यवहार छोड्यो । ऊ सधैँ सीतालाई भेट्थ्यो । सीता पनि सधैँ उसलाई राम्रो व्यवहार सिकाउँथिन् ।

एक महिना बित्यो । एक दिन सञ्जयकी आमा सीताको घरमा आउनुभयो । उहाँले सीतालाई बोलाएर उनको प्रशंसा गर्नुभयो, “तिम्रो भनाइले सञ्जय असल स्वभावको भयो । ऊ सधैँ विद्यालय जान्छ, गृहकार्य पनि गर्छ, मेरो र बुबाको काममा सहयोग गर्दछ । तिम्रो सङ्गतले मेरो छोरो असल भयो । हे छोरी ! तिमी धन्य छौ ।”

३. कोष्ठकस्य साहाय्येन रिक्तस्थानम् पूरयत *(कोठाको सहायताले खाली ठाउँ भर्नुहोस्)*

वाद्यानि, नृत्यन्तः, उच्चारणम्, महिलाः, सन्ति, कीर्तनम्, शान्तम्

प्राङ्गणे ----------- पुरुषाः च सन्ति । तत्र केचन ----------- वादयन्तः सन्ति । प्रायशः सर्वे श्रद्धालवः गायन्तः ----------- । केचन ----------- सन्ति । एतत् कार्यम् ----------- कथ्यते । कीर्तनम् भगवतः नाम्नः --------- अस्ति । एतेन मनः ----------- भवति ।

आँगनमा महिला र पुरुषहरू छन् । त्यहाँ केही बाजा बजाउँदै छन् । प्रायः सबै श्रद्धालु गाउँदै छन् । केही नाच्दै छन् । यस कार्यलाई कीर्तन भनिन्छ । कीर्तन भनेको भगवान्को नामको उच्चारण हो । यसबाट मन शान्त हुन्छ ।

४. परिवेष्टितम् अक्षरम् ध्यात्वा शब्दम् शुद्धम् उच्चारयत *(गोलो लगाइएका अक्षरमा ध्यान दिँदै शुद्धसँग शब्दको उच्चारण गर्नुहोस्)*

(क्री)डा

(प्री)तिः

(ग्री)वा

(व्री)हिः

(श्रीः)

(क्री)डनकम्

५. शब्दखण्डान् संयोज्य समस्तशब्दान् निर्मात *(शब्दको अंश जोडी सिङ्गो शब्द बनाउनुहोस्)*

- तत्पश्चात् = तत् + पश्चात्
- ______ = वाद् + यम्
- ______ = सायङ् + कालः
- ______ = विद् + वान्
- ______ = उच् + चारणम्
- ______ = निर् + माणम्

६. परस्परम् मेलयत *(जोडा मिलाउनुहोस्)*

मूर्खः	कदाचित्
शान्तः	विद्वान्
नित्यम्	अशान्तः
सत्यम्	दोषः
गुणः	मलिनः
प्रसन्नः	असत्यम्
शीघ्रम्	घृणा
प्रेम	विलम्बः
विकासः	अस्वस्थः
स्वस्थः	विनाशः

७. लयम् अनुसृत्य गायत *(लयपूर्वक गाउनुहोस्)*

अच्युतम् केशवम् रामनारायणम्
कृष्णादामोदरम् वासुदेवम् हरिम् ।
श्रीधरम् माधवम् गोपिकावल्लभम्
जानकीनायकम् रामचन्द्रम् भजे ॥

८. उपरितने कीर्तने प्रयुक्तम् क्रियापदम् कथयत *(माथिको कीर्तन प्रयोग भएको क्रियापद भन्नुहोस्)* ।

९. संवादम् पठित्वा पृष्टानाम् प्रश्नानाम् उचितोत्तरे (√) चिह्नम् योजयत *(संवाद पढेर दिइएका प्रश्नको सही उत्तरमा (√) चिह्न लगाउनुहोस्)*

(रमेशः चित्रकारः आपणम् गच्छन् आसीत् । मार्गे निष्ठया सह तस्य मेलनम् अभवत् ।)

रमेशः = भो सखि ! कुतः आगच्छन्ती असि ?

निष्ठा = अद्य उद्यान-निर्माणस्य कार्यक्रमः अभूत् । तस्मिन् कार्यक्रमे सहभागिनी भूत्वा आगच्छन्ती अस्मि ।

रमेशः = अहो ! सुन्दरः कार्यक्रमः । तत्र किम् अभूत् ?

निष्ठा = तत्र जनाः भूमेः खननम् कृतवन्तः । ततः विटपानाम् रोपणम् कृतवन्तः ।

रमेशः = त्वम् किम् कृतवती ?

निष्ठा = अहम् पञ्चानाम् विटपानाम् रोपणम् कृतवती । मम कार्यम् दृष्ट्वा सर्वे प्रसन्नाः अभूवन् । अतः अहम् अतीव प्रसन्ना अस्मि ।

रमेशः = शोभनम् कार्यम् । आगामिदिनेषु अहम् अपि एतादृशेषु कार्यक्रमेषु सहभागी भविष्यामि ।

निष्ठा = शोभनम् । उत्तमः ते विचारः ।

(निष्ठा गृहम् प्रत्यागच्छति चेत् रमेशः विटपानाम् रोपणार्थम् गच्छति ।)

(क) रमेशः कुत्र गच्छन् आसीत् ?

(अ) गृहम् (आ) आपणम् (इ) नगरम्

(ख) कदा उद्यान-निर्माणस्य कार्यक्रमः अभूत् ?

(अ) अद्य (आ) ह्यः (इ) परह्यः

(ग) जनाः किम् कृतवन्तः ?

(अ) लेखनम् (आ) चिन्तनम् (इ) रोपणम्

(घ) निष्ठा कतीनाम् किटपानाम् रोपणम् कृतवती ?

(अ) पञ्चानाम् (आ) सप्तानाम् (इ) नवानाम्

(रमेश चित्रकार बजार जाँदै थियो । बाटामा निष्ठासँग उसको भेट भयो ।)

रमेशः = ए साथी ! कहाँबाट आउँदै छौ ?

निष्ठा = आज बगैंचा बनाउने कार्यक्रम थियो । त्यहाँ गएर आउँदै छु ।

रमेशः = अहा ! राम्रो कार्यक्रम रहेछ । त्यहाँ के भयो ?

निष्ठा = त्यहाँ मानिसहरूले भुइँ खने र बिरुवाहरू रोप्ने काम गरे ।

रमेशः = तिमीले त्यहाँ के गऱ्यौ ?

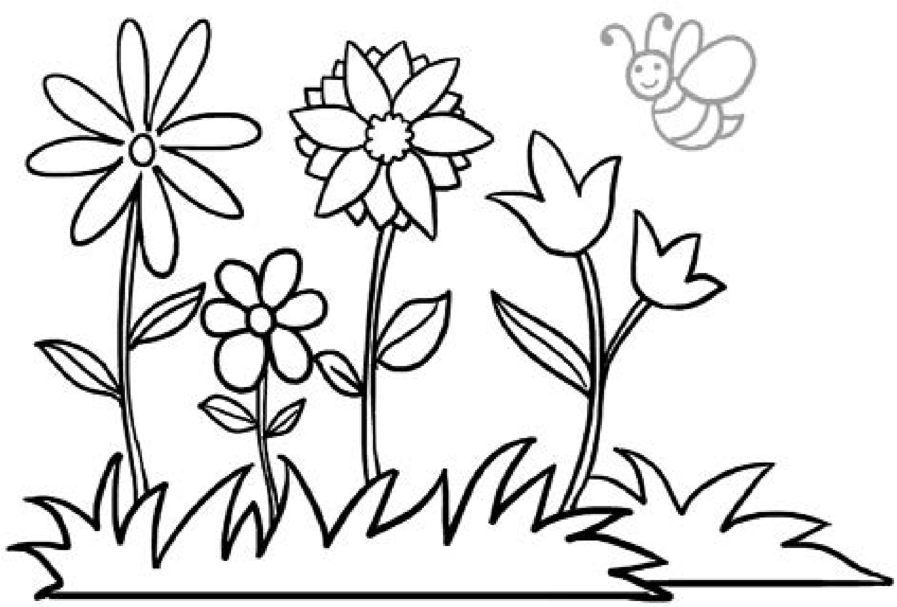
निष्ठा = मैले पाँचओटा बिरुवा रोपेँ । मेरो काम देखेर सबै खुसी भए । त्यसैले म पनि खुसी छु ।

रमेशः = राम्रो काम । म पनि आगामी दिनमा हुने यस्ता कार्यक्रमहरूमा सहभागी हुने छु ।

निष्ठा = राम्रो । तिम्रो विचार उत्तम छ ।

(निष्ठा घरतिर फर्किन्छे भने रमेश बिरुवा रोप्न जान्छ ।)

१०. रङ्गम् भरित्वा नाम लिखत *(रङ भरेर नाम लेख्नुहोस्)*

इदम् ------------------------------- अस्ति ।

११. उदाहरणम् अनुसृत्य रिक्तस्थानम् पूरयत *(उदाहरण हेरेर खाली ठाउँ भर्नुहोस्)*

अहम् भविष्यामि ।	आवाम् भविष्यावः ।	वयम् भविष्यामः ।
अहम् -------------- ।	-------------- लेखिष्यावः ।	वयम् -------------- ।

--------------- करिष्यामि ।	आवाम् --------------- ।	--------------- करिष्यामः ।
-------------------------- ।	-------------------------- ।	वयम् पठिष्यामः ।
-------------------------- ।	आवाम् --------------- ।	-------------------------- ।
-------------------------- ।	-------------------------- ।	वयम् --------------- ।
अहम् --------------- ।	-------------------------- ।	-------------------------- ।
-------------------------- ।	आवाम् गास्यावः ।	-------------------------- ।
अहम् नर्तिष्यामि ।	-------------------------- ।	-------------------------- ।
-------------------------- ।	-------------------------- ।	वयम् पाठयिष्यामः।
अहम् वदिष्यामि ।	-------------------------- ।	-------------------------- ।
-------------------------- ।	आवाम् धाविष्यामः ।	-------------------------- ।
अहम् क्रीडिष्यामि ।	-------------------------- ।	-------------------------- ।
-------------------------- ।	-------------------------- ।	वयम् आगमिष्यामः ।

पीडकः - दुःख दिने, Who gives torcher
पितरौ - आमाबुबा, Parents
वृन्दम् - समूह, Group
भीतिः - डर, Fear
अभिमानम् - घमन्ड, Proudness
ईर्ष्या - डाह, jelousy
कलहः - झगडा, Quarrel
द्वेषः - आरिस, jelousy
रागः - आसक्ति, Attachment
हरणम् - चोरी, Theft
सखा/सखी - साथी, Friend
मूर्खः - मूर्ख, Foolish
शीलयुक्ता - सुशीला, Gentle
सायङ्कालः - साँझ, Evening
हानिः - घाटा, Loss
पीडा - पीडा, Pain
शिक्षयति - सिकाउँछ, Teach
व्यतीतः - बितेको, Passed
सङ्गः - सङ्गत, Accompany
पुत्रः - छोरो, Son
पुत्री - छोरी, Daughter
धन्यः - प्रशंसा गर्न योग्य, Praiseworthy
मनः - मन, Heart
ग्रीवा - घाँटी, Neck
व्रीहिः - धान, Paddy
सत्यम् - साँचो, Truth
प्रेम - प्रेम, Love
स्वस्थः - सत्य, Healthy
अतीव - अत्यन्त, Extremely
शोभनम् - राम्रो, Nice

विंशः पाठः

शिष्टाचारः

१. शिक्षकेण सह वाचयत *(शिक्षकसँगै गाउनुहोस्)*

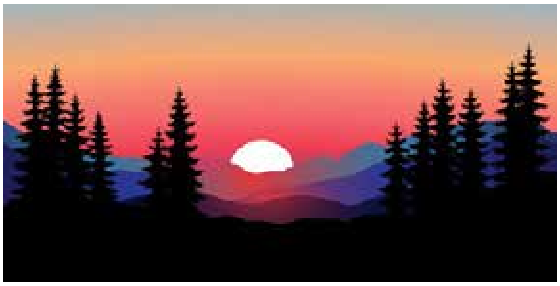
प्रातःकाले जननी दृष्टा
'शुभप्रभातम्' कथयामि ।
प्रातः प्राप्तः गृहे मातुलः
'शुभप्रभातम्' कथयामि ॥

मार्गे मिलिता दिवा पितृव्या
अहम् 'शुभदिनम्' कथयामि ।
दिवा गुरुः मे कक्षाम् प्राप्तः
तम् च 'शुभदिनम्' कथयामि ॥

क्षेत्रे भ्राता मिलितः सायम्
'शुभसन्ध्या भो' कथयामि ।
पितामहाग्रे सायम् प्राप्य
तम् 'शुभसन्ध्या' कथयामि ॥

शयितुम् गच्छति रात्रौ माता
ताम् 'शुभरात्रिः' कथयामि ।
'गच्छ स्वपितुम्' कथयति जनकः
तम् 'शुभरात्रिः' कथयामि ॥

बिहान आमालाई देख्दा शुभ बिहानी (शुभ प्रभात) भन्दछु । बिहान मामा घर आउनुहुँदा शुभ प्रभात भन्दछु । दिउँसो बाटामा काकीसँग भेट हुँदा शुभदिन भन्दछु । दिउँसो मेरा गुरु कक्षामा आउनुहुँदा उहाँलाई पनि शुभदिन भन्दछु । आमा राती सुत्न जानुहुन्छ । उहाँलाई शुभरात्रि भन्दछु । बुबा 'सुत्न जाऊ' भन्नुहुन्छ । (म) उहाँलाई शुभरात्रि भन्दछु ।

२. अभिवादनबोधकान् चतुरः शब्दान् निर्मात *(अभिवादन बुझाउने चार शब्द निर्माण गर्नुहोस्)*

प्रभातम्   दिनम्

\+ शुभ +

\+   +

सन्ध्या   रात्रिः

(क) --------------------------------   (ख) --------------------------------

(ग) --------------------------------   (घ) --------------------------------

३. चित्राणि विलोक्य रिक्तस्थानेषु 'शुभप्रभातम्' 'शुभदिनम्' 'शुभसन्ध्या' 'शुभरात्रिः' वा इति लिखत *(चित्रहरू हेरी खाली ठाउँमा 'शुभप्रभातम्' 'शुभदिनम्' 'शुभसन्ध्या' अथवा 'शुभरात्रिः' लेख्नुहोस्)*

(क) प्रातःकाले

------------ पुत्र !   ------------ पितः !

(ख) दिने

------------ पितृव्ये !   ------------ गुरो !

(ग) सायङ्काले

------------ मातः !

------------ पितामह !

(घ) रात्रौ

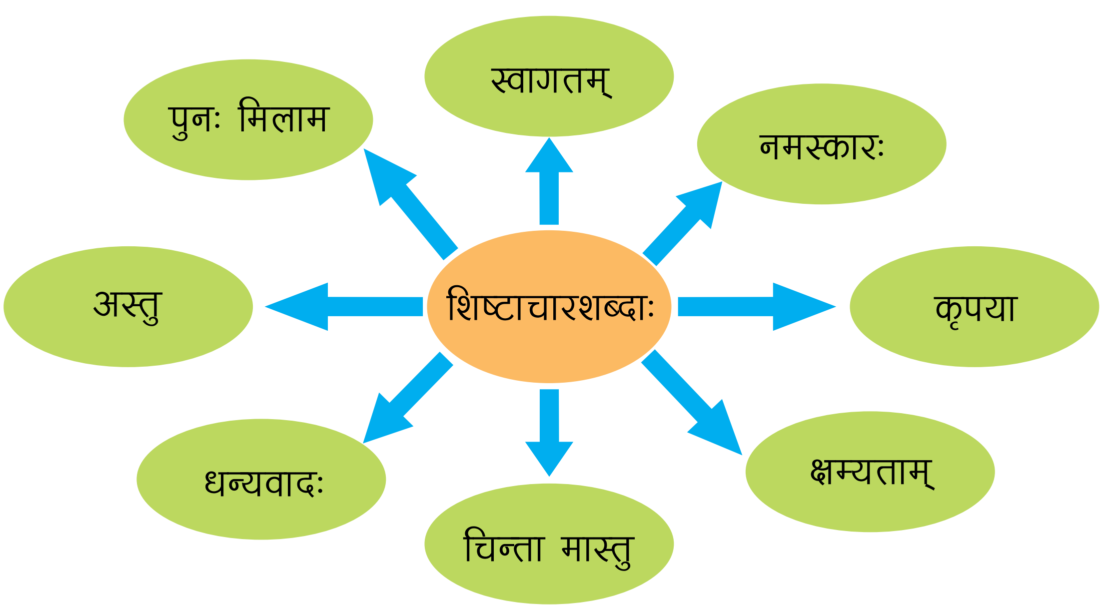

------------ पुत्र !

------------ पुत्रि !

४. शब्दान् शुद्धम् उच्चारयत *(शुद्धसँग उच्चारण गर्नुहोस्)*

५. कथाम् पठित्वा सन्देशम् कथयत *(कथा पढी सन्देश बताउनुहोस्)*

अमेरिकादेशे पाउलनामकः मेधावी किशोरः आसीत् । तस्य परिवारः निर्धनः आसीत् । सः अधिकम् पठितुम् इच्छति स्म । सः गृहेषु समाचारपत्रम् प्रापयति स्म । तेन धनम् अर्जयित्वा सः अध्ययनशुल्कम् सञ्चिनोति स्म । अध्ययनार्थम् धनसञ्चयाय सः कदाचित् बुभुक्षितः एव कार्यम् करोति स्म । एकदा सः समाचारपत्रम् प्रापयन् एकस्मिन् गृहे प्रापत् । सः अत्यन्तम् बुभुक्षितः पिपासितः च आसीत् । सः पीडया चलितुम् अपि असमर्थः अभवत् । तस्मिन् गृहे एका महिला आसीत् । सः स्वपीडाम् श्रावयित्वा तया सह जलम् अयाचत । महिला अन्तः अगच्छत् । सा पानपात्रे दुग्धम् आनयत् । स्मितवदना सा किशोराय दुग्धम् अददात् । किशोरः अपि सम्पूर्णम् दुग्धम् एकस्मिन् एव श्वासे अपिबत् । अनन्तरम् तस्य शरीरे काचित् स्फूर्तिः आगता । सः दुग्धस्य मूल्यम् दातुम् ऐच्छत् । महिला अकथयत्, "मम माता सहयोगस्य मूल्यम् न गृह्णाति स्म ।" किशोरः तस्याः भावम् अबुध्यत । सः 'धन्यवादः' इति उक्त्वा बहिः निरगच्छत् ।

कालान्तरे सा महिला वृद्धा अभवत् । एकदा सा अस्वस्था अभवत् । सा चिकित्सायै स्थानीयम् चिकित्सालयम् अगच्छत् । तस्याः रोगस्य उपचारः दुःसाध्यः आसीत् । अतः तत्रत्याः चिकित्सकाः ताम् नगरे प्रैषयन् । एकः वरिष्ठः चिकित्सकः तस्याः उपचाराय आगच्छत् । सः तस्याः रोगम् अजानात् । सः अन्यैः सह विमृश्य शीघ्रम् तस्याः शल्यक्रियाम् अकरोत् । कतिपयैः दिनैः सा स्वस्था अभवत् । चिकित्सालयस्य शुल्कविवरणम् आगच्छत् । तद् दृष्ट्वा सा पुनः चिन्तिता अभवत् । सम्पूर्णम् शुल्कम् दातुम् सा आजीवनम् असमर्था आसीत् । कश्चिद् आगत्य तस्याः हस्ते अपरम्

एकम् कर्गजम् अददात् । तत्र लिखितम् आसीत्, "पञ्चविंशतिवर्षपूर्वम् प्रदत्तस्य दुग्धस्य कृते पुनः धन्यवादाः" इति । सा उपरि अपश्यत् । सा तत्र स्वस्याः उपचारकम् चिकित्सकम् अपश्यत् । सः नमस्कारम् कुर्वन् उपस्थितः आसीत् । चिकित्सकः सः एव किशोरः आसीत्, यः गृहेषु समाचारपत्रम् प्रापयति स्म । वृद्धा तम् परिचित्य स्मितम् अहसत् । सः अकथयत्, "भवत्याः सम्पूर्णम् उपचार-शुल्कम् अहम् अददाम्, परम् अहम् कदाचिद् अपि तस्य दुग्धस्य मूल्यम् दातुम् न शक्नोमि ।"

अमेरिका देशमा पाउल नाम गरेको एउटा बुद्धिमान् किशोर थियो । उसको परिवार गरिब थियो । ऊ धेरै पढ्न चाहन्थ्यो । ऊ घरघरमा पत्रिका पुऱ्याउँथ्यो । त्यसबाट धन कमाएर ऊ पढाइ खर्च जुटाउँथ्यो । पढ्नका लागि धन जोगाउँदा ऊ कहिलेकाहीँ भोकभोकै काम गर्दथ्यो । एक दिन पत्रिका पुऱ्याउँदै जाँदा ऊ एउटा घरमा पुग्यो । ऊ एकदम भोकाएको र तिर्खाएको थियो । ऊ पीडाले हिँड्न नसक्ने भयो । त्यस घरमा एक महिला थिइन् । उसले आफ्नो पीडा सुनाएर उनीसँग पानी माग्यो । महिला भित्र गइन् । उनले गिलासमा दुध ल्याइन् । हँसिलो मुख गरेर तिनले किशोरलाई दुध दिइन् । किशोरले पनि एक सासमा सबै दुध पियो । त्यसपछि उसको शरीरमा अलिकति फुर्ती आयो । उसले दुधको मूल्य दिन चाहयो । महिलाले भनिन्, "मेरी आमा सहयोगको मूल्य लिनुहुन्नथ्यो ।" किशोरले उनको भाव बुझ्यो । ऊ 'धन्यवाद' भन्दै त्यहाँबाट निस्कियो ।

कालान्तरमा ती महिला वृद्ध भइन् । एक दिन उनी बिरामी परिन् । उनी स्थानीय अस्पतालमा गइन् । उनको रोगको उपचार कठिन थियो । त्यसकारण त्यहाँका डाक्टरहरूले उनलाई सहर पठाए । एक वरिष्ठ डाक्टर उनको उपचारका लागि आए । उनले तिनको रोग चिने । उनले अरूसँग सल्लाह गरी तिनको शल्यक्रिया गरे । केही दिनमा उनी स्वस्थ भइन् । अस्पतालको बिल आयो । त्यो देखेर तिनी फेरि चिन्तित भइन् । पूरा बिल तिर्न उनी जीवनभर नसक्ने थिइन् । कोही आएर तिनको हातमा अर्को कागज दियो । त्यहाँ लेखिएको थियो, "पच्चिस वर्षअघि दिइएको दुधका लागि धन्यवाद ।" उनले माथि हेरिन् । उनले त्यहाँ आफ्नो उपचार गर्ने तिनै डाक्टरलाई देखिन् । उनी नमस्कार गर्दै उभिएका थिए । ती डाक्टर तिनै किशोर थिए । वृद्धाले उनलाई चिनेर मुसुक्क हाँसिन् । उनले भने, "तपाईंको सम्पूर्ण बिल मैले तिरेँ तर म कहिल्यै पनि त्यो दुधको मूल्य तिर्न सक्दिनँ ।"

६. संवादम् पठित्वा क्रियाकलापान् कुरुत *(संवाद पढ्नुहोस् र क्रियाकलाप गर्नुहोस्)*

(जानकी गर्जा शिक्षिका अस्ति । सा कक्षायाम् प्रविशति ।)

विद्यार्थिनः - शुभप्रभातम् गुरुमातः !

जानकी - शुभप्रभातम् ।

विद्यार्थिनः - गुरुमातः ! अस्माकम् कक्षायाम् स्वागतम् ।

जानकी - धन्यवादः । उपविशत ।

पार्वती पाख्रिनः - गुरुमातः ! कृपया भवती अद्य शिष्टाचारस्य विषये किमपि कथयतु । अहम् शिष्टाचारस्य विषये ज्ञातुम् इच्छामि ।

जानकी - चिन्ता मास्तु । अद्य वयम् शिष्टाचारस्य विषये एव विमर्शम् कुर्मः । मुकुन्द ! कः शिष्टाचारः ?

मुकुन्दः गुरुङः - गुरुमातः ! मान्यानाम् सम्मानम् शिष्टाचारः अस्ति ।

जानकी - शोभनम् । महालक्ष्मि ! एतस्मिन् विषये त्वम् किमपि कथयसि वा ?

महालक्ष्मीः चौधरी - सर्वेषाम् यथोचितम् अभिवादनम् शिष्टाचारः अस्ति ।

जानकी - शोभनम् । नवराज ! त्वम् अन्यत् किमपि कथयितुम् शक्नोषि ?

नवराजः परियारः - अतिथीनाम् सत्कारः अपि शिष्टाचारः अस्ति ।

जानकी - शोभनम् । सर्वैः सह शिष्टतया व्यवहरणम् शिष्टाचारः अस्ति ।

विष्णुः तामाङः - क्षम्यताम् गुरुमातः ! सर्वैः सह शिष्टतया व्यवहारः कथम् सम्भवति ? कनिष्ठैः सह तु शिष्टतया व्यवहारः न क्रियते ।

जानकी - तथा न भवति विष्णो ! ज्येष्ठानाम् व्यवहारेण कनिष्ठाः जानन्ति । तेषाम् पुरः शिष्टतया व्यवहारः न क्रियते चेत् ते अपि ज्येष्ठैः सह शिष्टतया न व्यवहरन्ति । अतः कनिष्ठैः सह अपि स्नेहेन शिष्टतया च व्यवहारः कर्तव्यः । बुद्धम् ?

विष्णुः - आम् ।

जानकी - मातापित्रोः गुरूणाम् च आज्ञापालनम् अपि शिष्टाचारः अस्ति । गृहे मातापित्रोः कार्येषु सहयोगः अपि शिष्टाचारः अस्ति । अशक्तानाम् सहयोगः अपि शिष्टाचारः अस्ति । सखिभिः सह मेलनम् अपि शिष्टाचारः एव । युष्माभिः बुद्धम् किल ?

विद्यार्थिनः - सम्यक् बुद्धम् गुरुमातः !

जानकी - अस्तु । युष्माकम् जीवनम् सफलम् स्यात् । मम शुभाशयाः ।

(जानकी गर्जा शिक्षिका हुनुहुन्छ । उहाँ कक्षामा प्रवेश गर्नुहुन्छ ।)

विद्यार्थी - शुभप्रभात गुरुआमा !

जानकी - शुभप्रभात ।

विद्यार्थी - गुरुआमा ! हाम्रो कक्षामा स्वागत छ ।

जानकी - धन्यवाद । बस ।

पार्वती पाख्रिन - गुरुआमा ! कृपया आज शिष्टाचारका विषयमा केही भन्नुहोस् । म शिष्टाचारका विषयमा जान्न चाहन्छु ।

जानकी - चिन्ता नगर । आज हामी शिष्टाचारका विषयमा नै छलफल गर्छौं । मुकुन्द ! शिष्टाचार भनेको के हो ?

मुकुन्द गुरुङ - गुरुआमा ! मान्यजनको सम्मान शिष्टाचार हो ।

जानकी - ठिक । महालक्ष्मी ! यस विषयमा तिमी केही भन्छौ ?

महालक्ष्मी चौधरी - आवश्यकताअनुसार सबैलाई अभिवादन गर्नु शिष्टाचार हो ।

जानकी	-	ठिक । नवराज ! तिमी अरू केही भन्छौ ?
नवराज परियार	-	अतिथिहरूको सत्कार गर्नु पनि शिष्टाचार हो ।
जानकी	-	ठिक । सबैसँग शिष्टताले व्यवहार गर्नु शिष्टाचार हो ।
विष्णु तामाङ	-	माफ गर्नुहोला गुरुआमा ! सबैसँग शिष्टताले व्यवहार गर्न कसरी सकिन्छ ? आफूभन्दा सानासँग त शिष्टताले व्यवहार गरिन्न ।
जानकी	-	त्यस्तो हुँदैन विष्णु ! ठुलाको व्यवहारबाट सानाले सिक्छन् । तिनीहरूका अगाडि शिष्टताले व्यवहार गरिएन भने उनीहरूले पनि ठुलासँग शिष्ट व्यवहार गर्दैनन् । त्यसैले सानाहरूसँग पनि माया र शिष्टताले व्यवहार गर्नुपर्छ । बुझ्यौ ?
विष्णु	-	हजुर बुझेँ ।
जानकी	-	आमाबुबाले भनेको मान्नु पनि शिष्टाचार हो । घरमा आमाबुबाको काममा सहयोग गर्नु पनि शिष्टाचार हो । अशक्तहरूलाई सहयोग गर्नु पनि शिष्टाचार हो । साथीहरूसँग मिल्नु पनि शिष्टाचार नै हो । बुझ्यौ तिमीहरूले ?
विद्यार्थीहरू	-	राम्ररी बुझ्यौँ गुरुमाता !
जानकी	-	ल ल । तिमीहरूको जीवन सफल होस् । मेरो शुभकामना ।

(क) उचितपदम् भरित्वा रिक्तस्थानम् पूरयत *(उपयुक्त पद राखी खाली ठाउँ भर्नुहोस्)*

(अ) गुरुमातः ! अस्माकम् कक्षायाम् --------- ।

(आ) --------- । उपविशत ।

(इ) --------- । अद्य वयम् शिष्टाचारस्य विषये विमर्शम् कुर्मः ।

(ई) --------- । महालक्ष्मि ! एतस्मिन् विषये एव त्वम् किमपि कथयसि ?

(उ) --------- गुरुमातः ! सर्वैः सह शिष्टतया व्यवहारः कथम् सम्भवति ?

(ऊ) --------- । युष्माकम् जीवनम् सफलम् स्यात् । मम --------- ।

(ख) समुचितोत्तरम् रेखया परिवेष्टयत *(उपयुक्त उत्तरमा गोलो घेरा लगाउनुहोस्)*

(अ) केषाम् सम्मानम् शिष्टाचारः अस्ति ?

मान्यानाम्	मूर्खाणाम्	दृष्कृताम्

(आ) केषाम् सत्कारः शिष्टाचारः अस्ति ?

वृक्षाणाम्	जन्तूनाम्	अतिथीनाम्

(इ) केषाम् व्यवहारेण कनिष्ठाः जानन्ति ?

कनिष्ठानाम्	ज्येष्ठानाम्	बलिष्ठानाम्

(ई) कनिष्ठैः सह कथम् व्यवहारः करणीयः ?

दुष्टतया	रुष्टतया	शिष्टतया

(उ) केषाम् सहयोगः शिष्टाचारः अस्ति ?

स्वस्य	अशक्तानाम्	शक्तानाम्

(ऊ) कैः सह मेलनम् शिष्टाचारः अस्ति ?

मित्रैः	शत्रुभिः	पुत्रैः

७. समानार्थ वोधकान् संस्कृताङ्लशब्दान् परस्परम् मेलयत *(उही अर्थ दिने संस्कृत र अङ्ग्रेजी शब्दको जोडा मिलाउनुहोस्)*

क्षम्यताम्	Don't worry
चिन्ता मास्तु	Please
स्वागतम्	Thank you
शुभरात्रिः	Excuse me
धन्यवादः	Welcome
कृपया	Good night

८. रिक्तस्थाने कोष्टकात् उचितशब्दम् लिखत *(उपयुक्त शब्द छानेर लेख्नुहोस्)*

सः	पारम्	जनः	पश्यति	धन्यवादम्	गन्तुम्

एकः --------- अस्ति । --------- द्रष्टुम् न शक्नोति । सः मार्गस्य पारम् --------- इच्छति । जिज्ञासा तम् --------- । सा तम् मार्गस्य --------- नयति । सः जिज्ञासायै --------- ददाति ।

एक जना मानिस छन् । उनी देख्न सक्दैनन् । उनी सडकपारि जान चाहन्छन् । जिज्ञासा तिनलाई देख्छिन् । उनी तिनलाई सडकपारि लैजान्छिन् । तिनी जिज्ञासालाई धन्यवाद दिन्छन् ।

९. उदाहरणम् विलोक्य कोष्ठके 'सः', 'सा' 'तद्' वा इति लिखत *(उदाहरण हेरी कोठाभित्र 'सः', ' सा' वा 'तद्' लेख्नुहोस्)*

सा नारी

सः नरः

तद् गृहम्

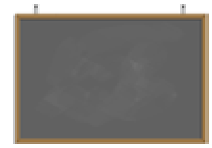
(क)

------- शिक्षकः

------- शिक्षिका

------- पट्टम्

(ख)

------- छात्रः

------- छात्रा

------- पुस्तकम्

(ग)

------- मार्गः

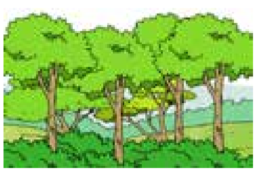

------- द्विचक्रिका

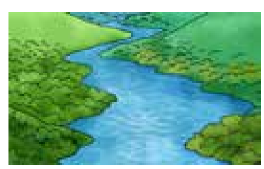

------- यानम्

(घ)

------- तडागः

------- नदी

------- वनम्

१०. रिक्तस्थाने 'सः', 'सा' 'तद्' वा इति लिखत *(खाली ठाउँमा 'सः', 'सा' वा 'तद्' लेख्नुहोस्)*

(क) मुकुन्दः विद्यालयम् गच्छति । ------------ पठति ।

(ख) इन्दिरा नर्तकी अस्ति । ------------ नृत्यति ।

(ग) पत्रम् शुष्कम् अस्ति । ------------ पतति ।

(घ) जलम् वहति । ------------ शीतम् अस्ति ।

(ङ) पितृव्या शिक्षिका अस्ति । ------------ पाठयति ।

(च) मातुलः आगच्छति । ------------ माम् स्वगृहम् नयति ।

एकविंशः पाठः

प्रकृतिपूजनम्

१. शिक्षकेण सह वाचयत *(शिक्षकसँगै गाउनुहोस्)*

हे धरे अन्नदे ! अस्तु तुभ्यम् नमः ।
हे सरित् तोयदे ! अस्तु तुभ्यम् नमः ॥

वर्तसे प्राणदः हे मरुत् ! ते नमः ।
त्वम् जगद्दीपकः सूर्य हे ते नमः ॥

हे शिरोधारक व्योम ! तुभ्यम् नमः ।
त्वम् फलानाम् प्रदः वृक्ष ! तुभ्यम् नमः ॥

वृष्टिदः त्वम् सदा मेघ हे ! ते नमः ।
सर्वकल्याणदायै प्रकृत्यै नमः ॥

हे अन्नदायिनी धर्ती ! तिमीलाई नमस्कार छ ।
हे जलदायिनी नदी ! तिमीलाई नमस्कार छ ।
हे प्राणका दाता वायु ! तिमीलाई नमस्कार छ ।
हे जगतलाई प्रकाशित गर्ने सूर्य ! तिमीलाई नमस्कार छ ।
हे शिरमाथि रहने आकाश ! तिमीलाई नमस्कार छ ।
हे फलका दाता वृक्ष ! तिमीलाई नमस्कार छ ।
वर्षा गराउने हे मेघ ! तिमीलाई नमस्कार छ ।
सबैको कल्याण गर्ने प्रकृतिलाई नमस्कार छ ।

२. रिक्तस्थाने उचितशब्दम् लिखत *(खाली ठाउँमा उपयुक्त शब्द लेख्नुहोस्)*

कदलः	शमी	दूर्वा	दाडिमः	बिल्वः	आम्रः

(क)

इयम् ------------ अस्ति ।

(ख)

अयम् ------------ अस्ति ।

(ग)

अयम् ------------ अस्ति ।

(घ)

अयम् ------------ अस्ति ।

(ङ)

इयम् ------------ अस्ति ।

(च)

अयम् ------------ अस्ति ।

३. शुद्धम् उच्चारयत *(शुद्ध उच्चारण गर्नुहोस्)*

औदुम्बरः

अशोकः

आमलकः

प्लक्षः

निम्बः

चम्पकः

४. कथाम् पठित्वा सन्देशम् कथयत *(कथा पढी सन्देश बताउनुहोस्)*

एकः धनाधिपनामकः धनिकः आसीत् । तस्य पार्श्वे बहु धनम् आसीत् । देवपत्तने तस्य विशालः प्रासादः आसीत् । तस्य प्रासादस्य समीपे एकः पर्णकुटीरः आसीत् । तत्र एकः अकिञ्चननामकः संन्यासी निवसति स्म । सः भिक्षाटनेन जीवनम् यापयति स्म । धनाधिपः कैलासम् गन्तुम् इच्छति स्म । सः कैलासयात्रायै सामग्रीणाम् सञ्चयम् कुर्वन् आसीत् । सः संन्यासिनम् स्वयोजनाम् श्रावयति स्म । एकदा एकम् कमण्डलुम् एकम् पानपात्रम् च गृहीत्वा संन्यासी स्वकुटीराद् निरगच्छत् । धनाधिपः तम् अपृच्छत्, "कुत्र गच्छसि ?" । सः अकथयत्, "अहम् कैलासम् गच्छामि ।" धनाधिपः अकथयत्, "अहम् कैलासयात्रायै त्रिभिः वर्षैः योजनाम् निर्माय सामग्रीणाम् सञ्चयम् कुर्वन् अस्मि । तव पार्श्वे तु किमपि नास्ति, तथैव गन्तुम् इच्छसि । कथम् सफलः भविष्यसि ?" संन्यासी अकथयत्, 'मम पार्श्वे दृढः सङ्कल्पः अस्ति । अहम् कमण्डलौ भिक्षाम् याचित्वा बुभुक्षाम् शमयामि, पानपात्रे जलम् गृहीत्वा पिपासाम् शमयामि । सङ्कल्पस्य बलेन एव अहम् कैलासम् प्राप्य आगमिष्यामि ।' एवम् कथयित्वा सः कैलासयात्रायै निरगच्छत् । मासानन्तरम् सः कैलासयात्राम् समाप्य प्रत्यागच्छतत् । धनाधिपः कैलासगमनाय दण्डम् क्रीत्वा आगच्छन् आसीत् । संन्यासी तस्मै मानससरोवरस्य जलम् अददात् । सः जलम् गृहीत्वा किमपि अकथयन् प्रासादम् प्राविशत् ।

एउटा धनाधिप नाम गरेको धनी व्यक्ति थियो । ऊसँग धेरै धन थियो । देवपत्तनमा उसको ठुलो दरबार थियो । उसको दरबारको नजिकै एउटा स्याउले छाप्रो थियो । त्यहाँ एक अकिञ्चन नाम गरेका संन्यासी बस्दथे । उनी भिक्षा मागेर जीवनयापन गर्दथे । धनाधिप कैलास जान चाहन्थ्यो । ऊ कैलास यात्राका लागि सामग्री जम्मा गर्दै थियो । ऊ संन्यासीलाई आफ्नो योजना सुनाउँथ्यो ।

एक दिन एउटा कमण्डलु र एउटा गिलास लिएर संन्यासी आफ्नो कुटीबाट निस्किए । धनाधिपले सोध्यो, “कहाँ जान्छौ ?” उनले भने, “म कैलास जान्छु ।” धनाधिपले भन्यो, “म कैलासयात्राका लागि तीन वर्षदेखि योजना बनाएर सामग्री सङ्कलन गर्दैछु । तिमीसँग त केही पनि छैन, त्यसै जान चाहन्छौ । कसरी सफल हुन्छौ ?” संन्यासीले भने, “मसँग दृढ सङ्कल्प छ । म कमण्डलुमा भिक्षा मागेर भोक मेटाउँछु । गिलाँसमा पानी थापेर तिर्खा मेटाउँछु । सङ्कल्पकै बलमा म कैलास पुगेर आउँछु ।” यति भनेर उनी कैलासयात्राका लागि निस्किए । एक महिनापछि उनी कैलास यात्रा सकेर फर्किए । धनाधिप कैलास जानका लागि लौरो किनेर आउँदै थियो । संन्यासीले उसलाई मानसरोवरको जल दिए । ऊ जल लिएर केही नभनी दरबारभित्र पस्यो ।

५. पाठम् पठित्वा क्रियाकलापान् कुरुत *(पाठ पढी क्रियाकलापहरू गर्नुहोस्)*

अयम् पिप्पलः अस्ति । अयम् अहोरात्रम् प्राणवायुम् प्रसारयति । अस्य पत्राणि, फलानि, वल्कलानि च औषधनिर्माणे प्रयुज्यन्ते । हृदयरोगस्य, मधुमेहस्य, उदरसमस्यानाम्, वृक्कसमस्यानाम् च निराकरणाय एतेषाम् प्रयोगः भवति । अतः वयम् पिप्पलम् पूजयामः ।	अयम् वटः अस्ति । अयम् अपि प्राणवायुम् प्रसारयति । अस्य पत्रे, फले, निर्यासे च औषधम् भवति । सौन्दर्यस्य वृद्धौ वटः प्रयुज्यते । कफस्य वातस्य च समस्यानाम् अपाकरणाय वटस्य प्रयोगः भवति । अतः वटः पूज्यः वृक्षः अस्ति ।
यो पिपल हो । यसले अक्सिजन दिन्छ । यसका पात, फल र बोक्राहरू औषधी बनाउन प्रयोग हुन्छ । मुटुरोग, मधुमेह, पेट र मिर्गौलासम्बन्धी समस्याको समाधानका लागि यिनीहरूको प्रयोग हुन्छ । त्यसैले हामी पिपलको पूजा गर्दछौं ।	यो वर हो । यो पनि प्राणवायु दिन्छ । यसका पात, फल र चोपमा औषधी हुन्छ । सुन्दरता बढाउन यसको प्रयोग गरिन्छ । कफ र वाथसम्बन्धी समस्या हटाउन वरको प्रयोग हुन्छ । त्यसैले वर पूज्य रुख हो ।

अयम् कुशः अस्ति । कुशः पवित्रः वनस्पतिः अस्ति । कुशे कीटाणवः स्थातुम् न शक्नुवन्ति । रक्तचापस्य व्यवस्थापने कुशः उपयोगी भवति । कुशासने वसनेन च रक्तचापः समुचितः भवति । कुशः रक्तरोगान् चर्मरोगान् च अपाकरोति ।	अयम् अपामार्गः अस्ति । अयम् अपि पवित्रः वनस्पतिः अस्ति । अयम् दन्तधावने प्रयुज्यते । अयम् दन्तरोगान् अपाकरोति, जम्भपीडाम् मुखदौर्गन्ध्यम् च विनाशयति । अस्य काण्डे, बीजे, पत्रे, मूले च औषधम् भवति । रोगाणाम् विनाशाय एषाम् प्रयोगः भवति ।
यो कुश हो । कुश पवित्र वनस्पति हो । कुशमा कीटाणुहरू बस्न सक्दैनन् । रक्तचापको व्यवस्थापनमा कुश उपयोगी हुन्छ । कुशासनमा बस्नाले रक्तचाप ठिक हुन्छ । कुशले रगत र छालाका रोगहरू हटाउँछ ।	यो दतिउन हो । यो पनि पवित्र वनस्पति हो । यो दाँत माझ्नमा प्रयोग हुन्छ । यसले दाँतका रोग हटाउँछ र गिजाको दुखाइ तथा मुखको दुर्गन्ध नाश गर्दछ । यसको डाँठ, बिउ, पात र जरामा औषधी हुन्छ । विभिन्न रोगहरूको नाशका लागि यिनीहरूको प्रयोग हुन्छ ।

(क) समुचितोत्तरे (√) चिह्नम् योजयत *(उपयुक्त उत्तरमा (√) चिह्न लगाउनुहोस्)*

(अ) कः अहोरात्रम् प्राणवायुम् प्रसारयति ?

पिप्पलः		वटः		कुशः		अपामार्गः	

(आ) कः सौन्दर्यस्य वृद्धौ प्रयुज्यते ?

पिप्पलः		वटः		कुशः		अपामार्गः	

(इ) रक्तचापस्य व्यवस्थापने कः उपयोगी भवति ?

पिप्पलः		वटः		कुशः		अपामार्गः	

(ई) कः मुखदौर्गन्ध्यम् विनाशयति ?

पिप्पलः		वटः		कुशः		अपामार्गः	

(ख) उपयुक्तम् पदम् संस्थाप्य रिक्तस्थानम् पूरयत *(उपयुक्त पद राखी खाली ठाउँ भर्नुहोस्)*

(अ) पिप्पलस्य पत्राणि, फलानि, वल्कलानि च ------------ प्रयुज्यन्ते ।

(आ) वटस्य पत्रे, फले, निर्यासे च ------------ भवति ।

(इ) ------------ रक्तरोगान् चर्मरोगान् च अपाकरोति ।

(ई) अपामार्गस्य ------------, बीजे, पत्रे, मूले च औषधम् भवति ।

(उ) कुशे ------------ स्थातुम् न शक्नुवन्ति ।

(ऊ) कफस्य वातस्य च समस्यानाम् अपाकरणाय ------------ प्रयोगः भवति ।

६. कोष्ठकस्य साहाय्येन रिक्तस्थानम् पूरयत *(कोठाको सहयोगले खाली ठाउँ भर्नुहोस्)*

तुलसी	पत्रे	आयुर्वेदे	दोषान्	रुजाम्
अङ्गणे	वातावरणम्	क्षवम्	तुलसीजलस्य	दूषितः

इयम् --------- अस्ति । तुलस्याः ---------, शाखायाम्, बीजे, मूले च औषधम् भवति । --------- तुलस्याः औषधगुणानाम् बहु महत्त्वम् वर्णितम् अस्ति । तुलसी शरीरस्य अन्तः स्थितान् --------- अपाकरोति । तुलसी --------- नाशयति, --------- विनाशयति, रक्तम् शुद्धीकरोति । दीर्घरोगिणः अपि --------- पानम् कुर्वन्ति । तुलसीम् परितः --------- वायुः न आगच्छति । तेन --------- शुद्धम् भवति । तुलस्याः सम्पर्केण वयम् नीरोगिणः भवामः । अतः वयम् गृहस्य --------- तुलस्याः रोपणम् कुर्मः । वयम् देवीरूपेण तुलसीम् पूजयामः ।

यो तुलसी हो । तुलसीको पात, हाँगा, बिउ र जरामा औषधी हुन्छ । आयुर्वेदमा तुलसीका औषधीय गुणहरूको धेरै महत्त्व वर्णन गरिएको छ । तुलसीले शरीरभित्र रहेका दोषहरूको नाश गर्दछ । तुलसीले रुघा हटाउँछ, खोकी नास्दछ र रगतलाई शुद्ध गर्दछ । दीर्घरोगीहरू पनि तुलसीजलको पान गर्दछन् । तुलसीको वरिपरि दूषित वायु आउँदैन । त्यसले वातावरण शुद्ध हुन्छ । तुलसीको सम्पर्कले हामी निरोगी हुन्छौँ । त्यसैले हामी घरको आँगनमा तुलसी रोप्छौँ । हामी तुलसीलाई देवी मानेर पूजा गर्दछौँ ।

७. पदम् परिचित्य पृथक्कुरुत *(पद चिनी छुट्याएर लेख्नुहोस्)*

अयम्पिप्पलःअस्ति । → अयम् पिप्पलः अस्ति ।

(क) कुशःपवित्रःअस्ति । → ------------------------------------ ।

(ख) वयम्पिप्पलम्पूजयामः । → ------------------------------------ ।

(ग) अयम्दन्तधावनेप्रयुज्यते । → ------------------------------------ ।

(घ) संन्यासीजलम्अददात् । → ------------------------------------ ।

(ङ) अस्तुतुभ्यम्नमः । → ------------------------------------ ।

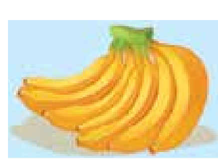
(च) अहम्कैलासम्गच्छामि । → ------------------------------------ ।

८. कोष्ठकात् उपयुक्तम् शब्दम् विचित्य लिखत *(कोष्ठकबाट सही शब्द छानी लेख्नुहोस्)*

(क)

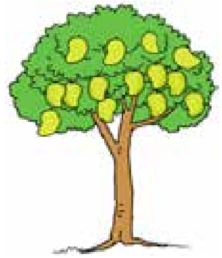
कदली	कदलः

(ख)

आम्रः	आम्रम्

------------ ------------

(ग)

दाडिमः	दाडिमम्

------------ ------------

(घ)

आमलकम्	आमलकः

------------ ------------

(ङ)

बिल्वम्	बिल्वः

------------ ------------

९. उदाहरणम् विलोक्य कोष्ठके 'अयम्', 'इयम्' 'इदम्' वा इति लिखत *(उदाहरण हेरी कोठाभित्र 'अयम्', 'इयम्' वा 'इदम्' लेख्नुहोस्)*

अयम् बालकः   इयम् बालिका   इदम् फलम्

(क)

------- पिप्पलः

------- शमी

------- बिल्वम्

(ख)

------- कुशः

------- तुलसी

------- आम्रम्

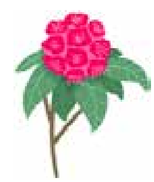
(ग)

------- अपामार्गः

------- दूर्वा

------- पुष्पम्

(घ)

------- पत्रम्

------- शाखा

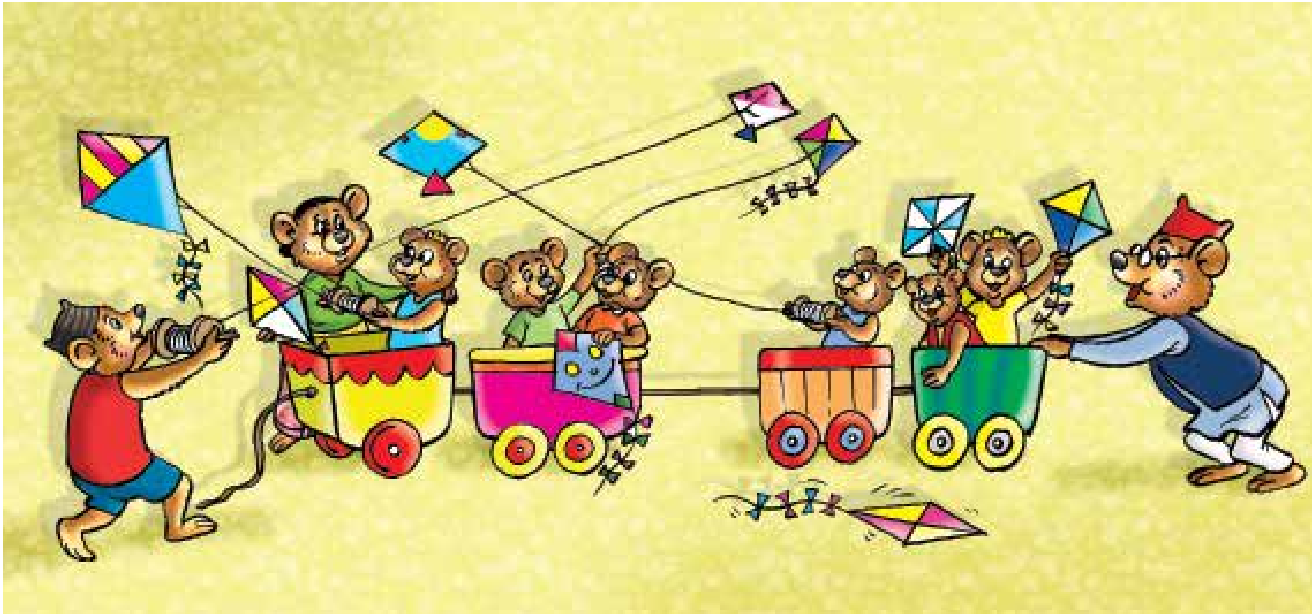

------- पृत्तम्

१०. परस्परम् मेलयत *(जोडा मिलाउनुहोस्)*

अयम्	दाडिमम्
इयम्	वटः
इदम्	कदली

११. चित्रम् विलोक्य वर्णयत *(चित्र हेरी वर्णन गर्नुहोस्)*

धरा - पृथ्वी, The Earth
अन्नदा - अन्न दिनेवाली, Grain giver
सरित् - नदी, River
तुभ्यम् - तिमीलाई, To you
मरुत् - हावा, Wind
मेघ - बादल, Cloud
कदलः - केराको बोट, Banana plant
शमी - शमीको रुख, Ficus benjamina
दूर्वा - दुबो, Sacred grass used in sacrifice
दाडिमः - अनारको बोट, Pomegranate plant
बिल्वः - बेलको रुख, The tree of wood apple
आम्रः - आँपको रुख, Mango tree
औदुम्बरः - डुम्री, The tree of bearing edible fruit
अशोकः - अशोकको रुख, The tree of fonesia asoka
आमलकः - अमलाको रुख, Myrobalan
प्लक्षः - पाकरीको रुख, Kind of evergreen tree
निम्बः - निमको रुख, The neem tree
चम्पकः - चाँपको रुख, The tree of michelia
धनिकः - धनी, Rich
प्रासादः - दरबार, Palace
पर्णकुटीरः - स्याउले छाप्रो, Hut made of cut branches
भिक्षाटनेन - भिक्षा मागेर, By begging
श्रावयति - सुनाउँछ, Tells
एकदा - एक दिन, One day
शमयति - शान्त गर्दछ, Make peacefull
निरगच्छत् - निस्कियो, Came out
क्रीत्वा - किनेर, After buying
पिप्पलः - पिपल, Holy big tree
अहोरात्रम् - रातदिन, Day and night
प्राणवायुः - अक्सिजन, Oxygen
वल्कलम् - रुखको बोक्रा, Tree bark
हृदयरोगः - मुटुरोग, Heart disease
मधुमेहः - चिनी रोग, Diabetes
वृक्कम् - मिर्गौला, Kidney
वटः - वरको रुख, The groom's tree
निर्यासः - चोप, Gum
कफः - खकार, Sputum
वातः - वायु, Wind
स्थातुम् - रहन, To stay
समुचितः - सन्तुलित, Balanced
रक्तम् - रगत, Blood
चर्म - छाला, Skin
अपामार्गः - दतिउन, Ceremonial toothbrush used by women in Risipanchami
जम्भः - गिजा, The bases of the teeth
काण्डः - डाँठ, Stalk
रुजा - रुघा, The flu
क्षवः - खोकी, Cough
अङ्गणम् - आँगन, Courtyard
शाखा - हाँगा, Branch
परितः - वरिपरि, Around

सञ्चारप्रविधिः बाह्यसम्पर्कः च

द्वाविंशः पाठः

विज्ञानजगत्

१. शिक्षकेण सह वाचयत *(शिक्षकसँगै गाउनुहोस्)*

जानीहि देशस्य सर्वघटनाम् ।
प्रातःकाले पठ पत्रिकाम् ॥

मनोरञ्जने नास्ति निराशा ।
अस्ति मम पार्श्वे चलभाषः ॥

दूरस्थम् वस्तु पश्य तत्क्षणम् ।
आनय मित्र ! दूरवीक्षणम् ॥

दूरदर्शनम् पश्य, स्वयम् चालय ।
पठने चित्तम् पुनः आनय ॥

देशका सबै घटना जान, बिहान पत्रिका पढ । मनोरञ्जनमा निराशा हुँदैन, मसँग फोन छ । टाढाका वस्तु तुरुन्तै हेर, साथी ! दुरबिन ल्याऊ । टेलिभिजन हेर, आफैँ चलाऊ अनि फेरि पढाइमा मन लगाऊ ।

८. चित्रम् विलोक्य लुप्तम् अक्षरम् भरत *(चित्र हेरेर छुटेको अक्षर भर्नुहोस्)*

वायु --------- नम्

सङ्ग --------- कम्

घ --------- का

२. कोष्ठकात् शब्दम् विचित्य रिक्तस्थानम् पूरयत *(कोष्ठकबाट शब्द छानेर खाली ठाउँ भर्नुहोस्)*

आकाशवाणीम्, सङ्गणकम्, पत्रिकाम्, दूरभाषम्

(क) बालकः ------------ चालयति ।

(ख) पिता ------------ पठति ।

(ग) अनुजः ------------ शृणोति ।

(घ) माता ------------ करोति ।

बालक कम्प्युटर चलाउँछ । बुबा पत्रिका पढ्नुहुन्छ । भाइ समाचार सुन्छ । आमा कुराकानी गर्नुहुन्छ ।

३. चित्रम् विलोक्य पठत *(चित्र हेरी पढ्नुहोस्)*

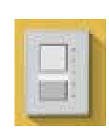
दूरवीक्षणम्

करदीपः

पिञ्जः

दूरदर्शनम्

४. शब्दखण्डान् योजयित्वा समस्तशब्दान् निर्मात *(टुक्रा जोडी सिङ्गो शब्द बनाउनुहोस्)*

दूर + दर्शनम् = ______

दूर + वीक्षणम् = ______

द्वि + चक्रिका = ______

त्रि + चक्रिका = ______

बस + यानम् = ______

यान + चालकः = ______

५. परस्परम् मेलयत *(जोडा मिलाउनुहोस्)*

पत्रिका

द्वारम्

कर्तरी

चिकित्सकः

द्विचक्रिका

६. लयम् अनुसृत्य पठत *(लय हालेर पढ्नुहोस्)*

जानाति विविधाः भाषाः जानाति विविधाः कलाः ।

आत्मानं स न जानाति यो न जानाति संस्कृतम् ॥

थुप्रै भाषाहरू जान्दछ र थुप्रै कलाहरू जान्दछ (भने पनि) त्यसले आफूलाई जान्दैन जसले संस्कृत जान्दैन ।

७. अनुच्छेदम् पठित्वा उत्तरयत *(अनुच्छेद पढेर उत्तर दिनुहोस्)*

कुरेशः तिरुवा कालिकोटे निवसति । तस्य पिता कृषकः अस्ति । सः क्षेत्रे कार्यम् करोति । सः कुद्दालेन खनति । सः अन्नम् उत्पादयति । कुरेशस्य गृहे विद्युत् नास्ति । सः रात्रौ दीपस्य प्रकाशे पठति ।

कुरेश तिरुवा कालिकोटमा बस्छन् । उनका पिता किसान हुनुहुन्छ । उहाँ खेतमा काम गर्नुहुन्छ । उहाँ कोदालाले खन्नुहुन्छ । उहाँ अन्न फलाउनुहुन्छ । कुरेशका घरमा बिजुली छैन । उनी राति दियोको उज्यालोमा पढ्छन् ।

९. परस्परम् मेलयत *(जोडा मिलाउनुहोस्)*

विमानम्	सङ्गणकम्
सुसाङ्ख्यम्	घटिका
घटी	पानीयम्
जलम्	वायुयानम्

जानीहि - जान, Know	दूरम् - टाढा, Far	चालय - चलाऊ, Play
पत्रिका - पत्रिका, Newspaper	वस्तु - चीज, Object	पुनः - फेरि, Again
पठ - पढ, Read	तत्क्षणम् - तत्काल, Immediate	चित्तम् - मन, Mind
मम पार्श्वे - मेरो साथमा, With me	दूरवीक्षणम् - दूरबीन, Binocular	आनय - ल्याऊ, Bring

त्रयोविंशः पाठः

स्वागतम्

१. शिक्षकेण सह वाचयत *(शिक्षकसँगै गाउनुहोस्)*

करोमि अद्य स्वागतम्
सहर्ष-भव्य-स्वागतम्
अयम् महान् महोत्सवः
भवद्भिरेव सम्भवः ।

अहम् समस्तबालकैः
युतः करोमि स्वागतम् ।

सुशिक्षिकाश्च शिक्षकाः
समग्र-मञ्च-वीक्षकाः
वदन्त्यहो निरन्तरम्
सहर्ष भव्य-स्वागतम् ।

आज (तपाईँहरूलाई) सहर्ष भव्य स्वागत गर्छु । यो ठुलो उत्सव हो । यो तपाईँहरूको कारणले भव्य भएको छ । हामी सबै बालक मिलेर स्वागत गर्दछौँ । शिक्षकहरू राम्रो पढाउनुहुन्छ । सबै जना मञ्चमा बसेर हेर्नुहुन्छ । सबै जना निरन्तर भव्य स्वागत भन्नुहुन्छ ।

२. सलयम् वाचयत *(भाका हालेर वाचन गर्नुहोस्)*

नमन्ति फलिनो वृक्षाः नमन्ति गुणिनो जनाः ।
शुष्कवृक्षाश्च मूर्खाश्च न नमन्ति कदाचन ।

फल लागेका रुखहरू झुक्छन्, गुणवान् व्यक्तिहरू झुक्छन् । सुकेका रुख र मूर्खहरू कहिल्यै झुक्दैनन् ।

३. कोष्ठकस्य शब्दानाम् संयोजनेन वाक्यम् *(पूरयत कोष्ठकका शब्द राखेर वाक्य पूरा गर्नुहोस्)*

महोत्सवः, मञ्चे, सभा, सभापतिः, कार्यक्रमः

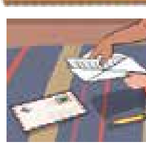
अद्य विद्यालये ------------ अस्ति । एषा ------------ अस्ति । अतिथिः ------------ तिष्ठति । कार्यक्रमस्य अन्ते ------------ भाषणं करोति । ------------ सुन्दरः भविष्यति ।

आज विद्यालयमा महोत्सव छ । यो सभा हो । अतिथि मञ्चमा बस्छन् । कार्यक्रमको अन्त्यमा सभापतिले भाषण गर्छन् । कार्यक्रम सुन्दर हुनेछ ।

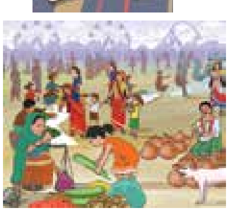
४. चित्रम् विलोक्य शब्दम् उच्चारयत *(चित्र हेरेर शब्द उच्चारण गर्नुहोस्)*

सूचनापट्टः

पत्रम्

मेला

कक्षा

चिकित्सालयः

५. शब्दानाम् अक्षराणि पृथक्कुरुत *(शब्दहरूको अक्षर छुट्याउनुहोस्)*

पट्टः = प् अ ट् ट् अः

घट्टः = -------------------------------

चित्रम् = च् इ त् र् अ म्

मित्रम् = -------------------------------

कार्यम् = क् आ र् य् अ म्

हार्यम् = -------------------------------

६. परस्परम् मेलयत *(जोडा मिलाउनुहोस्)*

औषधालयः

विद्यालयः

कार्यालयः

न्यायालयः

७. पत्रावरणिकायाः विवरणम् पठित्वा प्रश्नान् उत्तरयत *(खामको विवरण पढी उत्तर दिनुहोस्)*

(क) शङ्करः ------------ अस्ति ?

(अ) काष्ठमण्डपे (आ) नाम्चेबजारग्रामे

(ख) ------------ पत्रं लिखति ?

(अ) सोनमः (आ) सरस्वती

(ग) पत्रम् कुत्र गच्छति ?

(अ) कालीमाटीनगरे (आ) सोलुखुम्बुजनपदे

८. पत्रावरणिकायाम् स्वस्य प्रापकस्या च नामस्थानानि लिखत *(खाममा आफ्नो र प्रापकको नाम तथा ठेगाना लेख्नुहोस्)*

९. शब्दान् उच्चार्य उत्तरपुस्तिकायाम् लिखत *(शब्द उच्चारण गरेर कापीमा लेख्नुहोस्)*

काष्ठमण्डपम्

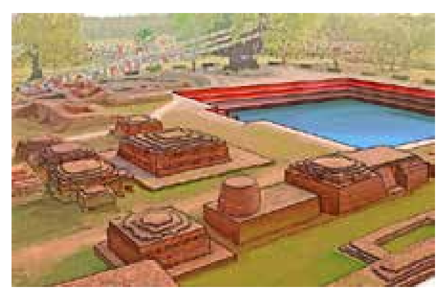
पोखरा

जनकपुरम्

कपिलवस्तु

करोमि - गर्छु, I do
अद्य - आज, Today
स्वागतम् - स्वागत, Welcome
सहर्ष - खुसीका साथ, With joy
भव्यम् - भव्य, Grand
महान् - महान्, Great
समस्तबालकाः - सबै बालकहरू, All of the kids
सम्भवः - सम्भव, Possible
समग्रम् - सब, Entire
वदन्ति - भन्दछन्, Say
निरन्तरम् - निरन्तर, Frequently
मञ्चः - मञ्च, Stage
वीक्षकाः - दर्शकहरू, Spectator
अतिथिः - पाहुना, Guest
नमति - झुक्दछ, Bows
शुष्कः - सुकेको, Dry
कदाचन - कहिल्यै पनि, Never